bilim ve sosyalizm yayınları
17
İKİNCİ BASKI

KİTABIN ATEŞLE DANSI

SÜLEYMAN EGE

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI • KİTABIN ATEŞLE DANSI • SÜLEYMAN EGE

Bu kitabı,
bu kitaptaki öyküyle birlikte büyüyen
oğlum Fahrettin Ege'ye
armağan ediyorum.
S. E.

KİTABIN ATEŞLE DANSI

İKİNCİ BASKI: AĞUSTOS 1997
Birinci baskı: Kasım 1992

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI
Ataç Sokak, No. 36/2
Yenişehir - Ankara
Tel: 431 46 97

KİTABIN ATEŞLE DANSI

SÜLEYMAN EGE

önsöz
İLHAN SELÇUK

TARİHİN TUTANAĞI

WİLLY Brandt, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra parlayan büyük devlet adamlarındandı; öldüğü gün, Alman olsun olmasın, insanlığını duyumsayan herkes gözyaşı döktü. Brandt'ın Polonya'da *"Yahudi Anıtı"* önünde diz çöküp bağışlanmasını dileyen an'ı görüntüleyen fotoğraf, bütün dünya basınında bir kez daha yayımlandı.

Çağları, dönemleri, evreleri simgeleyen görüntüler, olaylar, olgular, kişiler vardır.

İkinci Dünya Savaşı'nda 5 milyon Alman yaşamını yitirdi; çoğu Alman da yaşayan ölüye dönüştü; utancın damgasını alnında taşıdı. O dönemi vurgulayan en çarpıcı olay, hiç unutulmayan, dilden dile dolaşan, kuşaktan kuşağa aktarılan *"kitapların yakılması"* eylemidir.

Nasıl oldu bu iş?

Hitler'in başbakanlığı ele geçirişinden dört buçuk ay sonra, 1933 yılının 10 mayıs akşamı, Berlin Üniversitesi meydanında törenle kitaplar yakıldı. Binlerce genç insan, Nazi Partisi'nin ileri gelenlerinden Goebbels ve

Göring'in gözetimi altında, meydana yığılmış kitapların üstüne ellerindeki meşaleleri attılar; ilkellerin ateş dansını gerçekleştiren barbarlar gibiydiler.

Yirmi bin kitap kül oldu...

"Kitap yakma töreni" başka kentlere de yayıldı, yukarıdan aşağıya doğru, emir ve kumanda zincirine göre eylemler düzenleniyordu. Thomas Mann, Erich Maria Remarque, Jack London, Sigmund Freud, Emile Zola, Marcel Proust, H. G. Wels, Andre Gide, Upton Sinclair, Albert Einstein, Stefan Zweig'dan başlayarak, dünya kültürüne ve bilimine katkıda bulunmuş ne kadar yazar varsa, yapıtları yok ediliyordu.

Genç Naziler bildiri yayımladılar:

"Geleceğimizi sinsice tehlikeye sokan ya da Alman düşüncesinin, Alman ailesinin ve halkımızın itici güçlerinin kaynağını bozan kitaplar yakılmalıdır."

Propaganda Bakanı Dr. Goebbels, kitap yakanlara yeşil ışığını yakıyordu:

"—Artık Alman halkının ruhu, kendi anlatımını yeniden bulabilir; bu alevler, yalnız eski bir çağın sonunu aydınlatmakla kalmıyor, aynı zamanda yeni bir çağa ışık tutuyor."

☆

Çağları, dönemleri, evreleri simgeleyen görüntüler, olaylar, olgular, kişiler vardır.

1933 yılında Berlin Üniversitesi meydanında yakılan 20 bin kitap unutulmadı. Olay, tarihlere geçti, yazarlara esin kaynağı oldu, kuşaktan kuşağa aktarıldı.

12 Eylül faşizminde Ankara'da yok edilen 133 bin kitabın öyküsü de unutulmayacak...

Dönemin askeri cuntasının başında Orgeneral Kenan Evren bulunuyor, Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun, emir komuta zincirinde bölgeyi yönetiyordu. *"Bilim ve Sosyalizm Yayınları"*nın yöneticisi Süleyman Ege'nin kitabevine gelen *"görevliler"* 133 bin kitabı kamyonlara yükleyip götürdüler. Bu kitapların içinde

Marks'ın ve Lenin'in yapıtları da vardı; 12 Eylül faşizmine göre *"tehlikeli, yasak, muzır"* kitaplar *"imha edildi"*ler.

1933 yılında Almanya'da *"yakılan kitaplar"* eyleminin başında Göring ve Goebbels vardı...

1982'de Türkiye'de *"imha edilen kitaplar"* eyleminin başında Evren ile Ergun vardı.

☆

Her iki olay da tarihe geçti

Türkiye'de yaşanan olayın, tarihin tutanaklarına geçmesi yolunda her türlü baskıya göğüs gererek savaşım veren Süleyman Ege, hem sanıktır hem de tanıktır.

Ancak bu sanıklık ve tanıklık, 12 Eylül ile başlayan bir süreç değil. Süleyman Ege, yayıncılığa 1965 yılında *"Marks ve Bilim"* adlı kitabı çıkararak başladı. Türkiye'de yayımcılık, gerçek anlamında yapılırsa, çok pahalı bir uğraştır. Nitekim Ege, fikir özgürlüğünden yoksun bir düzende yaşadığını bilerek her türlü baskıyı göğüsledi; yayınladığı kitaplar yüzünden 30 yıl ağır hapis ve 16 yıl sürgün cezası aldı; 37 ay içerde yattı. Şimdi geriye dönüp baktığı zaman, onurlu bir uğraşa adanan bir ömrün bilançosunda, insan olmanın mutluluğunu duyuyor mu, bilemem; bildiğim, Süleyman Ege'nin bu yolu bilinçle yeğlediğidir.

Zaman akıp gidiyor.

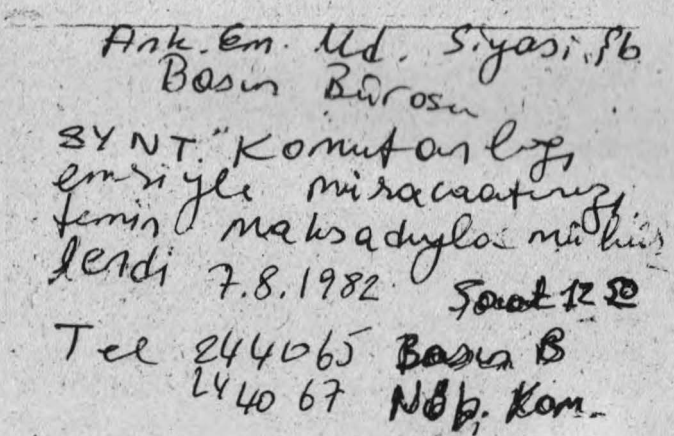
İnsanlar ölümlüdür...

Geriye kalan ne?

Bugün ne Hitler var ne Goebbels ne de Göring, yarına ne Evren kalacak ne Recep Ergun ne de 12 Eylül faşizminin öteki oyuncuları; ama 133 bin kitabın yakılması olayı kuşaktan kuşağa, dilden dile aktarılacak...

Çünkü tarihin tutanağına yazıldı.

İlhan SELÇUK

Ank. Em. Md. Siyasi Şb
Basın Bürosu
SYNT "Komutanlığı
emriyle müracaatınız
temin maksadıyla mühürlendi
7.8.1982 Saat 12.20
Tel 244065 Basın B
240 67 NBŞ. Kom.

GÜNEŞLİ bir ağustos sabahı. Ataç Sokak'taki işyerime gidiyorum. Birkaç gündür Ankara dışındaydım. Yayınevimin kapısı önünde anlam veremediğim bir durumla karşılaşıyorum: Kapı mühürlenmiş. Üzerine iliştirilen kâğıt parçasında da bir not...

Emniyet Siyasi Şube Basın Bürosu bilgi veriyor: *"Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle müracaatınızı temin maksadıyla mühürlendi."* Tarih: 7 Ağustos 1982.

Neyin nesi bu?

Doğrusu, yaşadığımız günlere yakışır bir resim. Ülke birbirinden bunaltıcı günler soluyor. Köşe başlarında silahlı devriyeler, gece baskınları, kelepçeler, zindanlar, işkence odalarında binlerce gencecik insan... Ve önümde yayınevimin mühürlenmiş kapısı. Kendimi toparlamaya çalışıyorum. Her şey beklenebilir... Ama şimdi şu kesin: Kapımı açıp giremem. Yasak.

Kafamda bir yığın soru, gidip bir çay bahçesinde bir yere iliştim. Elimdeki gazetelere göz atarken düşünüyordum: Ne olabilir bu? Ne yapmak istiyorlar? Yayınevini mühürlemek... Yine, belli ki kitaplarla ilgili bir durum. Ne yapıp edip bir biçimine getirip kitapları götürmek istiyorlar. Ama bir güçlük var: Kitapların hiçbiri yasaklı değil. Bunu biliyorlar. 12 Eylül'den beri kaç kez geldiler, kitapların hepsinin yasal olduğunu belgeleriyle görüp tutanağa geçirdiler. Peki, şimdi değişen ne?

Yıllarca süren bir hukuk savaşımı, aklanmış kitaplar ve sonunda gelinen nokta... Bakalım bu iş nereye varır?

İyisi mi, bir süre bekliyeyim. Bir süre ortalıkta da görünmiyeyim. Emri verenler belki yazılı bir bildirimde bulunurlar, nedenini öğrenir, ona göre hareket ederim. Ama bu sırada ya kapıyı kırıp girerler de kitapları götürürlerse? Daha kısa zaman önce Ser Yayınları'nın kapısını kırıp bütün kitaplarını alıp götürmediler mi? Aynı biçimde, ellerinde bir arama emriyle Sol Yayınları'nın deposuna kapısını kırıp girmediler mi? Aklıma daha olmadık şeyler geliyor. Onlara karşı bir bakıma nöbet tutageldim, yokluğumda, bilgim dışında kitapların başına bir iş açmasınlar diye. Şimdi daha da beklenir bir tehlike bu. Böyle durumlarda beni hiç yalnız bırakmayan sevgili Halit Abi de Ankara dışında, tatilde. Burada olsaydı, vekilim olarak gider, belki bir bilgi alabilirdi.

Akşam-sabah sürekli, bir yakınıma yayınevimin

bulunduğu apartmanın girişindeki posta kutusuna baktırıyorum. Belki bir bildirimde bulunurlar... Kaygılı, bunalımlı geçen iki gün... Arkasından posta kutusuna bırakılmış sıkıyönetim damgalı bir zarf ve içinden çıkan bir sıkıyönetim emri:

T.C.
SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ANKARA

AD.MÜŞ : 1982/Mat.271 - 1147 6./.8./1982
KONU : Yasak yayın

SIKIYÖNETİM

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI
ATAÇ SOKAK 36/2
YENİŞEHİR/ANKARA

Ankara Yenişehir Ataç Sokak 36/2 adresinde faaliyetini sürdüren Bilim ve Sosyalizm yayınlarının çıkardığı aşağıda isimleri yazılı kitapların Ankara, Çankırı ve Kastamonu İllerinin sınırları içerisinde basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulması 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 2301 sayılı kanunla değişik 3/c maddesi ve fıkrası gereğince yasaklanmıştır.

Bilgi ve gereğini arz/rica ederim.

Recep [illegible]
Korgeneral
4 ncü Kolordu ve Ankara
Çankırı, Kastamonu İlleri
Sıkıyönetim Komutanı

Dağıtık _____ 1
Gereği _____ 1
Emniyet Müdürlüğüne ANKARA

Bilgi _____ 1
Cumhuriyet Başsavcılığına ANKARA
Bilim ve Sosyalizm Yayınları
Ataç Sokak 36/2 Yenişehir-ANKARA

"Ankara Yenişehir Ataç Sokak 36/2 adresinde faaliyetini sürdüren Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın çıkardığı aşağıda isimleri yazılı kitapların Ankara, Çankırı ve Kastamonu illerinin sınırları içerisinde basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulması 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 2301 sayılı kanunla değişik 3/c maddesi ve fıkrası gereğince yasaklanmıştır.

Bilgi ve gereğini arz/rica ederim."

İmza: "Recep Ergun. Korgeneral, 4. Kolordu ve Ankara, Çankırı, Kastamonu İlleri Sıkıyönetim Komutanı."

6 Ağustos 1982 tarihini taşıyan emirde alt alta adları sıralanan kitaplar şunlar:

Dünya Komünist Hareketinin Ortak Belgeleri (1957-1976), Yaşasın Halk Savaşının Zaferi (Lin Piao), *Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm* (Lenin), *Teorik ve Siyasal Düşünceler* (Mao Tse-tung), *Vietnam Halk Savaşının Zaferi* (Giap), *Tsankov'un Kanlı Faşizmi* (N. Hristozov), *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm* (Stalin), *Komünizm ve İnsanlık Değerleri* (Maurice Cornforth), *Faşizm Üzerine Dersler* (Palmiro Togliatti), *Dün Köleydik Bugün Halkız* (G.P. Horvath), *Proleter Devrim ve Dönek Kautsky* (Lenin), *Yoldaşımız Ho Chi Minh* (L. Figueres, C. Fourniau), *Devlet ve İhtilal* (Lenin), *Gölgeler Ordusu* (J. Kessel), *Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz* (Belgeler), *Karl Marks ve Doktrini* (Lenin).

Yayınevimin otuz kitabının onaltısı yasaklanıyor böylece. Bu kitapların birden fazlasına el konacak. Emir, bu. Kapıya mühür vurulmasının nedeni artık bir soru değil. Emniyet'e bir görünsem tamam, "haydi aç kapıyı" diyecekler, "kitapları götüreceğiz".

Bakıyorum, "bilgi" için emrin bir örneği Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na gönderilirken bir örneği de Genel Kurmay Başkanlığı'na "arz" edilmiş. Demek, emir yukarıdan. Kuraldır ya, bir emir yerine getirilince emri veren makama bilgi verilir, bu da öyle bir şey sanırım. Genel Kurmay'ın başında kim var? Evren. Aynı zamanda Devlet Başkanı. Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları için çıkardığı bu yasaklama ve el koyma emrini niye Genel Kurmay Başkanlığı'nın "bilgi"sine "arz" ediyor? Evren'e "emriniz yerine getirilmiştir" demenin bir biçimi mi bu? Öyle değil de, Sıkıyönetim Komutanı kendiliğinden mi mahkemelerce aklanmış kitaplar için böyle bir emir verebildi? Ama belli ki, işin bu yönü üzerinde durmanın pratik bir anlamı yok benim için. Her nasılsa işte, hangi kafanın ürünüyse, bir sıkıyönetim emridir bu.

Kitapların başına bir iş gelmeden en kısa zamanda Komutanlığa başvurmalıyım. Emrin yanlış bir bilgiye dayandırılmış olabileceğini, kitapları aklayan yargı kararlarıyla belgeleyerek açıklamalıyım. Başvuruyu yapamadan kitapları kaptırmak çok kötü olur. Elimi çabuk

tutarsam belki uygulamayı önleyebilirim. Ama kitapların hazır bulundurduğum aklama belgeleri yayınevinde. Yayınevi de mühürlü. Bu belgeleri yeniden sağlamak zaman alacak.

İki dolu günüm Anafartalar'daki Büyük Adliye'de geçiyor. Sıkıyönetimin yasaklayıp el konmasını emrettiği kitapların, bir tanesi dışında hepsinin kayıtlarını savcılık ve mahkeme kalemlerinden çıkartıyorum. Bu kitaplar için yıllarca önce verilmiş takipsizlik ya da beraat kararlarının belgelerini sağlamak kolay olmuyor. Çoğunun "mahzene" kaldırılmış olan dosyalarını arayıp bulmak çileli bir iş. Neyse ki, kalemlerdeki tanıdık görevlilerin yakın ilgileri ve çabalarıyla her şey tamam oluyor. Kararların birer örneğini savcılığın ya da yetkili mahkeme başkanlarının onayından geçirme işini de bitirip çıkıyorum Adliye'nin kapısından.

Bir tek *Komünizm ve İnsanlık Değerleri*'nin aklanma belgesi kalıyor. Bu da sıkıyönetim mahkemesiyle ilgili. Yani bu kitabın yazgısı daha bir tuhaf: Şimdi sıkıyönetimce yasaklanıp el konması emredilen bu kitap daha önce sıkıyönetimin kendi mahkemesinde yargılanmış ve aklanmış. Şu işe bak! Mahkemenin kararına uymayacaksan niye yargılanmasını istedin?..

Bu kitabın aklanma belgesini de, çeviricisi olarak sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmış olan arkadaşım Şiar Yalçın'dan sağlıyorum.

Artık şimdi oturup Sıkıyönetim Komutanı'na yazabilirim: Yasakladığın kitaplar işte bunlar. Herbirinin yargısal durumunu tek tek açıklayarak ve onaylı aklama kararlarının birer örneğini kapı gibi dayayarak...

Ertesi sabahtı, hazırladığım başvuru yazısını bir arkadaşın işyerinde daktiloya çekiyordum, *Cumhuriyet*'in Ankara bürosundan telefon geldi. Erbil Tuşalp arıyordu:

"Abi haberin var mı, İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı sizin bazı kitaplar için toplatma emri çıkartmış?"

Hiçbir şey şaşırtıcı değil. Ortalık toz duman. Komutanlar, kitaplar... Erbil ne diyeceğimi soruyor. Sıkıntılıca takıldım biraz:

"İzmir Komutanı'na günaydın de. Geç kalmış. Burada Ankara Komutanı'nın eli armut toplamıyor. Ona bir şey kalmadı."

Erbil yeni bir haberle karşılaşmıştı. Ama çok üzüldü:

"Hayrola abi, ne oldu?"

"Erbil, şimdi bir şey sorma. O haber için de ne diyeceğimi es geç. Bu konuda bir hazırlık içindeyim. Bilgi veririm sana."

Erbil Tuşalp can bir gazeteci. Bu olayın arkasını hiç bırakmayacak, bütün gelişmelerini her zaman sıcak bir ilgiyle izleyecektir.

Halit Çelenk bu arada tatilden dönmüştü. Birlikte gittik Mamak'a. Ne olur ne olmaz, ben garnizon dışında bekledim. Çelenk giriş kapısındaki jandarma noktasından Komutanlık Adli Müşavirliği'ni telefonla aradı. Görüşme isteğini kabul ettiler. Götürüp başvuru yazısını elden sundu. Çelenk'in imzasını taşıyan bu başvuru yazısı şöyleydi:

"Sıkıyönetim Komutanlığına
Ankara

Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait 16 kitabın, Komutanlığınızın 6.8.1982 tarih ve Ad. Müş. 1982/Müt. 277-11476 sayılı emirleriyle 'basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulması'nın yasaklandığını, yayınevi sahibi Süleyman Ege'nin vekili olarak öğrenmiş bulunuyorum.

Bu kararın eksik bir incelemeye dayandığı ve Sayın Komutanlığınızın aşağıdaki açıklamalarımız ve ekli olarak sunduğumuz belgeler (yargı organlarının kesinleşmiş beraat kararları ve takipsizlik kararları) açısından konuyu yeniden incelemeye değer bulacağı kanısındayız.

a) Söz konusu 16 kitabın hiçbiri herhangi bir fikrin propagandası niteliğinde değildir. Bunlar, haklarındaki bilirkişi raporlarında ve yargı organlarının kararlarında ifadesini bulan değerlendirme-

lere bağlı kalarak özetle belirtirsek, bir kısmı yabancı saldırılarına karşı verilmiş ulusal kurtuluş savaşlarını inceleyen, bir kısmı uluslararası değerde resmi belgelerden oluşan, bir kısmı da sosyal konuları teorik ve felsefi düzeyde tartışan bilimsel kitaplardır. Birkaç tanesi de belgesel roman türünde kitaplardır. Bu nedenle, herbiri hakkında yapılan adli koğuşturma yargı organlarının beraat kararlarıyla ya da takipsizlik kararlarıyla sonuçlanmıştır.

b) Bu kitapların 15'i son sıkıyönetim ilanından yıllar önce yayınlanmıştır. Yalnız bir tanesi son sıkıyönetim döneminde yayınlanmış, bunun da Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde görülen davası, kitabın suç oluşturmadığına hükmedilerek, beraatle sonuçlanmıştır.

c) Bu 16 kitabın 14'ü hakkında bugüne kadar hiçbir toplatma kararı verilmemiştir. 2'si bir süre toplatılmışsa da, biri Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde görülen davası beraatle sonuçlandığı, öteki de daha önce beraat kararı almış bir kitap olduğu için haklarındaki bu tedbir kararları kaldırılmıştır.

d) 16 kitabın 11'i hakkında Ankara Cumhuriyet Savcılığı yaptığı incelemelere ve aldığı bilirkişi raporlarına dayanarak takipsizlik kararları vermiştir. Öteki 5 kitap hakkında ceza yasasının 142 maddesine aykırılık savıyla dava açılmışsa da, bu davalara bakan ağırceza mahkemeleri ve Yargıtay Ceza Dairesi kurullarının oybirliği kararlarıyla beraatlerine hükmedilmiştir.

e) Son sıkıyönetim döneminde, bir kez Nisan 1980'de, üç kez de 12 Eylül 1980'den sonra olmak üzere, Bilim ve Sosyalizm Yayınları yönetim yeri sıkıyönetim görevlisi Emniyet Siyasi Şube Basın Bürosu ekipleri tarafından dört kez aramaya tabi tutulmuştur. Bu aramalarda Emniyet Basın Bürosu ekipleri, açıkladığımız gerçekler ve ellerindeki yasak yayın listesine göre Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları içinde yasak kitap olmadığını tutanaklarında belirtmişlerdir.

En son, Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle 31.5.1982 ve 1.6.1982 tarihlerinde PTT Ankara Maltepe Şubesi'ndeki kitap paketlerini inceleyen Ankara Emniyet Siyasi Şube Basın Bürosu görevlileri, incelemeleri sonunda, Bilim ve Sosyalizm Yayınları kitaplarının 'sakıncasız' olduğunu tutanaklarına geçirerek yasal görevlerini yerine getirmişlerdir.

f) Söz konusu 16 kitabın yayın tarihleri ve herbiri için yapılmış adli koğuşturmanın sonuçları şöyledir (belgeleri eklidir):

(Burada, üç sayfa halinde takipsizlik ve beraat kararlarıyla ilgili kayıtlar verilmiştir.)

g) Sonuç:

Sayın Komutanlığınızın emirleriyle 'basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulması' yasaklanan Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait 16 kitap hakkındaki bu açıklamalarımız ve sunduğumuz belgeler açısından konunun yeniden incelenmesini ve yasaklama kararının kaldırılmasını saygıyla arz ederim. 20.8.1982."

Başvurunun ekinde, yazılı 31 sayfa halinde, Sıkıyönetim Komutanlığı'nca birden fazlasına el konması emredilen onaltı kitabın yıllarca önce aklanmış olduklarını gösteren yargı belgeleri, yetkili savcılık ya da mahkeme başkanlıklarının onayından geçmiş takipsizlik ve beraat kararlarının birer örneği yer alıyordu.

Çelenk başvuru yazısını Adli Müşavirliğe verirken, sorunu sözlü olarak da açıklamış. "İnceleriz" demişler.

Mamak'tan az çok, bu işin burada noktalanması gerekir kanısıyla dönüyoruz. Bekliyoruz, emir verilsin, yayınevinin kapısına vurulan mühür çözülsün.

Ama yine de ne yapacakları belli olmaz. Kaygılıyım. Nice haklı durumda yaşanmış bunca olayın deneyimi var.

Bir şöyle düşünüyorum: Şimdi neyi inceleyecekler bunlar? Mahkeme kararlarını mı? Belli ki, kesinleşmiş yargı kararı üstünde hiçbir organın yetkisi yok. Buna yalnızca uymak durumundadırlar. Biz uyardık. Onlar da bir şey diyecekler elbet. Mahkeme kararlarını takmayız mı diyecekler? Aklama belgelerine karşın kitaplara ilişirlerse yargıyı çiğnemiş olurlar. Bunu göze alabilirler mi?..

Bir de şöyle düşünüyorum: Ama kitapların aklanmış olduğunu zaten biliyorlardı. Az mı üstümüze ekipler saldılar, raporlar gitti kendilerine. Kitapların yasal niteliğini bile bile el koyma emri verdiklerine göre, uyarımız neyi değiştirebilir? Demek ki, gözü kafayı silmişler.

Peki neye güveniyorlar? Sıkıyönetim yasasının bilmem ne maddesi varmış da ona dayanarak bu emri çıkarmışlar. Ama sıkıyönetim ilanından yıllarca önce yayın-

lanmış, aklanmış kitapların sıkıyönetim yasasıyla ne ilgisi var? Bilmiyorlar mı, yasalar geriye çalışmaz. Hem bilmiyorlar mı, yargı kararına yasa işlemez, hiçbir durumda yasayla yargı kararı ortadan kaldırılamaz.

Belki de kimbilir, yarattıkları korku ortamında onlar için böyle bir sorun yoktur; "biz sıkıyönetimiz, bizden hiç kimse hesap soramaz, ne yaparsak yanımıza kalır" rahatlığı içindedirler. Kitapların yasal niteliğini bile bile el koyma emri vermenin tek açıklaması budur sanırım.

Olayı kamuoyunun gözü önüne serersem belki hesaplarını bozabilir, bir yanlışlık yapmalarını önleyebilirim.

Ama bu haksızlığı gün ışığına koyacak basın nerede? Faşizme taban oluşturma hizmetini gören bir basın ki, soluk aldırmıyor. Sıkıyönetim uygulamalarına uygun düşmeyen bir haberin, bir yazının gideceği yer çöp sepetidir. Bir tek *Cumhuriyet* var, ve onun saygın yazarları. Bir ölçüde de *Milliyet*.

Mamak dönüşünü izleyen ikinci gündü, *Cumhuriyet*'in Ankara bürosuna gittim. Dostum Ekmekçi karşıladı. Olayı kısaca konuştuk. Kendisine Sıkıyönetim Komutanlığı'na yaptığımız başvurunun bir örneğini çıkarıp verdim. Okudu. Başını kaldırdığında, Ekmekçi'nin o güleç yüzünün hiç bu kadar karardığını görmemiştim. "Bunu bir belge olarak tam metin halinde haber yapabilir miyiz? dedim, herkes bilsin. Bunu inceleyip karar verecek olanlar da, kamuoyunun gözü önünde iyice ölçüp biçmek durumunda kalsınlar."

Ekmekçi, "sana bir kahve söyliyeyim Süleyman" dedi, "otur, bu haberi sen kendin istediğin gibi yaz". Sonra da çıkıp odasını bana bıraktı.

Haber 23 Ağustos 1982 günlü *Cumhuriyet*'te tam metin, *Milliyet*'te de Ankara'dan İlhami Soysal'ın geçtiği geniş bir özet halinde yayınlandı. Öteki gazeteler habere yer vermediler. Onlara bakılınca Türkiye'de böyle bir olay yoktu.

16 kitapla ilgili yasaklama kararının yeniden gözden geçirilmesi istendi

ANKARA, ÖZEL

BİLİM ve Sosyalizm Yayınları'na ait 16 kitapla ilgili olarak Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca verilen yasak... gözden... nin av... tanlığı... başvr... [illegible]

Bilim ve Sosyalizm Yayınları, toplatılan kitaplar için Sıkıyönetime başvurdu

ANKARA, (Cumhuriyet Bürosu) — Ankara Sıkıyönetim Komutanlığınca hakkında yasakçı kararı verilen 16 kitapla ilgili olarak, bilim ve sosyalizm yayınları sahibi Süleyman F... [illegible]

Cumhuriyet, Milliyet: 23 Ağustos 1982

Uyarımız sorumluları bir kez daha düşünmeye yöneltti mi bilinmez. Ama iki etkili gazetede çıkan haber olayın üstündeki örtüyü araladı. Sıkıyönetim emrinin karşısına çıkarılan yargı belgeleriyle kılıfına uydurulamayacak bir haksızlık sergilendi. Sıkıyönetimi aklına koyduğunu yapma serbestliği bilen sorumlular için alışılmadık bir durum. Komutanlık şimdi açık bir ikilemle karşı karşıya: Ya emrini geri alarak yayınevinin kapısına vurdurduğu mührü çözdürecek, ya da kamuoyu önünde yargıyı çiğnemeyi açıkça göze alacak.

Komutanlık yargıyı çiğneme yolundan gitti. Kapı mühürlü kaldı. Ayrıca 27 Ağustos 1982'de ikinci bir emir çıkararak, yayınevinin kalan 14 kitabını da yasakladı. Yine yasal kitaplar olduklarını bile bile... Yine Evren'in "bilgi"sine "arz" edilen ve kitapların birden fazlasına el konmasını bildiren bir emir:

T.C.
SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ANKARA

AD.MUŞ : 1982/Emt.277 - 12091 SIKIYÖNETİM
KONU : Yasak yayın. ..29/..8./198 2

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI
Ataç Sokak 36/2
Yenişehir/ANKARA

Ankara Yenişehir Ataç Sokak 36/2 adresinde faaliyetini sürdüren Bilim ve Sosyalizm yayınlarının çıkardığı aşağıda isimleri yazılı kitapların Ankara, Çankırı ve Kastamonu İllerinin tamamları itibarıyle basılma, yayınlama, dağıtım ve birden fazla sayıda bulundurulmaları 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 22nci maddesi gereğince yasaklanmıştır.

Bilgi ve gereğini arz/rica ederim.

Recep O. [illegible]
Korgeneral
4 nolu Kolordu ve Ankara,
Çankırı, Kastamonu İlleri
Sıkıyönetim Komutanı

Dağıtım
Gereği
Emniyet Müdürlüğüne - ANKARA

Bilgi
Cumhuriyet Başsavcılığına - ANKARA
Bilim ve Sosyalizm Yayınları-ANKARA

Emirde adları alt alta sıralanan kitaplar:

Marks ve Bilim (J. D. Bernal), *Çağdaşımız Karl Marks* (G. Cogniot), *Stalin* (J. T. Murphy), *Komünist Manifesto Davası* (Belgeler), *Devlet ve İhtilal Davası* (Belgeler), *Pekin Moskova Çatışması* (Belgeler), *Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu* (Bottigelli), *Lenin Kooperatif Planı ve Bulgaristan Kooperatif Hareketi* (Stoyan Sulemezov), *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizmin Alfabesi* (Boguslavsky, Karpuşin, Rakitov, Çertikin, Ezrin), *Ekonomi Politik* (John Eaton), *Birleşik Cephe Halk Cephesi Vatan Cephesi* (V. Bonev), *Portekiz Devrimi* (Gil Green), *Asya ve Afrika Ülkelerinde Ulusal Sorun* (Sovyet Bilimler Akademisi), *Vietnam Devrimi* (Le Duan).

Yayınevinin apartman girişindeki posta kutusuna bırakılmış sıkıyönetim damgalı zarftan çıkan ikinci emir buydu. Böylece, kitapların hepsine el konacak, yayınevinin varlığı fiilen sona erdirilecek. Yani, "sen misin bize

karşı kendini savunan, sen misin karşımıza yargı belgelerini çıkaran ?.."

28 Ağustos sabahı.

Emri alıp da halıcı komşum Vanlı Sadullah Ağa'nın mağazasına girdiğim zaman bunları düşünüyordum. Çok geçmedi, Sadullah Ağa'nın kendi eliyle demlediği çayı yudumluyordum ki, yayınevinin bulunduğu apartmanın önüne bir polis aracı yanaştı. Hemen arkasından da bir kamyon gelip orada durdu. Polis aracından inenler doğruca bahçe kapısından içeriye yöneldiler. Artık benim için hiç de şaşırtıcı olmayan bir durum. Telefonu çevirip basındaki arkadaşlara haber verdim. Halit Çelenk'i aradım, telefonu düşmüyordu. Vakit geçirmeden polislerin yanına gittim. İçlerinden biri, ekibin başı olmalı:

"Süleyman bey, dedi, biz polisiz, Emniyet Basın Bürosu'ndan. Sıkıyönetim Komutanı'nın emri, kitapları götüreceğiz. Anahtar yanınızdaysa kapıyı kırmayız."

Bir an duraladım. Böyle bir olasılığa kendimi hazırlamıştım oysa. İyi ki vaktinde buradayım, diye geçirdim içimden.

"Emri biliyorum, dedim, yalnız bana biraz zaman tanıyın, avukatıma haber vereyim. Kapının açılmasında avukatının bulunmasını istiyorum."

Uyumlu, yumuşak tavırlı bir görevliydi. "Peki, dedi, haber verin. Ama fazla beklemeyiz."

Komşu halıcıdan telefonla Çelenk'i buldum. Yıllarca süren kitap davalarında beni hiç yalnız bırakmayan vekilim, yakın arkadaşım Halit Çelenk, bunca olayın deneyiminden geçmiş hukuk adamı, haberi öğrenince şaşırıp kaldı. "Hemen geliyorum" derken sesi titriyordu.

Yayınevinin mühürlü kapısının önüne döndüğüm zaman bambaşka bir durumla karşılaştım: Gazeteciler koşup gelmişler, ama polis onları iteleyerek kapıdan uzak tutmaya çalışıyordu. Genç bir foto muhabiri bana "abi, dedi, kapının resmini çekmemize izin vermiyorlar".

Durum 12 Mart döneminden bir anını canlandırmıştı: Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde yatarken hastalanmış, hastaneye kaldırılmıştım. 1972'nin Eylül ayıydı, Nümune Hastanesi'nin mahkûmlar koğuşunda hasta yatağımda zincire vurulmuş olarak tedavi görüyordum. Kilidinin anahtarı kapıdaki nöbetçi Jandarma erinde bulunan bir zincir beni ayak bileğimden dolanarak karyolanın demirine bağlıyordu. Bir gün içeriye girebilmeyi başarmış şipşakçı bir fotoğrafçıya öteki mahkûmlar gibi ben de "hatıra olsun" diye bir resim çektirmiştim. Hastanenin doktorlarından Yavuz Erkoçak arkadaşımdı. Beni görmeye geldiğinde resmin bir örneğini ona vermiştim. Aradan aylar geçmiş, unutup gitmiştim bunu. *"Hasta yatağında zincire vurulmuş fikir suçlusu"*nun resmi önce dünya basınında ve televizyonlarında, sonra da Türkiye'de *Yeni Ortam* gazetesinde yayınlandığı zaman[1] Adana cezaevinde yatıyordum. Gazete bu resimli haberi manşette *"İşte yüce Meclis'e akseden işkence"* başlığı altında sekiz sütundan vermişti. Haberde resmin büyültüldüğü bir İsveç gazetesinin de kesiği yer alıyordu. O sabah cezaevi müdürü beni çağırtmış, aldığı bir yıldırım tel emri üzerine benden olayla ilgili açıklamada bulunmamı istemişti. Ankara'dan bilmem hangi makamlardan resmin nasıl çekildiği, kim tarafından çekildiği soruşturuluyormuş da bu konuda benden bilgi isteniyormuş.

"Nasıl çekilmişse çekilmiş müdür bey, demiştim, sorun burada resmin çekilmesi mi yani? Koca devlet, insanı hasta yatağında zincire vuruyor rahatsız olmuyor da bunun resminden mi utanıyor?"

Şimdi yayınevinin kapısına vurulan mühür de öyle bir şeydi herhalde. Emniyet görevlileriyle kapının resmini çekmek isteyen gazeteciler arasında yer yer tartışmaya

---

[1]Bak. s. 44.

benzer konuşmalar geçiyordu. En çok da bir bayan polisin sesi çıkıyordu. Sonradan adının Ayşe Ergün olduğunu öğrendiğim bu görevliye sordum:

"Kötü bir şey mi bu mühür? Saklanacak, utanılacak bir şey mi?"

Bir sessizlik oldu. Sorum yanıtsız kaldı. Sonra da nasıl olduysa, gazeteciler rahatça mühürlü kapının resmini çektiler.

Orada, kapı önünde bir süre bekleyişten sonra Halit Çelenk geldi; üzgün, ama belli etmemeye çalışarak... Polisler mührü çözdüler, ben de kapıyı açtım.

Girişte hemen sağdaki büyükçe odaya doluşuldu. Burası yayınevinin bürosu. Öteki odalar ve salon depo olarak kullanılıyor.

Masama geçip oturdum. Bu arada başka gazeteciler de geldiler. Olayı yakından izleyen, benimle birlikte olayın etkilerini yaşayan genç dostum Avukat Naci Duran da gelenler arasındaydı.

Polis ekibinin başındaki görevli hemen telefona sarıldı, karşı tarafa bilgi verdi:

"Yayınevine girdik. Şimdi yüklemeye başlıyoruz."

Bu görevliye önce adını sordum.

"Orhan Savaş, dedi, Siyasi Şube Basın Bürosu Amiri."

Masada karşımda oturuyordu. Çantamdan Sıkıyönetim Komutanlığı'na yaptığımız başvurunun bir örneğini çıkarıp önüne koydum:

"Bakın, dedim, biz bunu Komutanlığa sunduk. Kitapların hepsinin yıllarca önce yargı organlarınca aklanmış olduklarını belgeleriyle açıkladık. Kitapların bu niteliğini Emniyet Basın Bürosu olarak zaten siz de biliyorsunuz. Yapılan işin yanlışlığı başvurumuz incelenince anlaşılacaktır. Biz şimdi Komutanlık'tan yanıt bekliyoruz. İnceleme sonuçlanmadan kitapların götürülmesi ilerde giderilmesi güç bir zarara neden olabilir."

"Evet ama, emir böyle."

"Yayınevini zaten mühür altında tutuyorsunuz. Kitaplar denetiminizde bulunuyor, bir yere gitmiyor. Komutanlığa bilgi verin, anlatın durumu, incelemenin sonucunu bekleyelim."

Çelenk de üsteledi:

"Bir dilekçe verilmiştir. Bu sonuçlandırılmadan yapılacak bir işlem yanlış olur."

Emniyet Basın Bürosu Amiri, eli telefonun üstünde, bir süre düşünüp taşındı. Sonra Sıkıyönetim Komutanlığı'nı aradı. İstemimizi aktardı. Aldığı yanıt kısaydı: "Dilekçeyi inceleriz. Siz kitapları getirin."

"Görüyorsunuz, dedi emniyet yetkilisi, yapılacak bir şey yok. Kitapları götürüyoruz."

"Nasıl olacak bu iş?"

"Kamyon getirdik."

"Ama 30-35 ton kitap var burada."

"O kolay, kamyon sayısını artırırız."

Öyle bir tavır ki, kitapları hababam işi alıp hemen işi bitirecekler. Tutanak falan hesapta yok gibi. Durum onu gösteriyor. Böyle bir olasılığa karşı hazır olmalıyım. Niyetleri nedir, önce bunu bir anlamalıyım:

"İyi de, dedim, bunların sayımı, tutanağa geçirilmesi günlerce sürer."

"Saymaya gerek yok. Tutanak istenmiyor zaten."

"Nasıl olur?"

"Emir böyle."

Olayın gelişmesini tümüyle belirleyecek zorlu bir andı bu. Kitapları tutanaksız vermek, her şeyin burada noktalanması, hiçbir hak ileri süremeyecek bir duruma boyun eğmek demekti. Duygularımı olabildiğince bastırmaya çalışarak, durgun bir tonla sürdürdüm konuşmayı:

"Bakın Orhan Bey, dedim, işte basın adamları, işte hukuk adamları. Ben tutanaksız kitap veremem. Mahke-

melerce aklanmış kitaplara el koymak yargıyı çiğnemektir, mülkiyeti çiğnemektir. Bunun hesabı sorulacaktır. Kitapları tutanakla teslim almak zorundasınız. Yoksa siz de sorumlu olursunuz. Buyurun açın telefonu Komutanlığa, aynen böyle söylüyorum."

Emniyet Basın Bürosu Amiri Orhan Savaş genç bir adam. Ama görevini gürültüsüz patırtısız yapmaya yatkın, uyumlu, sorumluluğunu bilen bir devlet görevlisi gibi davranıyor. Üstlendiği bu işin haklı bir yanı olmadığının da farkında gibi. Telefonu bir daha çeviriyor:

"Yayınevi sahibi tutanak istiyor komutanım. Avukatları, basın mensupları da burada. Kime, neyi, ne kadar teslim ettiğimi bilmek hakkımdır diyor. Ne emredersiniz?"

Sorunun yanıtı olayın izleyeceği çizgiyi baştan başa değiştirebilir. Bakalım nasıl bir emir çıkacak? Gerilimli bir bekleyiş... Ara ara sessizlikle geçen bu telefon görüşmesi biraz fazlaca uzadı. Bunun anlamı karşı tarafta bir kararsızlık mı, yoksa başka bir şey mi, kestirmeye çalışıyorum. Görüşme bitince Orhan Bey'in yüzüne dikkatle baktım.

"Beş dakika bekleyeceğiz, dedi, bizi arayacaklar."

İçerisi kalabalık. Gazeteciler ayakta not alıyorlar. Geçecek beş dakikanın arkasından neyin geleceğini beklemeye başlıyoruz. Polisler kıpırtısız oturuyor, olanları donuk bir yüzle izliyorlar. Bu arada, Çelenk'le birlikte gazetecilerin sorularına kısa yanıtlar veriyoruz. Ama zaman uzadıkça uzuyor. Birçok beş dakika doluyor. Komutanlık adına artık hangi kanallardan kimin buyruğu alınmak isteniyorsa... Yarım saat, belki daha da uzun bir süre bekliyoruz. Ensonu, bir telefon:

"Kitapları tutanakla teslim alacaksınız. Ama gazetecilerle avukatları depo kısmına sokmayın."

Emniyet Basın Bürosu Amiri emri duyurduğu zaman bir an öylece kaldım. Sessizce, artık belli hiçbir şey

düşünmeden... Kitapları tutanakla da olsa alıp götüreceklerdi, bunu önleyememiştim. 18 yıllık yayınevimin ürününü kendi elimle teslim edecektim. Olayın gelip dayandığı bu noktada yapacağım başka bir şey yok.

Emniyet görevlileri hemen depo kısmına, kitaplara doğru yürüdüler. Yayınevini boşaltma eylemi başlıyordu. Gazeteciler birer ikişer gittiler. Avukat arkadaşlar da az sonra izin isteyip gittiler.

Eylem günlerce sürdü.

Sayılan, tutanağa geçirilen, sonra da kucak kucak taşınan kitaplarla bir kamyonun doldurulması görevli ekibin tüm gününü alıyordu. Yorucu bir işti. Ekipler değiştirerek günaşırı geldiler. Her seferinde bir kamyon dolusu kitapla gittiler. Her seferinde, giderlerken yeniden gelecekleri günü, saati bildiriyorlar, elektrik şartelini indiriyorlar, kapıyı yeniden mühürlüyorlardı. İnsanlar sabahları işlerine giderler — ben de kararlaştırılan günün sabahında yayınevime, sıkıyönetimce el konan kitaplarımı teslim etmeye gidiyordum. Benim işim de buydu. Onlar mührü çözünce kapıyı açıyordum. Kitapların sayılmasını, tutanağa geçirilmesini gözetiyor, işlem dışı kitap götürülmemesine, bir yanlışlık yapılmamasına çaba gösteriyordum. Taşıma ekibi sürekli beş-altı emniyet görevlisinden oluşuyordu. Özenle paketlenmiş durumdaki kitapları hırpalamadan taşımaları için bir yandan da onlara göz kulak oluyordum. Ama eylemin dışardaki yüzü nasıldı, bilemezdim. Boşaltmanın başladığı gün gördüğü bir durumu Halit Çelenk şöyle anlatacaktı:

"Kitapları korumak düşüncesiyle paketleri taşıyan emniyet görevlilerini izleyerek kamyonun yanına gittim. Kitapların yırtılmaması, örselenmemesi için onları uyardım. Ama ne çare. Kitap paketleri arka kapısı kapalı kamyonun içine bir çöp torbası gibi fırlatılıyor, paketler gürültüyle dağılıyor, kitaplar yırtılıyor ve savruluyor. Bu korkunç görünüm karşısında insanlığımdan utandım.

50 milyonluk 150 bin kitaba elkondu

ANKARA, (Cumhuriyet Bürosu) — Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 50 milyon değerindeki yaklaşık 150 bin adet kitabına sıkıyönetim tarafından el konularak dol[illegible]

ğı'na verdiğimiz dilekçe henüz sonuçlanmadı. Karar kesinleşmeden kitaplara el konması tamamen usulsüzdür. Sözkonusu kitaplar[illegible]leri de sa[illegible]

Cumhuriyet: 29 Ağustos 1982

Orada duyduğum acı, olayı her anımsayışta yüreğime oturur. Orada, insanlığın düşünsel mirası olan bilim ve kültür ürünlerini, bir anlamda uygarlığı yoketmeye çalışan baskıcı rejimlerin bu özelliği gözlerimin önünde somutlaşıyordu."

Ben kitapların başına gelen bu durumdan habersiz, ama olabileceğin en kötüsünü de varsayarak, artık yalnızca bir tek şeyi düşünmeye alıştırıyordum kendimi: Hele bir bitsin bu soyup soğana çevirme eylemi, sonra ne yapacağımıza sıra gelir, diyordum, bu kaba haksızlığın elbet hesabı sorulacaktır; dünya alem tanık olacaktır ki, bu kitaplar gittiği gibi geri gelir. Acımı içime gömerek, olabildiğince aldırmaz bir tutum içinde...

İçeride sessizce sürdürülen bir eylemdi bu. Kitaplar elimin altından sessizce akıp gidiyordu. "Boğazlanan bir çocuğun kanı gibi" hızlı, sessizce... Polislerle aramızda konuşulacak bir şey yoktu. Zorunlu söz alışverişleri dışında ne onların bana diyeceği bir şey vardı, ne de benim onlara.

Bir gün, ekibin başındaki Emniyet Basın Bürosu Amiri'ne sordum:

"Orhan Bey, dedim, bu kitaplar nereye gidiyor?"

Aldığım yanıt oldukça ayrıntılıydı:

"Mamak'a taşıyoruz, sıkıyönetim karargâhına. Komutanlık önce kitapların bizim denetimimizde olacak bir yere taşınmasını bildirmişti. Emniyet olarak biz –sorumluluğu almak istemedik– koyacak yerimizin olmadığını söyledik. 'Buraya getirin öyleyse' dediler. Ama merak etmeyin, sizin kitaplar orada her seferinde törenle karşılanıyor, iyi bir yere konuluyor."

"Nasıl yani?"

"İlk kamyonu, çeşitli yerlerden toplatılan kitapların yığıldığı bir yer var, oraya boşaltmıştık. Ama ikinci kamyonla vardığımızda, başlarında bir Albay, bir grup subay karşıladı bizi. 'Bu kitapların sorumluluğu var, bunlar ayrı bir yere konacak' dediler. İndirdiğimiz yere ilk kamyonla götürülen kitaplar da taşındı. Burası kilitlenip mühürlendi. Her varışımızda bizi aynı grup karşılıyor, mühür Albay'ın denetiminde açılıyor, kitaplar konduktan sonra kapı yeniden mühürleniyor."

"Desene bizim kitapların yazgısı mühür altından çıkıp mühür altına girmek."

Orhan Savaş, acılı bir gülüşle, "Süleyman Bey, dedi, umarım bu kitapları geri getirme işi de bana düşer".

Eylem sırasında zaman zaman ilginç durumlar da oluyordu. Bir gün içlerinden biri, bana ters ters bakarak, "bu komünist kitapları taşımaktan iflahımız kesildi" yollu bir laf edince, sayım sonuçlarını tutanağa geçen Hasan adındaki görevlinin buna canı sıkıldı:

"Böyle lafa gerek var mı, dedi arkadaşına, yorulduysan otur dinlen biraz. Hem hiçbiri yasak değil bunların. Sıkıyönetimin emri, götürüyoruz işte."

Hasan, karakuru, gençten bir polis memuruydu. Değişen her ekibin içinde yer alıyor, sık sık midesinden kıvrandığı, ülserinden yakındığı halde, geliyor, bu tutanağa geçme işini yapıyordu. Günlük eylem tamamlanınca tutanağı ekip amiri ve onunla birlikte imzalıyorduk.

Bir gün de, görevli ekip, koşuşturarak hızla yayınevinden dışarıya fırladı. Dışarıda onları ilgilendiren bir şey olmuş. Sonradan Ataç Sokak'taki komşular anlattı: Karşıdaki apartmanın kapıcısı bunlara, ne bilsin polis olduklarını, "çekin kamyonunuzu buradan" diye çıkışacak olmuş. Polisler de yakapaça arabaya atmışlar adamı. Neyse ki, orada oturan bir subaya haber verilmiş de, kapıcıyı o kurtarmış ellerinden. Polisleri dışarıya koşturan olay buymuş. O sırada, sanırım yanımda bulunsun diye bırakılan bir tek görevli kalmıştı içeride. Ötekilerin gelmesini gezinerek bekliyordum. Yanımdaki görevli, o gün ekibe yeni katılanlardan biriydi. Sarışın, Karadeniz uşağına benziyordu. Beni amirlerinden biri sanıyor olmalıydı ki, yaranıcı bir tavırla bana kitapları göstererek, "efendim görüyorsunuz, dedi, milli serveti nerelere gömmüşler".

"Anlamadım" dedim.

"Milli servet efendim, bunlara harcamışlar."

Aldırmaz, biraz da kızgın bir tavırla, "senin aklın ermez böyle şeylere, dedim, işinize bakın siz".

Şaşırır gibi oldu. Toparlandı, "özür dilerim efendim" dedi.

Kitaplara karşı, onları sevgiyle üretmiş insanın algılayamayacağı türden bu yabanıllık yaşanan gerçekliğin bir yansımasıydı. Şaşırtıcı bir yanı yoktu. Ama, bu görevlinin beni eylemin yürütücüsü konumunda görmesi canımı sıkmıştı. Ve o yaranıcı davranışı...

Bir de, Ergün soyadlı bir bayan komiser vardı. Hani şu ilk gün mühürlü kapının resmini çekmek isteyen gazetecilere bağırıp çağıran polis... Zaman zaman ekibin başında o geliyordu. Her halinden bu eylemi yürütmekten büyük bir zevk aldığı belli oluyordu. Kitaplar kucak kucak alınıp götürülürken keyfine diyecek yoktu. Boşaltma eyleminin bitimine yakın bir gündü, görevli ekibi yi-

ne bu Bayan Komiser getirmişti. Yapılanın iyice tadını çıkartmak ister gibi, o sırada yayınevinde bulunan karım Ayşe'ye bir soru yöneltti:

"Şimdi kendinizi nasıl hissediyorsunuz Ayşe Hanım?"

Ayşe Ege, gülerek karşıladığı soruyu, yine gülerek anlattığı bir öyküyle yanıtladı. Timurleng'in Akşehir'i zaptıyla ilgili olarak anlatılan bu öykü, talana uğrayan bir halkın sabrını, zorbaları çileden çıkaran alaylı tutumunu simgeliyordu. Bayan Komiser hiç gülemedi. Öyküyü sevmemişti.

Yayınevinin boşaltılması günlerce sürdü. Günaşırı yapılan seferlerle 28 Ağustos'tan 9 Eylül'e kadar... 13 günün sonunda eylem tamamlandı. Yayınevi boşaltıldı. 18 yıllık yayınevimin ürünü olan bütün kitaplarımı alıp götürdüler:

7 kamyon dolusu 133 bin 607 kitap.

Bu sonucu belgeleyen bir tutanaktı yalnızca elimde kalan. En son çıkıp gittiklerinde yayınevinde yerlere atılmış kâğıt parçalarından başka bir şey yoktu. Ayaklarımın altında bu kâğıt parçaları tek başımaydım artık. Kapının mühürlenmesine gerek kalmamıştı.

...

Nice bir süre bilmiyorum, içeride dolandım durdum. Sonra her şeyi, kafamdaki her düşünceyi öylece bıraktım çıktım. Dışarıda eylül güneşi ikindiye doğru sarkmıştı. Ataç Sokağın köşesinde Yüksel Demirekler'le karşılaştım. Yüksel dost bir insan. Bana, durumu görmeye geliyormuş. Olanları biliyordu. Birlikte yürüdük, ayaklarımızın nereye götürdüğünü düşünmeden. Suskundum. Sözün sınırının bittiği bir yerde... Kentin uğultusunda fırtınadan sonra dingin bir kıyıda gezinir gibiy-

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI
Ataç Sokak 36/2. Yenişehir - Ankara
Tel: 17 03 27

mevcut kitaplar listesi

191 KOMÜNİZM VE İNSANLIK DEĞERLERİ (Maurice Cornforth), 125 TL.
5668 ASYA VE AFRİKA ÜLKELERİNDE ULUSAL SORUN (Sovyet Bilimler Akademisi), 300 TL.
6733 EKONOMİ POLİTİK (John Eaton), 475 TL.
1212 VİETNAM DEVRİMİ (Le Duan), 225 TL.
5821 PORTEKİZ DEVRİMİ (Gil Green), 150 TL.
5180 FAŞİZM ÜZERİNE DERSLER (Palmiro Togliatti), ikinci baskı, 300 TL.
4307 TEORİK VE SİYASAL DÜŞÜNCELERİ (Mao Tse-tung), 275 TL.
4814 DİYALEKTİK VE TARİHSEL MATERYALİZMİN ALFABESİ (Boguslavsky, Karpuşin, Rakitov, Çertikin, Ezrin), 425 TL.
3446 ÜTOPİK VE BİLİMSEL SOSYALİZM (Lenin), 350 TL.
3021 BİRLEŞİK CEPHE, HALK CEPHESİ, VATAN CEPHESİ (V. Bonev), 450 TL.
2718 DÜNYA KOMÜNİST HAREKETİNİN ORTAK BELGELERİ (1957-1976), 250 TL.
734 LENİN KOOPERATİF PLANI VE BULGARİSTAN KOOPERATİF HAREKETİ (Stoyan Sulemezov), 225 TL.
3021 BİLİMSEL SOSYALİZMİN DOĞUŞU (Bottigelli), 400 TL.
4972 YOLDAŞIMIZ HOCHİ MİNH (L. Figueres, C. Fourniau), 325 TL.
4237 STALİN (J. T. Murphy), 400 TL.
8064 KARL MARX VE DOKTRİNİ (Lenin), ikinci baskı, 250 TL.
3068 TSANKOV'UN KANLI FAŞİZMİ (N. Hristozov), 250 TL.
5065 VİETNAM HALK SAVAŞININ ZAFERİ (Giap), ikinci baskı, 175 TL.
4734 ÇAĞDAŞIMIZ KARL MARX (G. Cogniot), 250 TL.
492/ KOMÜNİST MANİFESTO DAVASI (belgeler), 150, TL.
266/ DEVLET VE İHTİLAL DAVASI (belgeler), 150 TL.
3923 GÖLGELER ORDUSU (J. Kessel), 275 TL.
5968 BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİNİZİ (belgeler), 400 TL.
626/ DEVLET VE İHTİLAL (Lenin), altıncı baskı, 225 TL.
10375 PROLETER DEVRİM VE DÖNEK KAUTSKY (Lenin), dördüncü baskı, 325 TL.
3926 YAŞASIN HALK SAVAŞININ ZAFERİ (Lin Piao), dördüncü baskı, 100 TL.
13776 DİYALEKTİK VE TARİHSEL MATERYALİZM (J. Stalin), 9. baskı, 75 TL.
1559 PEKİN - MOSKOVA ÇATIŞMASI (belgeler), üçüncü baskı, 200 TL.
3388 DÜN KÖLEYDİK BUGÜN HALKIZ (G. P. Horvath), üçüncü baskı, 200 TL.
418 MARX VE BİLİM (J. D. Bernal), ikinci baskı, 75 TL.

133.607 Yukarıda adları, yazarları, fiyatları gösterilen kitaplardan karşılarında belirtilen miktarlarda ve ambalajlı paketler içinde, piyasaya arz edilecek şekilde toplam 133. 07 adet kitap, yasak yayın olarak, Sıkıyönetim Komutanlığına teslim edilmek üzere, Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege'nin Ataç Sokak 36/2'deki yayınevinden alınmıştır. 9.9.1982

Orhan Savaş
Siyasî Şube Başkan Vekili Görevi Amiri

dim. Yanımda sessizliğimi dostça paylaşan bir insan... Aramızda yer yer kırık dökük bir konuşma, kendimizi Selanik'ten Kızılırmak Caddesi'ne tırmanmış bulduk. Oradan bir yerlerden yine aşağıya indik. Başkent'in büyük bulvarını bir baştan bir başa yürüdük. Ne güzel bir gündü! Kuğulu Park'ta oturduk biraz. Anneler çocuklarını salıncağa bindiriyorlardı.

Akşam eve dönünce, daha hiçbir kötülüğün ayırdında olmayan iki yaşındaki oğlumu, Fahrettin'i göğsüme bastırdım. Ayşe'ye "tamam, dedim, bugün sonu alındı, götürdüler bütün kitapları". Karım boynuma sarıldı. Bir aydır süren yoğun bir gerilimden çıkmanın etkisiydi sanırım, nasıl olduysa gözlerimden iki damla yaş indi. Bir bu eksikti işte. Elimden hiçbir şey gelmemişti. Kendimi bir aşağılamaya uğramış gibi duyumsuyordum.

Ertesi gün, 10 Eylül sabahı, Mamak'a, sıkıyönetim karargâhına gittim. Elimde Komutanlığa ikinci başvuru yazımız vardı, onu verdim.

Yayınevi Sıkıyönetim Komutanı'nın iki el koyma emrine dayanılarak boşaltılmıştı. 6 Ağustos 1982 tarihli ilk emirle el konması bildirilen 16 kitabın yıllarca önce yargı organlarınca aklanmış olduklarını Komutanlığa 20 Ağustos'ta yaptığımız başvuruda belgelemiştik. Şimdi de 27 Ağustos 1982'de el konması emredilen öteki 14 kitabın yasal niteliğini açıklıyorduk. Yine beraat ya da takipsizlik kararlarının onaylı birer örneğini de ekleyerek... Böylece, yayınevinin 30 kitabının hiçbirine ilişilemeyeceği belgelenmiş oluyordu. Yazıda, ilk emir üzerine yaptığımız başvuru yanıtlanmadan çıkartılan ikinci bir emirle yayınevinin tümüyle boşaltılması sonucunu ortaya koyan bir eylemin yürütüldüğünü anımsatıyor, durumun yeniden gözden geçirilerek kitapların yayınevine iadesine emir verilmesini istiyorduk.

Bir yanıt çıkmasa da, yine kös dinleseler de bize düşen zorunlu bir uyarıydı bu. Gerisini artık kendileri bilirdi.

Başvuru yazımız Mamak'tan dönüşte gazetelere de verildi. Ama biliyordum ki basın da sıkıyönetim gibi olayı susarak geçiştirecekti. Boşaltma eyleminin başladığı gün yayınevine koşup gelen gazetecilerin haberleri çöp sepetine gitmiş, olay *Cumhuriyet* dışında hiçbir gazetede tek satır yer almamıştı. 12 Eylül basını sıkıyönetimin bu eylemini kamuoyuna duyurmanın sıkıyönetimin işine gelmeyeceği hesabını yapmış, bundan uzak durmuştu. Yine öyle oldu. Sıkıyönetim Komutanlığı'na bu ikinci başvurumuzun haberi yalnızca *Cumhuriyet*'te çıktı. Kamuoyu yalnızca bu gazetedeki haberle yargı organlarınca aklanmış kitaplara el konularak bir yayınevinin tamtakır bırakıldığını öğrenebildi.

12 Eylül kendine oldukça iyi bir taban bulmuş, kamuoyunu uyandıracak kuruluşların da çoğunu yıkmış ya da ayıklamış, sindirmişti. Olay karşısında "ne oluyor?" diyen bir ses beklenemezdi. Basın sustu. Barolar sustu. Bilim çevreleri, kitap dünyası sustu. Hakka, bilime, kitaba saygının dili tutulmuştu. Sıkıyönetim uygulamaları eleştirilemez, sıkıyönetim yasaklarına karşı çıkılamazdı. Yasaktı. Ama asıl kötüsü, bir virüs gibi kafalara işlemiş olan yaygın bir anlayıştı: Sıkıyönetimin olağanüstü yetkisi vardır ya, "sıkıyönetim istediğini yapabilir. Sıkıyönetim eylemleri karşısında hukuk konuşulmaz". Sanki sıkıyönetimin bir yasası, yetkisinin yasal bir sınırı yoktu. "Olağanüstü"lüğü yasalar üstü, sınırsız bilen salgın bir anlayış ki, sıkıyönetim tam da buna yaslanıyordu. Gel de bu karanlıkta, devletin olduğu yerde olağanüstülüğün de bir sınırı olduğunu, sıkıyönetimin bir yasası, yetkisinin de bu olağanüstü yasayla sınırlı olduğunu, ve asıl, nice olağanüstü olursa olsun hiçbir yetkinin yargı kararı üstüne çıkamayacağını savun.

Ama "hiçbir zaman tam karanlık değil gece". Herbir yerde çok güzel insanlar tanıdım. Bu en karanlık günlerde pırıl pırıl düşünen, olayı izleyen, bu kaba haksızlık

Bilim ve Sosyalizm Yayınları yeniden inceleme istedi

ANKARA Cumhuriyet Bürosu) — Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege'nin vekili avukat Halit Çelenk, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na yeniden baş vurarak yayınevinin yasaklanan 30 kitabı hakkındaki kesinleşmiş beraat ve takipsizlik kararlarının birer ör neğini [illegible] Çelenk, Ko-

Cumhuriyet, 14 Eylül 1982

karşısında duygu ve düşüncelerimi paylaşan... Kötülüğün sızamadığı, geleceğin dokusuna ilmik olan insanlar...

Başvurumuzun üzerinden epey bir zaman akıp gitti. Mamak'tan çıt çıkmadı. Aslında kitapların üstüne yatmayı kafaya koymuş sorumlular için susmaktan başka yol yoktu. Mahkemelerce aklanmış kitaplarda suç öğesi bulunduğu ileri sürülemezdi. Verilecek tek yanıt, "bir yanlışlık yapılmıştır, alın kitaplarınızı" demekten başka bir şey olamazdı.

12 Mart döneminden anımsıyorum: 1971'in 27 Mayıs günü yayınevimi basan sıkıyönetim ekibinin başındaki Albay'dan, götürmek istediği kitapların yargı kararlarını kendisine gösterdiğim zaman, "bunlar komünist mahkemelerin kararları" yanıtını almıştım. Bu gerekçesini bana yazılı olarak vermesini istediğim zaman da "o kadar değil, demişti Albay, yazılı vereyim de başıma bela mı açayım?".

Kimbilir belki şimdi Mamak'taki sorumluların da

olaya bakışı böyle bir şeydi, gerekçelerinin yazılı yanıta gelir bir yanı yoktu. Üstelik götürdükleri kitapların biri de kendi sıkıyönetim mahkemelerinde aklanmıştı.

Yalnızca sustular.

...

İki aya yakın bir zaman geçti, ses yok. Ekim'in sonlarıydı sanırım, bir gün Çelenk'le oturup konuştuk: "Gidip bir sorsak şunlara, ne yaptılar, ne ettiler? Başvurularımıza karşılık ne diyorlar?"

Halit Çelenk Mamak'a gitti, Komutanlık Adli Müşavirliği ile konuştu. Başmüşavir Yılmaz Hızlı demiş ki:

"Süleyman Ege otursun oturduğu yerde, eğer gizli bir örgüte mensup olsaydı, onu da alırdık içeriye. Şimdi bir yasa taslağı hazırlıyoruz, belki kendisine bir kâğıt parası ödenir."

Yani kitapları geri vermemenin bir yolunu bulmaya çalışıyorlar. İşleri zor. Aklanmış kitaplara el koymayı yasalaştırmak için taslak... Hayli meraklı bir konu, şapkanın altından tavşan çıkarmak gibi. Bir de, "gizli bir örgüte mensup olsaymışım..." Ama ne yapsınlar ki öyle bir bulguya da rastlanmamış. Yoksa bilinen yöntemlerince kitaplara "suç aleti" işlemi yapar, çıkarlardı işin içinden. Şimdi çözüm ne olacaktı? Bu minare nasıl kılıfa girecekti?

Sonuçta, Konsey'e nasıl bir yasa taslağı sundularsa, Sıkıyönetim Yasası'nın 3/c maddesinde bir değişiklik yapıldı. 3/c'nin önceki hali şöyleydi:

"Söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayım, haberleşme, mektup, telgraf vesair mersuleleri kontrol etmek, gazete, dergi, kitap ve diğer yayınların basımını, yayımını, dağıtımını, birden fazla sayıda bulundurulmasını veya taşınmasını veya sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak veya sansür koymak; sıkıyönetim komutanlığınca basımı, yayımı ve dağıtılması yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş, bildiri, pankart, plak, bant gibi

bilcümle evrakı, yayın ve haberleşme araçlarını toplatmak; bunları basan matbaaları, plak ve bant yapım yerlerini kapatmak, yayına yeni girecek gazete ve dergilerin çıkarılmasını izne bağlamak;"

Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitaplarına el konduktan dört ay sonra, 28 Aralık 1982'de yapılan değişiklikle 3/c'ye şu hüküm eklendi:

"Müsaderesine karar verilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri almak;"

İşte şapkanın altından çıkan tavşan.

Girdikleri açmazda boşuna bir çaba. Belli ki Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları için bu yetki hiç işlerine yaramaz. Hiçbir formül yargı kararını ortadan kaldıramaz. Aklanmış kitaplara imha yetkisi işlemez. Hesap yanlış. Ama onlar "biz bu aptesle namaz kılarız" hesabında olmalılar.

Niyet ortada. Kitapların başına her an bir şey gelebilir.

Zaman zaman haber alabiliyorum: Kitaplar Mamak'ta, mühür altına alındıkları yerde duruyor. Bir yanlışlık yaparlar da getirdikleri imha yetkisine güvenerek kitaplara bir kötülük ederlerse bunun hesabını veremezler.

Bir de şu var: Sıkıyönetim zırhına sığınarak bu işin içinden çıkabileceklerini, bize "otursun oturduğu yerde, yoksa..." yollu gözdağı verme yöntemleriyle sonuç alacaklarını sanmaları bir yanılgıdır. Bu kitapları sevgiyle üretmiş, mahkemelerinde, hapishanelerinde yıllarca süren bir hukuk savaşımıyla bunların aklanmasını sağlamış bir yayıncı, dayatılan koşullar nice kötü olursa olsun, bu işin arkasını bırakmaz. Bunu da iyi hesap etmeleri gerekir.

Sıkıyönetim Yasası'nın 3/c maddesine imha yetkisi getiren değişiklikten iki aya yakın bir zaman geçmişti. Ne ölçüp biçtilerse, benimle bir ilişki aramayı akıl etmiş-

ler. '83 Şubatıydı; bir gün işyerime hiç tanımadığım üç kişi geldi. Kırkbeş-elli yaşlarında, efendiden üç adam.

"Biz Emniyet hukuk bürosundanız Süleyman Bey, dediler, şöyle bir çayınızı içmek, biraz sohbet etmek için uğradık."

"Buyurun, dedim, tabii, her zaman çayımız bulunur."

Bildiğim kadarıyla Emniyet'in böyle bir bürosu yoktu. Kendilerini hukukçu olarak tanıtan bu kişiler Sıkıyönetim Adli Müşavirliği'nden olabilirlerdi. Ya da oraya bilgi iletecek bir yerden... Adlarını sormadım, nasıl olsa saklayacaklardı. Benden yanaymış, bana yararlı olmak istiyorlarmış gibi bir hava uyandırmaya özen gösteriyorlar, konuşmalarında, tavırlarında buna dikkat ediyorlardı. Söyledikleri şuydu:

"Sizin kitap olayını üzülerek izliyoruz. Durumu yakından biliyoruz. Yapılan büyük bir haksızlık. Sanıyoruz kitaplarınızı fazla bekletmez, Seka'ya gönderirler. Bir tazminat davası açsanız iyi olur."

Tepkimin ne olacağını, olay karşısında nasıl bir yaklaşım içinde bulunduğumu ölçüp tartmaya yönelik bir yoklama. Ne düşünüyorum, ne yaparlarsa ne yaparım, bunu anlamaya çalışıyorlardı. Bir yandan da sözü döndürüp dolaştırıp aynı noktaya getiriyorlardı: "Siz kitapların parasını isteyin."

Bu, "kitaplardan vazgeçin" demenin bir biçimiydi. Dillerinin altında yatan buydu. Onlara şunu söyledim:

"Türkiye Cumhuriyeti modern bir devlettir, kendi yasalarına, kendi mahkemelerinin kararlarına saygılıdır, saygılı olmak durumundadır. Bir yanlışlık yapılmıştır. Durum incelenince bu yanlışlık giderilecektir. Ben bu sonucu bekliyorum ve rahatım. Kitaplar Seka'ya gönderilemez. O nedenle bir tazminat davası açmaya gerek görmüyorum. Kitaplar geri gelecektir. Tazminat davası açmak, devlet kesesinden üç beş kuruş ödeme yapı-

larak bu kitapları yoketme hesabında olanlara alet olmak sonucunu verir. Onların bu suçu işlemelerine çanak tutmam. Ben kitapları bekliyorum."

O sıra, boşaltılan yayınevimin yerinde, başka yayınevlerinin ürünlerini alıp kitabevlerine veren bir dağıtım işi yapıyordum. Çalışan gençlerden Basın Yayın Yüksek Okulu çıkışlı Emel Kapıcı konuşmalara tanık olmuş. Konuklar gittikten sonra bana üzgün bir biçimde:

"Abi çok şaşırdım, dedi, Türkiye Cumhuriyeti modern bir devlettir dediniz. Ben mi yanlış anladım?"

12 Eylül'ün karanlığında benden duyduğu bu sözler kızcağızı gerçekten de çok üzmüşe benziyordu.

"Emel, dedim, sen modernliği ne sanıyorsun? Örneğin faşizm de yüzyılımızın bir akımıdır. Faşist devlet de modern devlettir. Modern işkence aleti dediğimizde sen bundan ne anlıyorsun?"

"Modern devlet"in siyasal bir tanımlama değil, tarihsel konuma ilişkin bir belirleme olduğunu, 12 Eylül rejiminin faşist niteliği de içinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir eşkiya devlet gibi hareket edemiyeceği bir tarihsel konumda bulunduğunu ona anlatmaya çalıştım. Üzüntüsü dağıldı. Sanıyorum kafasında bir sorun kalmamıştı.

Mamak yönünden geldiği anlaşılan bu gizli kapaklı yoklama girişimi nasıl bir değerlendirmeden geçti, hangi hesaba oturtuldu, burası bizce karanlık. Ama sanıyorum ki bu yoklama, hiçbir biçim altında kitapları gözden çıkarmayı düşünmediğimi, bu işin arkasını bırakmayacağını sorumlulara iyice anlatmış olmalı. Getirdikleri imha yetkisine güvenemediler de o yüzden mi, yoksa başka bir nedenle mi bilinmez, kitaplara ilişmekten uzak durdular.

Böylece çok uzun bir zaman geçip gitti. Durumda bir değişiklik olmadı. '84 kışında bir gün Mamak'tan Seka'ya kitaplar gönderildiği yolunda bir haber aldıysam

da, sonradan bunun bizim kitaplarla ilgisi olmadığı anlaşıldı. Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları orada, tutuldukları yerde duruyordu.

Olayın resmi gidişi, yayınevinin boşaltılması eylemini izleyen ikinci başvurumuzla 10 Eylül 1982'de geldiği noktada donup kalmıştı. Başvurularımıza bir yanıt verilmemişti. Sorumlular susuyordu.

Bu aşamada bir sonuç çıkmayacağı belli olan yeni bir girişimde bulunmayı da düşünmüyorduk. Beklemesini öğrenmiştik. Sıkıyönetim süresince de bekleyebilirdik. Elimde tutanak vardı. 7 kamyonla götürdükleri 133 bin 607 kitabı ya yayınevine getirip sayısıyla teslim ederler, ya da hesabını vermeyi göze alırlardı.

YAYINEVİNİ 1965 yılında kurmuştum. Yayınladığım ilk kitap Bernal'in *Marx ve Bilim* adını taşıyan bir incelemesiydi. 1965 Mayıs'ında çıkan bu küçücük kitap sanıyorum Türkiye'de otuz yıl aradan sonra ilk marksist yayının da başlangıcıydı.

Dünyada soğuk savaşın azgınca sürüp gittiği yıllar. Türkiye, Amerikan emperyalizminin antikomünizm bayrağını dalgalandırdığı bir ülke... Ceza yasasının Mussolini faşizminden aktarılan ve Amerikan emperyalizminin soğuk savaşına koşut olarak daha da ağırlaştırılan 141 ve 142. maddeleri Türkiye'deki antikomünizm uygulamasında temel bir hizmet görüyordu. Bu antikomünizm, komünizm düşmanlığından apayrı bir şeydi. Emperyalizmin güdümünde bir "kurulu" düzene karşı en küçük bir ulusal demokratik belirti, sanatta, bilimde, düşüncede en küçük bir eleştiri, bir ışık sızması bu maddelerin ağına takılabilirdi. Bu maddeler yıllar yılı nice

ocak söndürmüş, ülkeyi kasıp kavurmuştu. 1961 Anayasası'nın sınırlı demokratik ortamında bu maddeler yine yürürlükte kalmıştı. Bunlar son derece kaypak, tuzak niteliğinde, ilginç maddelerdi. Bu koşullarda marksist bir yayının karşılaşacağı zorluklar ortadaydı.

Daha ikinci kitabın yayınlanmasıyla, kitapta "komünizm propagandası" yapıldığı ileri sürülmüş, ceza yasasının 142. maddesine aykırılıktan mahkemeye verilmiştim. Sonra da bu sanıklık durumu bir daha yakamı bırakmamıştı. Yeni kitaplar ve arkasından gelen yeni davalar. Ağırceza mahkemelerinde sonu gelmeyen yargılanmalar... Kendimi aralıksız süren bir hukuk savaşımı içinde bulmuştum.

Yayınevinin marksist yapıtları bir bir dilimize kazandırma çabası böyle bir yol izliyordu. Bu arada, 1968 Kasım'ında Marx ve Engels'in ortak yapıtları *Komünist Partisi Manifestosu*'nun yayınlanışı. Lenin'in marksist devlet teorisini açıklayan yapıtı *Devlet ve İhtilal*'in yayınlanışı. O zaman birer yayın olayı olan kitaplar...

Savcıların daha çok İstanbul Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi'nde yuvalanmış ve iğne deliğinden "komünizm propagandası" görmekte ustalaşmış "gedikli" bilirkişileri vardı. Bunlar ilginç raporlar düzenliyorlar, savcılara akıl hocalığı yapıyorlardı. Macar kontlarının derebeylik düzenine karşı köylü ayaklanmalarını anlatan bir tarih kitabında suç bulan, sonra da bu yüzden adları Yargıtay kararıyla "yetersiz bilirkişi"ye çıkan ünlü cezacılar... *Devlet Doktrinleri* adlı kendi ders kitabında öğrettiği marksist devlet teorisiyle ilgili düşünceleri ve bunun için öğrencilerine kaynak kitap gösterdiği *Devlet ve İhtilal*'i raporunda "komünizm propagandası" olarak nitelendiren bir profesör... Aynı biçimde, *Bilirkişilik* adını taşıyan kendi doçentlik tezindeki bilirkişilik kurumuyla ilgili değerlendirmeleri karşısında, raporuyla tümüyle ters ve acıklı bir konuma giren bir başkası...

Zaman zaman bu gibi bilirkişilerin raporlarına dayandırılan tutuklama kararları. Kelepçeler. Nezarethaneler. Hapishane arabaları. Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nin Kuledibi koğuşu. Burada kör ışık altında hazırlanan savunmalar. Tahliyeler...Bu tutuklanmalarda savunma için gerekli gördüğüm belgeleri kardeşim Sedat'la İlhan Erdost'un, bu güzel iki çocuğun, her zaman eksiksiz sağlamakta gösterdikleri unutulmaz çabaları...

Sonuçta, davası her aşamasıyla başlıbaşına bir olay olan *Komünist Manifesto*'nun ve yargılandığım öteki bütün kitapların bir bir aklanışı...

Ve 12 Mart...

Daha da kötü günler. Yayınevine yapılan sıkıyönetim baskını. Aklama kararlarına "bunlar komünist mahkemelerin kararları" diyen bir anlayışla bütün kitapların alınıp götürülmesi... Sonradan bu kitapların çoğu yıpranmış ve okunamaz bir durumda geri alınması...

12 Mart rejimi altında davası henüz temyiz aşamasında bulunan kitapların aklama kararlarının Yargıtay'dan geri çevrilmesi. Bu davalarda daha önce beraat kararı vermiş aynı mahkemelerin bu kez mahkûmiyet kararı vermeleri. Dört kitap davasından 30 yıl ağır hapis ve 16 yıl sürgün cezası. Ve kitaplar için zoralım kararı. Sırtımda otuz yıl, Kuledibi'ne düşüş...

Hapisliğimin üçüncü yılında dışardan gelen bir haber: Bir ihbar üzerine, kitaplarımın tümüne el konulması...

12 Mart rejiminin kırdığı bir dünya rekoru: Uluslararası Af Örgütü'nün listesinde o zaman "dünyanın en ağır fikir suçlusu" ilan edilişim...

12 Mart'ın bir numaralı Başbakanı Nihat Erim'in, *The Guardian* yazarı bir İngiliz gazetecinin sorusuna verdiği ilginç yanıt: Yabancı gazeteciye kendi özel kitaplığında bulundurduğu *Komünist Manifesto* ve *Devlet ve İhtilal*'i göstererek, "bakın, bu kitapları ben de okuyor

Dost okurlar
yeni ortam 'a
Abon- olun
Abone bolun

1 Şubat 1973 Perşembe

yeni ortam

GÜNLÜK SİYASAL AKTUALİTE GAZETESİ

ASYALI çıktı
Nâzım Hikmet Yaşar Kemal Can Yücel
Aşkına Berfoğ Nur Can
Ahmet Kaya Orhan Gencebay Mahsun

Yeni Ortam fikir suçlusu Süleyman Ege'nin dünya basınında yayınlanan bu fotoğrafını Türk kamuoyuna sunmakla onurlu bir gazetecilik görevini yerine getirdiği kanısındadır

Işte Yüce Meclis'e akseden işkence

Yayımcı Süleyman Ege hiç bir eyleme katılmamış sadece yayımladığı kitaplar yüzünden mahkûm olmuştur

CHP Genel Başkan Bülent Ecevit üç gün önce Meclis'teki konuşmasında, gözaltına alınan, tutuklanan sanıklara sorguları sırasında ve da daha önceki işkence yapıldığı iddialarının yüzde ve dürtüsü ele devam yapılmadığını söylemiş, bir

CHP lideri eyleme işkence iddialarının inandırıcı olmadığı gerçeğini de belirtmişti

Ecevit gibi yüce Meclis'e bir soru önergesi veren Iğdır-lı Milletvekili Mehmet Ali Aybar da

Yeni Ortam'ın yer aldığı dünyanın ünlü fotoğraf dergi ünü dünyanın en çok tiraj'la yayınlanmıştır. Yukarıda aynı fotoğrafın konu DAGENS NYHE TIDI adlı İsveç gazetesinde 12 mayıs 1972 tarihli kapağı görülmektedir

işkence iddialarının gerçekliği üzerinde derin ve hakli kuşkular bulunduğunu öne sürmüş ve Adaletsizlik bir-lesi Başbakan Meclis'in cevaplanmasını istemişler.

Yeni Ortam yüce Meclis'imize akseden ve yurdumuzda olduğu kadar yurt dışında da tartışılmakta konuyla ilgili olarak Alman, İngiliz, Fransız hatta İsveç basınında yer alan, yandaki fotoğrafı ya-

(Devamı No. 2, Sh. 1'de)

İsmi: Süleyman Ege — Fikir suçlusu — Hasta yatağında ayağından zincire vurulmuş.

yararlanıyorum. Bu yayıncı bu kitaplar yüzünden tutuklanmış olamaz. Mutlaka gizli bir örgütle ilişiği olmalıdır. Türkiye'de düşünce özgürlüğüne ilişilmemiştir, düşünceleri yüzünden hiç kimse tutuklanmamıştır" diyebilmesi...

Buna tüy diken bir olay: Bir kısım yazarın ve yayıncının "1972 Dünya Kitap Yılı"nı kutlamaları. "Bir sen eksiktin ayışığı"...

Kaldırıldığım hastanenin mahkûmlar koğuşunda, hasta yatağımda zincire vuruluşum...

Anayasa Mahkemesi'nin "af" kararıyla 1974 Temmuz'unda tahliye oluncaya dek Ankara ve Adana hapishanelerinde geçen 37 ay...

Sonra her şey yeniden...

Elde bir tek kitabı bırakılmamış, adından başka her şeyi yokedilmiş yayınevini diriltme çabası. Yeni çeviriler, yeni mürekkep kokuları, yeni kitaplar...

Ve yine 142. madde. Yine yargılanmalar. Sürüp giden bir hukuk savaşımı...

12 Eylül, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nı tümüyle kesinleşmiş takipsizlik ve beraat kararlı kitaplarıyla bulmuştu. Yasal olarak yapabilecekleri bir şey yoktu. Ama onların derdi yasallık değildi. Onların derdi kitaptı.

12 Eylül'ün yayınevine yönelttiği sayısız baskın, arama-tarama girişimleri. Ve ellerinin boşa çıkması...

Bütün bu olguların yaşanmış gerçekliği... 1982 Ağustos'unda 133 bin 607 kitabıma el konuluncaya dek geçen 18 yılın kitap savaşımı. Bunun mahkemelerde, içerde, dışarda nice unutulmaz anısı...

Bunlar ayrı bir öykünün konusu.

26 MAYIS 1985 akşamı TRT haber bülteninde önemli bir haber yayınlandı. Milli Güvenlik Kurulu Hükümet'e bir "tavsiye" kararı almıştı. Bu, pratikte Bakanlar Kurulu'ndan ve Meclis'ten aynıyla geçecek olan bir karar demekti. Haberi 27 Mayıs tarihli gazeteler de geniş bir biçimde duyurdular. Haziran'ın ilk haftası içinde konu Meclis'te öncelikle görüşülerek kabul edildi: Ankara ile birlikte 6 ilde sıkıyönetim 19 Temmuz'da son bulacaktı.

O akşam televizyondan Milli Güvenlik Kurulu'nun "tavsiye" kararını, Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı haberini dinlediğim zaman, yayınevimin küllenmiş gibi duran sorununa dalıp gitmiştim. Buruk bir umudu ve belirsizliği iç içe düşünün... Bakalım önümüzdeki günler ne getirecekti? Mamak'taki Ankara Sıkıyönetim Karargahı'nda kitaplarım üç yıldır mühür altında tutuluyordu. Üç yıl öncesini, kitapların götürülüşünü, yayınevimin tamtakır bırakılışını yeniden yaşadım. O günden

buyana durumda hiçbir gelişme olmamış, başvurularımız karşısında hep susmuşlardı. Şimdi bu haber, olayda yeni bir aşamanın başlangıcıydı. 19 Temmuz'a kadar geçecek süre içinde kitapların yazgısı belirlenecekti. Devlet adına hareket edenler ellerinde üç yıldır yanıtsız bekletilen başvurularımıza karşılık şimdi de bir şey demiyecekler miydi? Sıkıyönetim bu kaba haksızlıkta hiçbir şey olmamış gibi susarak mı çekip gidecekti? Komutanlığa son bir uyarıda bulunmalıydık. Şimdi bunun sırasıydı. Ama yine kös dinlerlerse? Bir de, çekip giderlerken kitaplara bir kötülük ederlerse?...

Bu kaygılarla, yeni bir girişim için uygun zamanı kollamaya başlamıştım: "Tavsiye" kararı hele Meclis'ten bir geçsin, sıkıyönetimin çekilme süreci resmen başlasın, o gün Mamak'a gider, başvurumuzu yeniler, kitapların geri verilmesini isteriz...

Takvimin yaprakları ağır ağır düşüyordu.

İşte bu gergin bekleyiş içinde olduğum günlerdi, daha Milli Güvenlik Kurulu'nun "tavsiye" kararı Hükümet'ten geçip Meclis'e gelmemişti, tüm dünyamı allak bullak eden bir haberle sarsıldım. Haberi yayıncı arkadaşım Erdal Akalın getirmişti. Kulağına bir yerden fısıldamışlar:

"Siz Süleyman Ege'yi tanırsınız... Burnuma yanık kokusu geliyor..."

"Deme yahu! Olacak şey değil! Giderayak bunu nasıl göze alırlar?"

Erdal inanılmaz haberi dehşet içinde getirdiği zaman, bu sözlerin dudaklarımdan alev gibi çıkışını anımsıyorum.

...

Sıkıyönetimin Ankara'dan 19 Temmuz'da kaldırılacağı Meclis'ten geçtiği gün, 7 Haziran 1985 cuma gü-

nü, durumu öğrenmek için Emniyet Siyasi Şube'ye telefon açtım. Karşıdan düz bir ses yanıtladı:

"Güvenlik Şubesi, buyurun."

"Siyasi Şube değil mi?"

"Evet, şimdi adı Güvenlik Şubesi. Kimi aradınız?"

"Ben Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege. Bir yetkilinizle görüşmek istiyorum."

"Ben Müdür Muaviniyim. Benimle görüşebilirsiniz."

"Adınız?"

"Melih Kazma. Nedir konu?"

"Melih Bey, telefonda konuşulacak bir konu değil. Sizinle yerinize gelerek görüşmem gerekiyor. Ne zaman sizin için uygunsa..."

"Pazartesi günü gelin görüşelim. Öğleden sonra saat iki gibi..."

10 Haziran'da verilen saatte Emniyet Güvenlik Şubesi'ndeydim. Belleğim yanıltmıyorsa, Müdür Muavini Melih Kazma kırk yaşlarında, esmer, ince yapılı, renk vermeyen, içe kapanık görünümlü bir kişiydi.

"Buyurun" dedi.

"Üç yıl önce Sıkıyönetim Komutanı'nın emriyle benim 133 bin 607 kitabımı 7 kamyona yükleyip götürdünüz. Şimdi sıkıyönetim son buluyor. Kitapların durumu nedir, onu öğrenmek istiyorum."

Zile bastı. Dosyayı istedi. Bir bayan memur, yayınevinin boşaltılması eylemini yürütenlerden Komiser Ayşe Ergün dosyayla odaya girdi.

Müdür Muavini dosyayı açtı. En üstteki kağıdı ağır ağır okudu. Başını kaldırmadan uzun süre orada bir yere baktı. Sanki oraya çakılıp kalmıştı. Belki bakmıyor da nasıl bir işlem yapacağını hesap ediyordu. Sonra bana döndü:

"Kitaplarınız Sıkıyönetim Komutanı'nın emriyle imha edilmiş, dedi, size tebliğ edelim."

Bir an öylece kaldım. Birkaç gün önce gelen o "yanık kokusu" haberine bir türlü inanmak istemiyor, bunun doğru çıkmamasını umuyordum. Demek giderayak gizlice, yapacaklarını yapmışlar, 133 bin kitabı ateşe vermişlerdi. İçimde kopan fırtınayı bastırmaya çalışarak:

"Tebligatınız kalsın, dedim. Ben bunun hesabını Komutanlık'tan sorarım. Verdiğiniz bilgi için teşekkür ederim."

Komiser Ayşe Ergün:

"Ama Süleyman Bey, dedi, iki yıl oldu kitaplar Seka'ya gönderileli."

"Yani siz haber verdiniz de biz oralı olmadık öyle mi? Varsa bir sorumluluğunuz, bunları mahkemede anlatırsınız."

Ayağa kalktım, tam kapıdan çıkacakken patladım:

"Bu ne biçim devlet işlemidir? Vatandaşın tapulu mülkünü tepesine yıkıyorlar, sormasak bilgi de vermiyorlar."

Melih Kazma:

"Ama, dedi, siz de bu kitaplarla gençleri zehirlemişsiniz."

Yanıtım ona göre oldu:

"Neyin zehir olduğuna, neyin zehir olmadığına mahkemeler karar verir."

Sanki duvara söylemiştim, hiçbir ses gelmedi.

Güvenlik Şubesi'nden çıkıp giderken düşünüyordum: Bu Bayan Komiser de ne diyor? "İki yıl oldu kitaplar Seka'ya gönderileli" öyle mi?.. Anlaşılan, ya ortada imha biçimiyle ilgili bir çarpıtma planı var, ya da bu Bayan ayırdında olmadan olayı başka bir olayla, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'yla ilgisi olmayan başka kitapların '84 kışında Mamak'tan Seka'ya gönderilerek hamur edilişiyle karıştırıyor. Gidereyak kitapları gizlice ateşe vermenin ayıbını örtme gibi bir tezgâh varsa, bunun boşuna bir çaba olduğunu anlayacaklardır. Hangi kafayla yaptılar, nasıl yaptılar, elbet bunları bir bir ortaya çıkaracağız.

. . .

12 Haziran...

Halit Çelenk'le kalkıp Mamak'a gittik. Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan kitapların imhasıyla ilgili Komutanlık emrinin ve imha tutanağının birer örneğini isteyeceğiz.

Garnizona girmek izne bağlı. Çelenk yine üç yıl önceki başvurumuzda olduğu gibi, girişteki jandarma noktasından telefonla Komutanlık Adli Müşavirliği'ni aradı. Görüşme iznini alıp içeri girerken elinde şu başvuru yazımız vardı:

"Sıkıyönetim Komutanlığına
Ankara

Komutanlığınızın 6.8.1982 tarih, Ad. Müş. 1982/Müt. 277-11476 sayılı ve 27.8.1982 tarih, Ad. Müş. 1982/Müt. 277-12091 sayılı emirleriyle yasaklandığı bildirilen, müvekkilim Süleyman Ege'nin sahibi olduğu Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait 133.607 adet kitap Komutanlığınızın emriyle Emniyet Siyasi Şube ekipleri tarafından 28 Ağustos 1982 ile 9 Eylül 1982 tarihleri arasında 7 kamyona doldurularak götürülmüştü. Biz, Komutanlığınıza söz konusu kitapların yasal niteliğini yargı organlarının kesinleşmiş beraat kararlarıyla ve takipsizlik kararlarıyla belgeleyerek kitapların iadesini isteyen iki dilekçe vermiştik. Bu dilekçelerimiz Adli Müş. 20.8.1982/13678 ve Adli Müş. 10.9.1982/13865 kayıtlarını taşımaktadır. Dilekçelerimize yanıt verilmemiştir. Ancak müvekkilimin 10 Haziran 1985 günü Emniyet Güvenlik Şubesi Basın Bürosu'na yaptığı sözlü başvuru üzerine Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait 133.607 adet kitabın imha edildiğini öğrenmiş bulunuyoruz. İmha kararının ve imha tutanağının birer örneğinin tarafımıza tebliğ edilmesini saygıyla arz ederim."

Çelenk bu başvuruyla birlikte yapacağı görüşmede, yalnızca imha belgelerini almayacak, duruma göre olayın ayrıntılarını da öğrenmeye çalışacaktı. Ben garnizon dışında, gelecek sonucu bekliyordum

Halit Abi çok üzgün döndü. Konuşamayacak bir durumda... Bir şey soramadım. Sessizce birbirimize baktık. Onu böyle bir kez de yıllarca önce Ankara Merkez

Kapalı Cezaevi'ne gelişinde görmüştüm. Cezaevinin Avukat Görüşme Odası'nda... Daha Denizlerin asılışını izleyen ilk günlerdi. Gencecik 3 devrimciyi alan o darağacının kurulduğu hapishane avlusundan geçip gelmiş, Deniz'i, Yusuf'u, Hüseyin'i ayrı ayrı son yolculuklarına uğurladığı o aynı odada o gecenin capcanlı anısına gömülüp gitmiş, gözleri yaşararak bana o idam gecesini anlatmıştı. Ben de ona bu siyasi idamların yapıldığı yerin elli metre kadar ötesinde, Kuledibi'nde çocukların hiç uyumadan geçirdiği aynı geceyi... İdamların olacağını daha akşamdan sezinlemiştik. Koğuşun demir kapıları erkenden üstümüze kapanmıştı. O gece bir ben uyumadım sanıyordum. Oradan, idam yerinden gelecek sesleri algılamaya çalışarak... Meğer çocukların hiçbiri gözünü kırpmamış. Sabahın köründe müdüriyetteki radyoya bağlı hoparlörden idam haberi yükselir yükselmez tüm koğuşta bir çığlık kopmuştu. Gün görmemiş küfürlerden korkunç bir çığlıktı bu. Halit Abi'ye o alçak gecenin içerdeki bu yüzünü anlatmaya çalışmıştım. Çelenk şimdi de o görüşme odasındaki gibi acılıydı. Neden sonra, yutkunarak şu iki sözcük çıktı ağzından:

"Yakmışlar kitapları."

Bu sonuca o "yanık kokusu" haberiyle az çok alıştırmıştım kendimi. Ama yine de olayın inanılmaz gerçekliği karşısında bir an sarsılır gibi oldum. Bunu göze alabilmek nasıl bir şeydi, algılamakta güçlük çekiyordum... Kafamı kurcalayan soru, buna nasıl bir kılıf uydurduklarıydı. Bir de, imha belgelerini açıkça ortaya koyabilecekler miydi, yoksa olayın niteliğini gizleme, çarpıtma yoluna mı gideceklerdi?.. Başta şu yakma tutanağını merak ediyordum. Ne zaman yaktılar?.. Nerede yaktılar?..

"İmha belgelerini alabildiniz mi?" dedim.

Çelenk:

"Ona yanaşmadılar, dedi, yazılı olarak yanıt vereceklermiş."

Arkasından tane tane anlattı:

"Şöyle oldu: Götürüp verdim yazıyı. Bir Albay... Daha önce orada hiç görmediğim biri. Başmüşavirmiş. Okudu... Kendi kendine 'biz size bildirmemiş miyiz bunu?' diyerek şaşırmış gibi yaptı.

İmha belgelerini istedim. Üstelememe karşın oralı olmadı. 'Size yazılı olarak bildiririz' dedi. Yazıyı kaleme bırakmamı söyledi.

Bu işin nasıl olduğunu sordum. Dediği şu: 'Komutan emretti, emri İçişleri'ne havale ettik, onlar da yerine getirdiler.' Yani imhayı Emniyet'e yaptırmışlar... Öyle diyor.

Mahkemelerce aklanmış kitapların imhası emredilebilir mi, diyecek oldum... 'Komutan'ın yetkisi var' diyor.

Yazıyı vermek için kaleme gittiğimde, oradaki görevli er söyledi: 'Bu kitaplar yakıldı' dedi. İnanamadım. 'Yakıldı mı?' diye sordum. İmha tutanağını bana uzaktan göstererek 'yakıldı, bir hafta kadar oluyor, yaktılar bu kitapları' dedi."

Mamak'tan bu bilgiyle döndük.

Durum anlaşılmıştı. Demek bir hafta önceki o "yanık kokusu" haberi sıcağı sıcağına gelen bir habermiş. Olay kabak gibi ortadaydı: Sıkıyönetim Komutanı tam giderayak kitapların imhasını emretmiş, 133 bin kitabı yaktırmıştı.

Ama bir nokta yeterince açık değildi: Kitapları kim yakmıştı?.. Burada bir Albay'ın, bir de tutanak üzerinden kalemdeki erin söyledikleri var. İkisinin bileşiminden şu çıkıyordu: Yakma eylemi Emniyet'e "havale" edilmiş, Emniyet de bunu yerine getirmiş... Ama tam böyle miydi? Ve nerede yakılmıştı kitaplar?.. Olayın bu yönü imha tutanağıyla ortaya çıkacaktı.

Temel soru, imha emri nasıl bir şeydi? Sıkıyönetim Komutanı ne gibi bir gerekçeyle imha emri verebilmişti?

Bu, daha hiç aralanmamış olarak duran ilginç bir konuydu. "Komutan'ın yetkisi var" sözü hiçbir şey anlatmıyordu. Yetkiyi kullanmanın yasal bir gerekçesi olurdu.

Verecekleri yanıtı ve imha belgelerini beklemeye başladık.

Ama günler geçti, yine hiçbir haber yok. Dopdolu iki hafta geride kaldı, bir yanıt çıkmadı. Çıkacağı da yok gibi... Bunlar başvurularımız karşısında üç yıl kulaklarının üstüne yatmışlardı — şimdi de mi susacaklardı yoksa?.. 19 Temmuz'da çekip gidene dek yanıt vermezlerse, o zaman ne olacaktı?..

Bu kez tuttum, sivil kanaldan giderek, yeni bir başvuruda bulundum. Sıkıyönetim Komutanlığı'na "Ankara Valiliği" yoluyla yaptığım 24 Haziran 1985 tarihli bu başvuruyu, bir önceki yazımızda verdiğimiz bilgileri yineliyerek, şöyle bağlıyordum:

"Devletin yüksekyargı organlarının kesinleşmiş beraat kararlarıyla ve takipsizlik kararlarıyla tümüyle resmen yasal niteliğe sahip bulunan kitaplarımın niçin, hangi yetki kullanılarak, nasıl imha edildiğinin, imha emri ve imha tutanağının birer örneğiyle tarafıma bildirilmesini saygıyla arz ederim."

Bu başvurunun öyküsü ilginçtir:

Zorunlu olmadıkça resmi dairelerle ilişkiyi hiç sevmediğimi bilen karım, "sen gitme bunun için, ben götüreyim" demiş, Valiliğe yazıyı o götürmüştü. Orada, evrak kaleminde görevli bir genç, yazıyı okuyunca yerinden doğrulmuş:

"Siz bunu elden kovalamazsanız sürüncemede kalır abla, demiş, gecikmesin bu... Siz hemen alın bunu, Vali Muavini'nin sekreterine götürün, imzalatıp havalesini yaptırsın, versin size."

Sekreter bayan da benzeri bir duyarlılık göstermiş. Orada görüşme sırasını bekleyenlere aldırmadan, hemen kapıyı tıklatıp Vali Muavini'nin odasına Ayşe'yle birlikte kendisi de girmiş.

Vali Muavini, yazı üzerinde epey bir düşünmüş, başını kaşımış, sonra kestirip atmış:

"Ben imzalayamam bunu, demiş, sıkıyönetimi ilgilendiriyor bu."

Yazıyı imzalamadan geri verecek olmuş. Bu sırada, sekreter bayan beklenmedik bir biçimde araya girerek:

"İmzalayacaksınız efendim, demiş, vatandaşın dilekçesini geri çeviremezsiniz. İmzalamak zorundasınız."

Vali Muavini, bunun üzerine çekine çekine imzalamış yazıyı.

Ertesi gün, yazıyı alıp havale edildiği yere, Emniyet'e götürdüm. Orada beni doğru Güvenlik Şubesi Müdürü'nün karşısına çıkardılar. İşlem oradan geçecekmiş... Müdürü önceden haberliymiş de beni bekliyormuş gibi bir durumda gördüm. Daha odasına girdiğim anda, bana eliyle yer göstererek, "geçin böyle" dedi, asık bir yüzle.

"Bir tezgâh var ya, bakalım nasıl bir şey?" diye geçirdim içimden. Yazıyı verip oturdum.

Gözümü üstünden ayırmadan onu izliyordum. Yazıyı zor bir matematik probleminin içinden çıkmaya çalışır gibi süze süze okudu. Kâğıdı elinde evirip çevirdi. İyice bir düşünüp taşınarak bir daha okudu... Sonra döndü bana:

"Sizin bir ifadenizi alalım" dedi.

"Ne ifadesi bu?" diye sordum.

"Siz şimdi burada bekleyin biraz" dedi.

Odasından çıktı. Orada üç beş dakika yalnız kaldım. Geldi... Beni yandaki bir odaya götürdü. Burası salon büyüklüğünde bir yerdi. İçeride dört duvar boyunca sıralanmış birçok masada belki de olabileceğinden fazla polis memuru vardı. Tam orta yere de ayrı bir masa konmuştu. Bana "buraya oturun" dediler, ortadaki masanın önünde duran sandalyeyi göstererek... Odadakilerin hepsi, çıt çıkarmadan, kurulmuş gibi beni izliyorlardı.

Sanki o andaki görevleri buydu. Bakışları hiç de hayırlı bir bakış değildi. Sanırsınız 133 bin kitabı ben yakmıştım.

Orta masadaki görevli, daktiloya bir kağıt taktı. Önünde duran başvuru yazıma göz atarak başladı hızlı hızlı yazmaya. Dip köşedeki masadan Komiser Ayşe Ergün, bir ara yanına çağırdığı bu görevlinin kulağına bir şeyler fısıldadı... Öyle gerilimli bir hava oluşturuyorlardı ki insan kendini tehlikede görebilirdi. Paniğe kapılacak ya da öfkenizi tutamayıp onlara fırsat verecek bir iki söz söyleyeceksiniz... Bunu yaratmaya çalışıyorlardı sanırım.

"İfade" tutanağını hazırlamakta olan görevli, baktım uzatıp duruyor. Hepsinin duyabileceği bir biçimde sordum:

"Ne yazıyorsunuz siz böyle uzun uzun?"

"Sizin ifadenizi, dedi, dilekçenizde yazdıklarınızı..."

Anlaşılan başvuru yazım hiç hoşlarına gitmemişti. Sıkıyönetim Komutanlığı'na "kitaplarımın niçin, hangi yetki kullanılarak, nasıl imha edildiğini" sormakla suç işlemiş oluyordum. Bunu tutanakla saptamak istiyorlardı. En azından, sıkıyönetime böyle bir soru yöneltilemeyeceğini, bu sorumluluk anlayışıyla gerekeni yaptıklarını göstermek istiyorlardı... "İfade alma" işleminin aslı buydu.

Ama benim yazım yarım sayfa, tutanak oldu bir sayfa... Hâlâ da uzayıp gidiyor...

"Bakın, ne yazdığınızı bilmiyorum ama, dedim, bunun kolayı var. Şöyle yazın bitsin: 'Ekteki başvuru yazısını ben yazdım. İmza benimdir.' Yalnızca bu kadar yetmez mi?"

Zaten de işin içinden kolay kolay çıkamayacak gibi görünüyordu.

"Ha, tamam yav, dedi, öyle yapalım."

Yazdığı kâğıdı çıkarıp yırttı. Yeni bir kâğıt taktı.

133 bin kitap imha edildi

ERBİL TUŞALP

ANKARA — Bilim ve Sosyalizm Yayınlarının 133 bin 607 adet kitabının imha edildiği öğrenildi. Yayınevi sahibi **Süleyman Ege**, Ankara Valiliği ve Sıkıyönetim Komutanlığına başvurarak "**İmha kararının ve imha tutanağının kendilerine tebliğ edilmesini**" istedi.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 6 Ağustos 1982 ve 27 Ağustos 1982 tarihlerinde verdiği iki emirle, Bilim ve Sosyalizm ...ları'nın "**Ankara, Çanka-**

Cumhuriyet: 27 Haziran 1985.

Verdiğim bir satırlık "ifade"yle bitirdi işi.

Emniyet, başvuru yazım için bir tür noterlik görevi yapmıştı.

...

Valilik kanalıyla yaptığım bu başvurunun haberi 27 Haziran 1985 günlü *Cumhuriyet*'te yayınlandı. Kamuoyu ilk kez böylece, Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nın emriyle Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 133 bin 607 kitabının imha edildiğini öğreniyordu. Haberde, "kitaplarımın niçin, hangi yetki kullanılarak, nasıl imha edildiği" sorusunu içeren satırlar altları çizilerek verilmişti.

Haberi yazan Erbil Tuşalp o sabah Mamak'tan, Sıkıyönetim Adli Müşavirliği'nden aranıyor. "Size yazdığınız bu haberle ilgili bir açıklamada bulunacağız" diyorlar.

Adli Müşavir Yardımcısı Hakim Yüzbaşı Vedat Erkan'ın yazdırdığı kısa "açıklama"da, imha emrinin, Sı-

kıyönetim Yasası'nın 3/c maddesi uyarınca, "sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri alma" yetkisine dayanılarak verildiği ve kitapların değişik tarihlerde Seka'ya gönderildiği belirtiliyor.

Bu "açıklama"dan sonra, Erbil'le Mamak arasında geçen telefon görüşmesinin ses bandından çözümü şöyledir:

Tuşalp: "Bu haberin altını doldurmak için, ben haberi şöyle yazıyorum: Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı bu kararını, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın ilgili maddesiyle müsaderesine karar verilen kitapların..."

Mamak: "Müsaderesine demeyelim, toplatılmasına diyelim. Müsaderede mahkeme kararı gerekir. Şöyle esasında bizim deyimimiz: basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla bulundurulması yasaklanan ve toplatılan..."

Tuşalp: "Toplatılan kitaplardan sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri alma yetkisine dayanılarak bu kitapların imha edildiği açıklandı mı diyelim?"

Mamak: "Şimdi ben sana daha yardımcı olayım. Bu Bilim ve Sosyalizm'in 133 bin 607 adet kitabı, ki bunlar muhtelif isimleri taşıyor tabii, listeleri var, elimizde o dosya zaten... Şimdi, Komutanlığın 6 Ağustos 1982 gün ve Ad. Müş. 1982/Müt. 277 sayılı emri, yine Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 27 Ağustos 1982 gün ve Ad. Müş. 1982/Müt. 277 ile... Bu Bilim Sosyalizm Yayınları'nın toplatılma kararı bu ikisi. Toplananlar toplam 133 bin 607 adet. Şimdi, Komutanlığın 9 Aralık 1983 gün, Ad. Müş. 1983/Müt. 652 ve yine Komutanlığın 28.5.1985 gün ve Ad. Müş. 1983/Müt. 652 (aynı yani), bu iki emirle de bunların imhasına karar verilmiş."

Tuşalp: "İmha yolu Seka'ya gönderilme demiştiniz. Ne zaman? İki tarihi var."

Mamak: "Bu iki tarihlerden birkaç gün sonra."

Tuşalp: "İmha kararı, Sıkıyönetim Komutanlığı bu yasaya dayanarak..."

Mamak: "İstiyorsan maddeyi ben sana bir defa daha söyleyeyim: 1402 sayılı kanunun 2766 sayılı kanunla değişik 3/c...

Yani öyle enteresan ki bu madde, mahkemelerce müsadere edilmese bile, sanık hakkında takipsizlik veya beraat kararı verilse bile, öyle enteresan bir cümle var ki orda, komutanlığın şahsına mahsus bu yetki. 'Sahiplerine iadesinde sakınca gördüğü' diyor,

Sıkıyönetim: Kitaplar, 1402 sayılı yasa uyarınca imha edildi

ANKARA, (Cumhuriyet Bürosu) — Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 133 bin 607 adet kitabının imhasının 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın verdiği yetkiye dayanılarak gerçekleştirildiği belirtildi.

Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın imha edilen 30 çeşit 133 bin 607 adet kitabı ile ilgili haberin yayımlanması üzerine Ankara Sıkıyönetim Ko[illegible]'nca verilen bilgide "imha kararının 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 2766 sayılı kanunla değişik 3 (c) maddesi uyarınca" yapıldığı ve kitapların değişik tarihlerde SEKA Genel Müdürlüğü'ne gönderildiği belirtildi.

Cumhuriyet: 28 Haziran 1985.

onlara vermeyebilir, imha edebilir diyor. Çok enteresan bir yetki, ama kanuni bir maddedir. Olay bu...

Bir de şu var: Onu da bahsedersen... Bunlara karşı biliyorsun Komutanlığın imzasını taşıdığı için gene Sıkıyönetim Kanunu gereğince (ek geçici 3 olacak yanılmıyorsam) dava açılamıyor. Sorumluluğu yok..."

Tuşalp: "Bir de tartışanlıyoruz yani..."

Mamak: "Öyle. Yani gayem aydınlatmaktı, bir yanlışlığa meydan vermemek için."

Çok ilginç...

İmhanın nasıl bir kafayla yapıldığını anlamakta "yanlışlığa meydan vermeyen" bir açıklama.

"Komutan'ın imzasını taşıdığı için dava açılamıyor. Sorumluluğu yok..." diyor. "Amelinden emin" olanın aklından geçmeyecek bir sığınma biçimi... Yapılan iş haklı mı haksız mı, böyle bir soru yok. Olayın püf noktasındaki bakış bu olunca gerisini var hesap et... Demek ki bu anlayışla, böyle bir rahatlıkla becermişler bu işi:

nasıl olsa dava açılamıyor, sorumluluk da yok, yakalım gitsin...

Burada sırıtıp duran bir şey de; bakıyorum, kitapların neden imhasının emredildiği suskunlukla geçiştiriliyor. Ne böyle bir soru var, ne de bir yanıt... Şunun için imha emri verildi demiyor, diyemiyor, yalnızca imha yetkisinden söz ediyor. Yasa maddesini bir gerekçe gibi karşımıza çıkarıyor. "Komutanlık iadesinde sakınca gördüğü" kitapları "vermeyebilir, imha edebilir" diyor. Bellidir ki, bu bir yetkidir, ama neden "sakınca gördüğü"nün gerekçesi değildir.

"Yani öyle enteresan ki bu madde ... öyle enteresan bir cümle var ki orda..." dediği yetki de kendilerinin hüneri. Kendi şapkalarının altından çıkardıkları tavşan... Hani şu, kendilerinin taslak olarak hazırlayıp Konsey'e sundukları değişiklik—Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitaplarına el koyma eyleminden dört ay sonra, 28 Aralık 1982'de 3/c'ye eklenen hüküm: "Müsaderesine karar verilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri alma" yetkisi...

Şimdi bu "çok enteresan" yetkiye güvenerek ve hiçbir gerekçe gösterilmeden kitapların imha edildiği açıklanıyor. Ama asıl "enteresan"lık, bu "çok enteresan ama kanuni" dedikleri maddenin de çarpıtılması, orada bulunmayan bir şeyi varmış gibi gösterme çabası. Madde "müsaderesine karar verilmemekle birlikte" diyor ya, ancak sıkıyönetim süresi içinde yayınlanmış, savcılık incelemesi yönünden zaman aşımına da girmemiş yayınların anlaşılabileceği bu yetkiden yargı kararlarının çiğnenebileceği sonucunu çıkarıyor. Çarpıtmanın mantığı bu. "Takipsizlik veya beraat kararı verilse bile"ymiş komutanlık imha yetkisini kullanabilirmiş. Ama 3/c'ye eklenen hükümde böyle bir şey yok. Zaten olamaz da. Hiçbir biçim altında, bir yasanın hiç kimseye yargı karar-

larını ortadan kaldırma yetkisi veremeyeceği belli bir şey.

Bir "enteresan"lık da, olayın gerçek yüzünün gizlenmeye çalışılması. "Açıklama"da ayrı tarihlerde verilmiş iki imha emrinden, bu tarihlerden "birkaç gün sonra" da Seka'ya gönderilmek yoluyla iki imhadan söz ediliyor.

Peki neden iki emir?

Birinci emirden "birkaç gün sonra" imha edilen kitaplar için neden ikinci bir imha emri verilmiş?

Bir şey iki kez yokedilebilir mi?

Varsayalım ki birinci emirden sonra kitapların bir kısmı imha edilmiş de bir kısmı kalmış. Öyleyse, imhası emredilmiş kitapların kalanı için ikinci bir imha emrine gerek var mı?

Bir de, varsayalım ki birincisinde kitapların hepsinin değil de bir kısmının imhası emredilmiş. O zaman 133 bin 607 kitabı tek tek elden geçirip imha edilecekleri ayıklamışlar mı? Öyleyse, bu zahmete girenler neden kitapların kalanını geri vermemişler? Ya da, geri vermeyecekleri kitaplar için neden bu zahmete girmişler?

Görüldüğü gibi, bu "açıklama"nın mantığı yok.

Bir yeniği şurada: İlk imha emri olarak sözü edilen 9 Aralık '83 tarihli emrin Bilim ve Sosyalizm Yayınları'yla bir ilgisi yok. Bunun bir çarpıtma, olayın gerçek yüzünü örtme girişimi olduğu görülecektir.

İki şey gizlenmeye çalışılıyor:

Kitapların tümünün giderayak, Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihi belirleyen Milli Güvenlik Kurulu kararının yayınlanmasından hemen iki gün sonra, 28 Mayıs 1985'te imhasının emredildiği ve kitapların yakılarak yokedildiği...

Mamak'tan Erbil Tuşalp'e telefonla yapılan "açıklama"nın arkasında gizlenmek istenen buydu.

Sıkıyönetim Komutanlığı'nın bu "açıklama"dan

bir gün sonra elimize geçen yanıtı da aynı dili konuşuyordu. Mamak'a giderek Komutanlık'tan imha belgelerini istediğimiz 12 Haziran tarihli başvurumuza gelen yanıt şudur:

T. C.
SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ANKARA

AD. MÜŞ : 1982/MÜT-277 (6021) 13 / 6 /1985
KONU : Yasaklanan mevkuteler Hk.

Sayın
Avukat Halit YÜKSEL
Ataç Sokak 36/2
Kızılay/ANKARA

İLGİ : (a) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 6.8.1982 gün ve AD.MÜŞ : 1982/MÜT-277 sayılı kararı.

(b) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 27.8.1982 gün ve AD.MÜŞ : 1982/MÜT-277 sayılı kararı.

(c) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 9.12.1983 gün ve AD.MÜŞ : 1983/MÜT-652 sayılı kararı.

(d) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının 28.5.1985 gün ve AD.MÜŞ : 1983/MÜT-652 sayılı kararı.

İlgi (a) ve (b) kararlar ile basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulması yasaklanan ve toplatılan mevkuteler, 1402 Sayılı Kanunun 2766 sayılı kanunla değişik 3/C maddesi ve fıkrasının verdiği yetkiye istinaden, sahiplerine iadesinde sakınca görüldüğünden ilgi (c) ve (d) kararlar ile imha edilmiştir.

Rica ederim.

Hüseyin KILIÇ
Hakim Kd. Albay
Sıkıyönetim K.lığı
Adli Müşavir

"İlgi:

(a) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 6.8.1982 gün ve Ad. Müş. 1982/Müt. 277 sayılı kararı.

(b) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 27.8.1982 gün ve Ad. Müş. 1982/Müt. 277 sayılı kararı.

(c) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 9.12.1983 gün ve Ad. Müş. 1983/Müt. 652 sayılı kararı.

(d) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 28.5.1985 gün ve Ad. Müş. 1983/Müt 652 sayılı kararı.

İlgi (a) ve (b) kararlar ile basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulması yasaklanan ve toplatılan mevkuteler, 1402 sayılı kanunun 2766 sayılı kanunla değişik 3/c madde ve fık-

rasının verdiği yetkiye istinaden, sahiplerine iadesinde sakınca görüldüğünden ilgi (c) ve (d) kararlar ile imha edilmiştir.

Rica ederim."

13 Haziran 1985 tarihini taşıyan yanıt, Çelenk'e Mamak Karargâhı'nda "biz size bildirmemiş miyiz bunu?" diyerek kendi kendine şaşırmış gibi yapan Hakim Albay'ın imzasını taşıyordu. '82 Ağustos'unda yasaklama emirlerini aynı gün posta kutumuza ulaştıran Komutanlık, şimdi bu yanıtını 16 gün sonra ulaştırabilmişti. Çıkış damgasına göre, yazıldığı tarihten nedense iki hafta gecikilerek postaya verilmişti. Ya da, *"133 Bin Kitap İmha Edildi"* haberi üzerine o gün yazdıkları yanıta iki hafta öncenin tarihini atmışlardı...

Burada, *Cumhuriyet*'e yaptıkları "açıklama"da olduğu gibi, yine iki imha emrinden, Sıkıyönetim Komutanı'nın 9 Aralık 1983 ve 28 Mayıs 1985 tarihli imha emirlerinden söz ediliyordu. Yani nasılsa, bir şeyi iki kez yoketmişler...

Gerekçe yok. Yasa maddesindeki yetki bir gerekçeymiş gibi kullanılıyor: "Sahiplerine iadesinde sakınca görüldüğünden"miş... Ama neden "sakınca" görmüşler, bu yok.

İmha belgeleri yok. Böyle bir konu da yok. İmha emrini ve imha tutanağını neden göndermediklerinin, neden sakladıklarının bir açıklaması yok.

...

Üçüncü bir başvuruda bulunduk:

"Sehven gönderilmediği anlaşılan imha emri ve imha tutanağı örneklerinin tarafımıza tebliğ edilmesini" istedik.

Bu kez yanıt gecikmedi. Başvuruyu 2 Temmuz'da yapmıştık, 4 Temmuz tarihli yanıt o gün elimizdeydi. "Sıkıyönetim Komutanı emriyle" kaydı altında Tuğge-

neral Cengiz Çetin Varol (Sıkıyönetim Kurmay Başkanı Y.) imzasını taşıyan yanıt şöyleydi:

"Sıkıyönetim Komutanı, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 3. maddesinde sayılan tedbirleri almaya yetkili olup, tanınan bu yetkilerin kullanılmasına ilişkin idari işlemler aleyhine de dava açılamayacağı gibi hukuki sorumluluk da ileri sürülemeyeceğinden ve kesin olduğundan; Komutan'ın karar ve emirlerinin ilgiliye tebliği hakkında kanuni bir zorunluluk da bulunmadığından istenen emir ve tutanak suretleri gönderilmemiştir."

Yani: Biz yakarız, yıkarız. Yetkimiz var. Bunun hesabı sorulamaz. Hesap verme sorumluluğumuz yoktur. Kitapların niçin, nasıl imha edildiğini açığa vuracak belgeleri de göndermek zorunda değiliz.

Arkasından gelen, Valilik yoluyla yaptığım başvuruya yanıt da böyleydi. Aynı biçimde kestirip atan bir şey...

133 bin kitabı yaktırmış, bunun nedenini bildirin diyoruz, o taraklarda bezleri yok. Sözünü ettikleri, yalnızca yetki, sorumsuzluk.

Neden yaptınız bu işi? *"Hukuki sorumluluk ileri sürülemeyeceğinden"* demeden önce bunu söyleyin. Devlet adına bir işlem "hukuki sorumsuzluğa" sığınmayı düşünmeden önce yanıtı verilebilecek haklı bir durumda olmayı, haklı bir nedeni gerektirmez mi? Niçin sorunu "hukuki sorumsuzluğumuz var" diye örtmek istiyorsunuz? Gösterebileceğiniz haklı bir nedeniniz yok değil mi? 133 bin kitabı yaktırırken hiçbir haklı nedeninizin olmadığını biliyorsunuz. Zaten kitapları götürürken de hiçbir haklı nedeninizin olmadığını biliyordunuz. Bunun için başvurularımız karşısında üç yıl sustunuz.

"Yetki" diyorsunuz... Sıkıyönetim ilanından yıllarca önce yayınlanmış kitapların sıkıyönetim yasasıyla, sıkıyönetim yetkisiyle ne ilgisi var? Yasaların geriye işlemeyeceğini pekala bilirsiniz. Sonra, yasaların süzgecinden geçmiş, yüksek yargı organlarının kararlarıyla ak-

T. C.
SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
A N K A R A

AD. MÜŞ : 1982/[illegible]-277 (6459)
KONU : Kitaplar Hk.

4 / 7 /1985

Av. Halit ÇELENK
Ataç Sokak No : 36/2
Yenişehir/ANKARA

İLGİ : 2 Temmuz 1985 tarihli dilekçeniz.

Sıkıyönetim Komutanı, 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanununun 3 üncü maddesinde sayılan tedbirleri almaya yetkili olup, tanınan bu yetkilerin kullanılmasına ilişkin idari işlemler aleyhine de dava açılamıyacağı gibi hukuki sorumluluk ta ileri sürülemiyeceğinden ve kesin olduğundan; Komutanın karar ve emirlerinin ilgiliye tebliği hakkında Kanuni bir zorunlulukta bulunmadığından ilgi dilekçe ile istenen emir ve tutanak suretleri gönderilmemiştir.

Bilgi edinmenizi rica ederim.

SIKIYÖNETİM KOMUTANI ADINA

Cengiz Çetin VAROL
Tuğgeneral
Sıkıyönetim Kurmay Başkanı V.

lanmaları kesinleşmiş kitaplarda nasıl olur da "sakınca" gördüğünüzü ileri sürebilirsiniz? Sizin "sakınca" görmeniz ne değer taşır? Yasada yazılanın dışında bir yetkiniz mi var sizin? Aklanmış kitapların imha edilebileceği sıkıyönetimin olağanüstü yasasının neresinde yazıyor? Yazılabilir mi? Böyle bir yasa olabilir mi? O 3/c maddenizdeki imha yetkisi size yargı kararlarını çiğneme olanağı vermez. Böyle bir yetkiniz yok. Yasalar hiç kimseye böyle bir yetki veremez.

Sıkıyönetim Komutanı yetkisi içindeki işlemlerden "sorumsuz"dur. Yetkiniz dışına çıkarak yargı kararlarını çiğnediğiniz zaman bunun hesabı sorulur.

Dava açarım, açmam... Benim kitaplarımı yakınışsın, onun belgelerini istiyorum. Haklı olarak yapılan bir işin gizliliğe gereksinimi olur mu? Neden saklıyorsunuz? *"İşlemlerin tebliği hakkında kanuni bir zorunluluk bulunmadığından"* öyle mi? Yaptığınız işin gerçek yüzü ortaya çıkmasın diye... Basına yaptığınız "açıklama"larda, "kitapları Seka'ya gönderdik" diyorsunuz. Öyleyse, çıkarın bakalım imha tutanağını ortaya, görelim nasıl imha ettiğinizi. Giderayak 133 bin kitabı yaktığınızı ne kadar zaman saklayabileceğinizi sanıyorsunuz?

Dava açılabilir miymiş açılamaz mıymış, onu da göreceğiz. Ve bunu dünya alem görecek. Sıkıyönetimin eylemlerinden nasıl hesap sorulurmuş...

...

4 Temmuz sabahı, sıkıyönetimden gelen yanıtı okuduğum zaman bunları düşünüyordum. Daha gazetelere bakmamıştım. O gün *Cumhuriyet*'teki köşesinde Oktay Akbal'ın *"Hiçbir Kitap İmha Edilemez"* başlıklı yazısını neden sonra gördüm. Akbal, duyarlı, usta kalemiyle olayı kınıyor, sıkıyönetime yönelttiğim soruları altını çizerek vurguluyordu. Akbal'ın bu yazısı, olay

karşısında basında sürüp giden suskunluğu, boğuntuyu yırtan ilk sesti. Yazı şu satırlarla sona eriyordu:

"Nerden anımsadım bunları bu temmuz gününde?.. Şundan; geçen gün *Cumhuriyet*'te okudum, *Bilim ve Sosyalizm Yayınları*'nın 133 bin 607 adet kitabı 'imha' edilmiş! Üstelik içlerinden biri bile 'yasaklanmış yayın' değilmiş. Birkaçı adalete verilmişse de takipsizlik ya da aklanma kararı alınmış. Şimdi yayıncı Süleyman Ege ile avukatı Halit Çelenk ilgili makamdan soruyorlar: *'Devletin yüksek yargı organlarının kesinleşmiş beraat kararlarıyla ve takipsizlik kararlarıyla tümüyle resmen yasal niteliğe sahip olan kitaplarımın niçin, hangi yetki kullanılarak, nasıl imha edildiğinin, imha kararının ve imha tutanağının birer örneğiyle tarafıma tebliğ edilmesini arz ederim.'*

Joseph Kessel'in 'Gölgeler Ordusu' adlı romanı bile var bu kitapların arasında... Lenin'in kitapları var. Ha, Lenin mi? denilmesin. Lenin, Sovyetler Birliği gerçeğinin yaratıcısı, dünyayı etkilemiş bir düşünce adamı, yani böyle bir kişinin yazdıklarını okumayacak mı Türk aydınları, Türk insanları? Okumak, ille de okuduğu şeye körükörüne bağlanmak mıdır? Türk halkı bu kadar tek yanlı, bu denli güvenilmez midir? Başka yazarlar, başka kitaplar da var: Cogniot'nun, Togliatti'nin, Eaton'un, Bonev'in, Lin Piao'nun, Giap'ın vb. çağdaş siyasa ile çağdaş sorunlarla ilgili yapıtları... Bu tür kitapları 'imha' etmek, o kitapların içindeki düşünce ve görüşleri imha etmek değildir. Tam tersine, o düşünce ve görüşlerden korkmaktır, onlarla tartışmadan kaçınmaktır. Bunu nasıl da düşünemiyorlar?

Hiçbir kitap imha edilemez. Bunu bin kez de söylesek para etmiyor. 133 bin 607 kitabın 'imha' edildiği haberini okuyunca toplumca kısır bir döngüden neden bir türlü kurtulamadığımızı anladım. Kısır döngü, düşünce kısırlığının, darlığının, hatta yokluğunun doğal sonucu da ondan..."

Mamak'tan aldığımız yanıtlarla kitapların imha edildiğini resmen belgelemiştik. Şimdi artık sorunu yargı önüne götürebilirdim. Ama sorunun olabildiğince kamuoyuna maledilmesi, böyle bir davanın öncelikle kamuoyunda kazanılması gerekiyordu. Sorumlular kendilerini güçlü sanıyorlardı. Gizliliğe, sıkıyönetim zırhına sığınarak bu işi becerirken olduğu gibi kendilerini sorumsuz, rahat bir konumda görüyorlardı. Biz buna karşı,

sorunu kamuoyunun gözü önüne sererek gizlilik ve güç hesaplarını bozabilmeli, haklılığın gücünü ortaya koyabilmeliydik. Bu, olası terslikleri önleyebilmek için de gerekliydi.

Yargı kararları çiğnenerek 133 bin kitap imha edilmişti. Bu yalnızca beni ilgilendiren kaba bir haksızlık değildi. Ortada tüm toplumu en ince gözeneklerine dek yaralayan bir olay, ve devleti ilgilendiren vahim bir sorun vardı. Öncelikle devletin en yukarıdaki sorumlu makamını açıktan uyarmalıydım. Böylece, olayın üstündeki ölü toprağını da silkeleyebilirdim belki.

...

10 Temmuz 1985 günü Cumhurbaşkanlığı'na başvurdum. Çankaya'ya "iadeli taahhütlü acele" posta servisiyle gönderilen, sonra da aynı saatte basın ajanslarına, iç ve dış basına verilen bu başvuru yazımda, olayı anlattım ve şöyle dedim:

"Kitaplarım, devletin uygar, şerefli yargıçlarının ve savcılarının imzalarını taşıyan kesinleşmiş beraat kararlarına ve takipsizlik kararlarına sahiptir ve benim yasal malımdır.

Kitaplarımın imhası, her şeyden önce, mülkiyet hakkının ortadan kaldırılmasıdır.

Bilinir ki, devletin işlevi can ve mal güvenliğini korumaktır. Vatandaşın canı ve malı devletin güvencesi altındadır. Devlet adına malınızı elinizden alıp yokederlerse vatandaşın neyin güvencesi altında olduğu sorulabilir.

Sıkıyönetimin olağanüstü önlemler alma ve uygulama yetkisi vardır. Ama bellidir ki, sıkıyönetim yargının üstüne çıkamaz, mahkemelerin üstüne çıkamaz. Tersine, önlemlerini ve suç gördüğü konuları, kendi özel mahkemesinde de olsa, yargıdan geçirmekle yükümlüdür. Hukuk devletinden söz etmiyorum, yalnızca yasallıktan söz ediyorum. Bu ya-

sallık hukuk devleti ilkelerine, insan haklarına uygun ya da aykırı olabilir. Ama devlet adına, hangi organ tarafından icra edilirse edilsin her icraatın mutlaka yasal olması zorunludur.

Kitaplarım, yargı organlarının kararları hiçe sayılarak, yasalara aykırı olarak yasaklanmış, elimden alınmış ve imha edilmiştir.

Bu uygulamanın, yalnızca hukuk açısından, yasalar açısından değil, her şeyden önce devlet kavramı açısından, güçler ayrımına dayanan devlet bütünlüğü açısından dayanaksız olduğu ortadadır. Yargı organlarının kararlarının geçerliliği, devlet süreklilik gösterdiği sürece, yani Türkiye Cumhuriyeti'nin adı değiştirilemediği sürece, tartışılamaz gerçektir. Hiçbir olağanüstü yetki bu gerçeği değiştiremez. Hiç kimseye kesinleşmiş yargı kararlarını yok sayma anlamında bir yetki tanınamaz. Sıkıyönetimin olağanüstü yetkisi devlet sistemini değiştirici değil, devlet sistemi içinde bir yetkidir. Yoksa, devlet adına, devleti oluşturan organların kararları geçersiz kılınırsa, bu, devletin inkârı olur.

Şimdi, yasal olarak sahip olduğu 133 bin kitabı imha edilen bir vatandaş olarak benim karşı karşıya kaldığım soru şudur: Devleti oluşturan güçler arasında yargı gücü var mıdır, yok mudur? Mahkemeler gerçekten var mıdır, yok mudur? Mahkemeler varsa, bunların kararları geçerli midir, değil midir? Yüksek yargı organlarının, Yargıtay'ın, Askeri Yargıtay'ın kesinleştirici beraat kararları gerçekten kesin midir, değil midir?

Açıktır ki, kamuoyu ortada yalnızca beni ilgilendiren özel bir sorunla değil, her şeyden önce devleti ilgilendiren vahim bir sorunla karşı karşıyadır.

Sorumluların hesap vermesi ve maddi ve manevi kayıpların tazmini için durumu ilgilerinize saygıyla arz ederim.

10 Temmuz 1985"

Bu uyarı mektubu daha çok yurt dışında yankı bul-

du. Türkçe ve yabancı dillerde gazete, radyo ve televizyon haberi olarak genişçe yer aldı. Ankara'daki dış basın görevlileri, haber ajansları o günden sonra olayı daha yakından izlemeye başladılar. Almanya'dan ARD Televizyonu'nun daha mektubun yayınlandığı gün beni arayarak, sonra da kalkıp Ankara'ya gelerek bir haber programı için benimle görüşmesi, Batı'da olaya verilen haber değerini gösteriyordu.

Uyarı mektubu basınımızda yalnızca *Cumhuriyet*'te haber oldu. Öteki gazeteler suskunluklarını sürdürdüler. 133 bin kitabın imha edilişi onları ilgilendirmiyordu. Sıkıyönetim yapmış ya, "uzak dur"...

Cumhurbaşkanlığı'ndan bir yanıt gelmedi. Beklemiyordum da zaten. Bu Cumhurbaşkanı, daha '82 Ağustos'unda kitaplara el konulduğu zaman, bunun yargı kararları çiğnenerek verilen bir emirle yerine getirildiğini bilmiyor olabilir miydi? Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun, verdiği emrin "bilgi"sini Genel Kurmay Başkanlığı'na, yani o zaman Devlet Başkanı da olan Evren'e "arz" ederken kitapların yargısal durumunu saklamış olabilir miydi? Dahası, yukarının "bilgi"sine "arz" edilen böyle bir emir yalnızca Ergun'un başının altından mı çıkmıştı?..

Mektubu aldıktan sonra Evren, o günlerde yaptığı bir konuşmada, konuya yanaşmadan, uzaktan bir dokundu:

"Bize soruyorlar, diyordu, demokrasi var mı, yok mu? diye."

Sanki kendisinden bu sorulmuş. Demokrasinin olmadığı belli bir şey. Böyle bir soru yok. "Demokrasi var mı, yok mu?" diye bir sorunun cuntanın başına sorulması da mantıksız olurdu. Soru, "mahkemeler var mıdır yok mudur, mahkemeler varsa bunların kararları geçerli midir değil midir?" sorusudur. Bu sorulmuştur. Bir aşi-

İmha edilen 133 bin kitap için Evren'e başvuruldu

Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege, Cumhurbaşkanı'na başvurusunda, "Sorumluların hesap vermesi ve maddi manevi kayıplarının tazmini için ilgi gösterilmesi" dileğinde bulundu.

Ege, haklarındaki yüksek yargı organlarının kararlarının hiçe sayılarak 30 çeşit kitabın imha edilmesinin, her şeyden önce devlet kavramı, güçler ayırımına dayanan devlet bütünlüğü açısından dayanaksız olduğunu bildirdi.

ANKARA, (Cumhuriyet Bürosu) — Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi **Süleyman Ege**, 133 bin kitabının imha edilmesiyle ilgili olarak Cumhurbaşkanı **Kenan Evren**'e başvurdu. Ege, başvurusunda imha edilen kitaplar hakkında kesinleşmiş beraat ya da takipsizlik kararları bulunduğunu belirterek, **"sorumluların hesap vermesi ve maddi - manevi kayıplarının tazmini için ilgi gösterilmesi"** dileğinde bulundu. Ege, daha önce konuyla ilgili olarak Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na başvurmuş, Komutanlık Adli Müşavirliği de kitapların 1402 sayılı yasa uyarınca imha edildiğine ilişkin bir açıklama yapmıştı.

Süleyman Ege, 6 Ağustos 1982'de başlayan olay hakkında ayrıntılı bilgi verdiği mektubunda, 133.607 kitabın imhasıyla ilgili kararın ve imha tutanağının da kendisine verilmediğini bildirdi. Ege kitapların imhasının her şeyden önce, mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması olduğunu vurgulayarak şöyle dedi:

"Vatandaşın canı ve malı devletin güvencesi altındadır. Devlet adına mahkeme elinizden alıp yok ederlerse, vatandaşın neyin güvencesi altında olduğu sorulabilir."

Süleyman Ege, sıkıyönetimin olağanüstü önlemler almak ve uygulamak yetkisinin olduğunu, ama yargının üstüne çıkamayacağı gibi, tam aksine, önlemlerini ve suç gördüğü durumları kendi özel mahkemesinde de olsa yargıdan geçirmekle yükümlü olduğunu anlattığı mektubunda, **"Hukuk devletinden söz etmiyorum, yasallıktan söz ediyorum. Devlet adına, hangi organ tarafından icra edilirse edilsin, her icraatın mutlaka yasal olması zorunludur"** dedi.

Bilim ve sosyalizm yayınları sahibi Süleyman Ege, haklarındaki yüksek yargı organlarının kararlarının hiçe sayılarak, 30 çeşit kitabının imha edilmesinin, yalnızca yasalar ve hukuk açısından değil, her şeyden önce devlet kavramı, güçler ayrımına dayanan devlet bütünlüğü açısından dayanaksız olduğunu bildirdi ve devletin sürekliliği ilkesi açısından, hiçbir olağanüstü yetkinin bu gerçeği değiştiremeyeceğini ve hiç kimseye kesinleşmiş yargı kararlarını yok sayma yetkisinin tanımayacağını anlattı.

Mektubunda, **"sıkıyönetimin olağanüstü yetkisi devlet sistemini değiştirici değil,** devlet sistemi **içinde bir yetkidir"** diyen Süleyman Ege, devletin varlık nedenleri olan organların kararları geçersiz kılınırsa, bunun, devletin inkârı olacağını bildirdi.

Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e başvurusunun son bölümünde şunları söyledi:

"Devleti oluşturan güçler arasında yargı gücü var mıdır, yok mudur? Mahkemeler gerçekten var mıdır, yok mudur, varsa bunların kararları geçerli midir, değil midir? Yüksek yargı organlarının, Yargıtay'ın, Askeri Yargıtay'ın kesinleştirici beraat kararları gerçekten kesin midir, değil midir?"

Cumhuriyet: 11 Temmuz 1985.

ret devleti bile kendi mahkemelerinin kararlarına uyar. Buna yanaşmıyordu.

...

Gelişmenin bu noktasında, mahkemeye gitmeden önce, 8 Ağustos 1985'te Başbakanlığa başvurdum. Sıkıyönetimin eylemlerinden Başbakan sorumlu. Karşımdaki baş sorumlu o... Haksızlığı belgeleriyle ortaya koyarak, Başbakanlık'tan imha edilen kitaplarımın bedelini ödemesini istedim.

12 Eylül basınında yine tıs yok. Kitaplar '82 Ağustos'unda yargı kararları çiğnenerek elimden alınmış, 13 gün süren bir eylemle 133 bin kitap 7 kamyona yüklenerek Mamak'a taşınmış, aradan üç yıl geçmiş, şimdi de bu kitaplar imha edilmiş, sorumluları hesap vermeye çağırıyorum, ama ne o günlerde, ne geçen zaman içinde, ne de şimdi bu basından bir ses... Sıkıyönetimin yalnızca askeri üniformalı olmadığı daha iyi anlaşılıyordu. *Cumhuriyet*'in, dış basının ilgisi olmasa kimse olayı bilmeyecek. Öyle boğuntulu bir ortam ki, sanki değirmenlere karşı savaş açmışım... Bu durumu sonraları uzaktan yazdığı bir şiirinde dostum Fakir Baykurt nasıl da yakalamış, ne güzel de anlatmış:

"Bilmiyorum kaç yıl, kaç uzun yıl geçti
Kaç fırın ekmek yedi, kaç kuyu su içti Anadolu
Süleyman Ege Ankara'da kapı kapı
Bir yönetim arıyor uygulansın diye yargıcın kararı
Geri istiyor 133 bin kitabı
Sesimi işitiyor musunuz sizler, ey sizler
Anlıyor musunuz acı sözlerimi
Süleyman Ege Ankara'da ak saçlı
Kapı kapı adalet arıyor."

12 Mart günleriydi. 1971 Mayıs'ının 28'i olacak... O zaman da yayınevimi boşaltmışlar, kitapları alıp götür-

müşlerdi. Girişimlerim sonucu kitapların iadesi yapılacaktı. Bu nedenle kitapları teslim alacağımı bildirdikleri Merkez Komutanlığı'na gitmiştim. Orada ilgililere konuyu açınca, daha ne olduğunu anlayamadan kendimi karanlık bir yerde buldum. "Burada bekle" deyip kapıyı üstüme kapattılar. Giderek gözümün alıştığı bomboş, upuzun bir barakanın içindeydim. Beklemeye başladım. Ha şimdi çağırırlar, ha biraz sonra derken, bir başa bir sona, burada belki bir saate yakın volta atıp durdum. Baktım ne gelen var ne giden. Unuturlar da burada kalakalırım gibi bir kuşkuya kapıldım. Nasıl çıkacağımı hesap etmeye başladım. Karar verdim, gittim kapıyı tüm gücümle tekmeledim. Nöbetçi er kapıyı aralayıp sordu:

"Ne var?"

"Beni komutan çağırıyor" dedim.

Hemen açtı kapıyı, oradaki bir arkadaşına beni göstererek "bunu komutana götür" dedi. Askerin düşünmeden uyabileceğini hesap ettiğim bir sözdü, tuttu. Az sonra Merkez Komutanı Tuğgeneral Tevfik Türüng'ün karşısındaydım.

O zaman o karanlık yerden çıkmayı başarabilmiştim. Ama şimdi bu boğuntudan nasıl kurtulacaktım? Kendimi kocaman bir hapishanede bir hücreye atılmış gibi duyumsuyordum. Kapıyı vuruyorum vuruyorum, ne bir haber, ne bir ses...

Tam bu sırada, 20 Ağustos günlü *Cumhuriyet*'te İlhan Selçuk bir yazı yazdı. Akbal'ın yazısı gibi bu da tam zamanında yazılmış bir yazıydı. Sorunu can damarından yakalayarak ortaya koyan *"133 Bin Kitap..."* başlıklı yazısında Selçuk, şöyle diyordu:

"Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege, 10 Temmuz 1985'te Cumhurbaşkanlığı'na, 8 Ağustos 1985'te Başbakanlığa başvurdu.

Niçin?

Süleyman Ege, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde *'imha edilen'*

133.607 adet kitabının hesabını devletten sormak istiyor, bu amaçla yasal yola başvuruyor.

Olay, Süleyman Ege'nin ilgili makamlara verdiği dilekçelerde şöyle özetleniyor:

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 6 Ağustos 1982 günlü emirle 'Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 16 kitabına ilişkin yasaklama kararı çıkarıyor.

20 Ağustos 1982 günü Süleyman Ege dilekçesiyle komutanlığa başvuruyor. Yasaklanan 16 kitabın daha önce yetkili mahkemelerde aklandığını, beraat kararlarını da sunarak belgeliyor.

Buna karşın komutanlık bu kez 27 Ağustos 1982'de ikinci bir emir çıkararak, 'Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın geri kalan 14 kitabını da yasaklıyor.

Süleyman Ege, 10 Eylül 1982'de ikinci bir başvuruda bulunarak, yasaklanan 14 kitabın da mahkemeler ve savcılıklarca verilmiş beraat ve takipsizlik kararlarını sunuyor.

Resmi belgelerden anlaşıldığına göre, 'Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları kovuşturmaya uğramış; ama kovuşturma ve yargılama sonucunda aklanmıştır. Bunların arasında 12 Eylül 1980'den sonra Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin kararı bile bulunmaktadır.

Ankara Emniyet Müdürlüğü görevlileri, 28 Ağustos 1982'den 9 Eylül 1982'ye kadar 13 gün boyunca aralıklı gelişlerle yayınevinin bütün kitaplarını kamyonlara doldurarak götürüyorlar.

7 kamyon dolusu 133.607 kitap...

O günden sonra üç yıl kitapların başına neler geldiği bilinemiyor; çünkü Süleyman Ege'nin bütün başvurularına resmi makamlardan bir yanıt gelmiyor.

Ankara'da sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihin belirlenmesinden sonra Süleyman Ege, 10 Haziran 1985 günü bilgi almak için Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne başvuruyor; tutanakla teslim edilen 133.607 kitabın ne olduğunu soruyor.

Emniyet Müdürlüğü'nce verilen yanıt:

— 133.607 kitabınız imha edilmiştir.

'Bilim ve Sosyalizm Yayınları' sahibi ve yönetmeni Süleyman Ege'nin, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlığa verdiği dilekçeleri özetlemeye çalıştım.

Süleyman Ege, Cumhurbaşkanlığı katına verdiği dilekçeyi şöyle bitiriyor:

'— Şimdi, yasal olarak sahip olduğu 133.000 kitabı imha edilen bir vatandaş olarak benim karşı karşıya kaldığım soru şudur: Devleti oluşturan güçler arasında yargı gücü var mıdır, yok mudur? Mahkemeler gerçekten var mıdır, yok mudur? Mahkemeler varsa bunların kararları geçerli midir, değil midir? Yüksek yargı organlarının, Yargıtay'ın, Askeri Yargıtay'ın kesinleştirici beraat kararları gerçekten kesin midir, değil midir?

Açıktır ki, kamuoyu ortada yalnızca beni ilgilendiren özel bir sorunla değil, her şeyden önce devleti ilgilendiren vahim bir sorunla karşı karşıyadır.

Sorumluların hesap vermesi ve maddi ve manevi kayıpların tazmini için durumu ilgilerinize saygıyla arz ederim.'

10 Temmuz 1985

Konu gerçekten bir kişinin değil, devletin sorunudur; bütün bir ulusun sorunudur; bunun içindir ki dilekçenin yanıtını ilgiyle bekliyoruz."

Ama devletin bu en yukarıdaki sorumlu yerlerinden yanıt çıkmadı.

Cumhurbaşkanlığı sustu.

Başbakanlık sustu.

Zaten bu olayda başından beri sorumlular hep sustular. Başvurularımız karşısında Sıkıyönetim Komutanlığı üç yıl sustu. Giderayak, gizlice 133 bin kitabı yaktılar. Bunu örtmek için imha belgelerini sakladılar. Neden imha ettiniz? Yanıt yok. Nasıl imha ettiniz? Yanıt yok.

Devlet adına bir "işlem" yapmışlar, ağızlarını bıçak açmıyor.

Şimdi Başbakanlığa, öde şu zararı diyorum, o da susuyor.

Bunlar bize böylece, "daha mahkemenin yolu" mu demek istiyorlar? Hayır... Mahkeme hiç işlerine gelmiyor. O nedenle o yolu kapatmak istemişler. Yasa dışı böyle bir olayda bile, akıllarınca o yolu kapalı sanıyorlar. Ne diyordu Sıkıyönetim Komutanlığı bize yanıtında:

"... yetkilerin kullanılmasına ilişkin idari işlemler aleyhine dava açılamayacağı gibi hukuki sorumluluk da ileri sürülemeyeceğinden ve kesin olduğundan..."

Şimdi göreceğiz...

GELİŞMELER, önümde tek bir seçenek bırakmıştı: Mahkemeye başvuracak, yargı yoluyla sorumluların hesap vermesini isteyeceğim.

Marksist yayıncılığa dayatılan koşullar bana ceza yasasının 142. maddesi karşısında düşünce özgürlüğünü, bilimi ve kitapları savunmayı öğretmişti. Şimdi de, mahkemelerden aldığım aklama kararlarının geçerliliğini, yargı kararlarının çiğnenemeyeceğini savunmak gibi üzerime acıklı bir görev düşmüştü. Devletin verdiği kararların geçerliliğini devlete karşı savunacaktım...

Sıkıyönetimin eylemlerinden sorumlu idareye, Başbakanlığa karşı 29 Kasım 1985'te İdare Mahkemesi'nde dava açtım.

Bu davada, avukatlarım ve yakın arkadaşlarım Halit Çelenk'le Üstün Günsan'ın geniş deneyimlerinden, görüşlerinden yararlandım. Davanın her aşamasında

her ayrıntıyı onlarla görüştüm, tartıştım. Davacı olarak yargı önüne sunduğum bütün savlar Çelenk ve Günsan'ın değerli katkılarını taşır.

...

Dava dilekçesinde, olayın '82 Ağustos'undan buyana olan bütün gelişmelerini belgeleriyle tek tek açıkladık. Bu belgelerle birlikte, kitapların kesinleşmiş beraat ve takipsizlik kararlarının onaylı birer örneğini de ek olarak sunduk. Dilekçede, Cumhurbaşkanlığı'na yazdığım uyarı mektubunun bir bölümüne de altını çizerek yer verdik. Çankaya'dan olsun, Başbakanlık'tan olsun hiçbir yanıt çıkmadığını, devlet sorumlularının olay karşısında suskunluğa gömüldüklerini belirttik.

Dava dilekçesinde, Sıkıyönetim Komutanı'nın görev, yetki ve sorumluluğu üzerinde durarak, şöyle diyorduk:

I.

"Sıkıyönetim yasasının 3. maddesine göre, *'Sıkıyönetim Komutanı sıkıyönetim bölgesinde genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak ve sağlamakla görevlidir'*. Sıkıyönetim komutanlarına verilen yetkiler de, bellidir ki, bu görevin yerine getirilmesi içindir.

Bilindiği gibi, yargı organlarınca yasaların süzgecinden geçirilerek aklanmış kitapların 'genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini' bozacağı düşünülemez ve ileri sürülemez. Yoksa, mahkeme kararlarının anlamı olmazdı.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitaplarını 1961 Anayasası döneminde yasaklamış, toplatmış ve 1982 Anayasası döneminde imha etmiştir.

1961 Anayasası'nın 132/3 ve 1982 Anayasası'nın 138/4. maddelerinin hükümleri şöyledir:

'Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.'

1961 Anayasası'nın 4. maddesi ve 1982 Anayasası'nın 6. maddesi hükümlerine göre:

'Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.'

Ankara Sıkıyönetim Komutanı, kitaplarımı yasaklamak, toplatmak ve imha ettirmekle, bu kitaplar hakkındaki mahkeme kararlarını ve bu kararları veren devletin yüksek yargı organlarının varlığını hiçe saymış, Anayasa hükümlerini ağır bir biçimde yaralamıştır.

II.

Sıkıyönetim Komutanlığı bize yanıtında, imhanın sıkıyönetim yasasının 3/c maddesi hükümlerine göre yapıldığını bildirmiştir.

Sıkıyönetim yasasının 3/c maddesi, *'müsaderesine karar verilmemekle birlikte ... sahiplerine iadesinde sakınca görülen'* yayınların vb. imha edilebileceği hükmünü içeriyor.

Bilindiği gibi, müsadereye mahkeme karar verir. Mahkemeler mahkumiyet kararlarıyla birlikte mahkumiyete konu olan yayınların da müsaderesine karar verirler. Aklanmış yayınlar müsadere edilmez; önceden toplatılmışsa sahiplerine iade edilir. Yasal durum budur.

Sıkıyönetim yasasının 28 Aralık 1982 tarihinde değiştirilerek yeni şeklini alan 3/c fıkrasının sıkıyönetim komutanlarına 'müsaderesine karar verilmemekle birlikte ... sahiplerine iadesinde sakınca gördüğü' yayınlar vb. için imha yetkisi getiren hükmü, ancak, sıkıyönetim döneminde yayınlanmış, henüz adli denetimden geçmemiş ve bu süre içinde sıkıyönetimce incelemeye alı-

narak yasaklanmış ve toplatılmış yayınlar vb. için geçerli olabilir. Bu hükmün yayınevimin kitaplarını ilgilendiren bir yönü yoktur. Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları hakkında sıkıyönetim yetkisine giren tarihten yıllarca önce verilmiş mahkeme kararları vardır. Yüksek yargı organlarınca oybirliğiyle kesinleştirilmiş beraat kararları ya da takipsizlik kararları vardır. Yasaklama emri üzerine, daha kitaplarım götürülmeden önce ve götürüldükten sonra, bu kararların onaylı birer örneği Komutanlığa sunulmuştur.

Adli aşamalardan geçmiş ve aklanmaları kesinleşmiş oldukları için haklarında dava bile açamayacağı, yani suç iddiasında bile bulunamayacağı kitapları Komutanlığın imha ettirmesi hiçbir yasal kılıfa girmez.

Sıkıyönetim yasasının sıkıyönetim komutanlarına imha yetkisi tanıyan 3/c maddesi hükmü, mahkeme kararlarını yok sayma yetkisini içeren bir hüküm değildir. Madde, *'müsaderesine karar verilmemekle birlikte'* imha yetkisinin kullanılabileceğini söylüyor; ama 'beraatına karar verilmiş de olsa' demiyor. Yasanın amacı o olsaydı, açıkça, 'beraatına karar verilmiş de olsa ... iadesinde sakınca görülen' yayınların imha edilebileceği belirtilmesi gerekirdi ki, yasada böyle bir hüküm yer almamıştır. Zaten böyle bir yasal düzenlemeye gidilmesi de olanaksızdır. Çünkü böyle bir yasa hükmü yargı organlarını yok saymak olur. Bu da Anayasa'nın 7, 8 ve 9. maddelerinde düzenlenmiş yasama, yürütme ve yargının yetkilerini birbirinden ayıran, devletin temelini ve bütünlüğünü oluşturan güçler ayrılığı ilkesini ortadan kaldırır. Bu nedenle, hiçbir yasa hükmü mahkeme kararlarını değersiz ve geçersiz duruma getiremez. Tam tersine, Anayasa hükmü olarak, *'yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır...'*.

Mahkeme kararlarının geçerliliği devletin sürekliliğini oluşturan temel bir öğedir. Ve, devletin sürekliliği

çiğnenemez bir ilkedir. Devlet Türkiye Cumhuriyeti olarak kaldıkça kesinleşmiş yargı kararlarını ortadan kaldıracak bir formül yoktur.

Bu nedenlerle, yayınevimin kitapları için 3/c maddesinde yer alan bir 'sakınca'dan da söz edilemez.

Yasa dilinde 'sakınca' hukuksal bir terimdir ve anlamı bellidir: bir şeyin suç öğesi taşıma ya da suça yolaçma olasılığını ifade eder. Yasa objektif karineler, kanıtlar arar. Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları için 'sakınca' değil, tam tersine 'sakınca'sızlık kesindir. Bu kitaplar arasında söz konusu yasa maddesinin aradığı 'iadesinde sakınca bulunan' hiçbir kitap düşünülemez ve ileri sürülemez. Böyle bir sakınca olsaydı, yetkili mahkemeler oybirliğiyle beraat kararları vermez, Yargıtay'ca oybirliğiyle onaylanmaz, Cumhuriyet savcılıkları takipsizlik kararları vermezlerdi. Hiç kimse yargı organlarınca aklanmış kitapların 'sakınca' taşıdığını ileri sürerek bunları imha yetkisini kendisinde göremez. Hiç kimseye böyle bir yetki verilmemiştir, verilemez.

Açıkça görüldüğü gibi, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı yargı organlarının kararlarını hiçe sayan keyfi ve haksız bir eylemle, bir vatandaşın *'kazanılmış hak'*kını, mülkiyetini ortadan kaldırmakla kalmamış, yasama, yürütme ve yargının yetkilerini birbirinden ayıran, devletin temelini ve bütünlüğünü oluşturan Anayasa ilkesini de ağır bir biçimde yaralamıştır.

III.

Sıkıyönetim yasasının ek 3. maddesi, *'bu kanunda sıkıyönetim komutanlarına tanınan yetkilerin kullanılmasına ilişkin idari işlemler hakkında iptal davası açılamaz. Şahsi kusurları nedeniyle hukuki sorumlulukları ileri sürülemez'* diyor.

Açıktır ki, burada sıkıyönetim komutanlarının sı-

nırlı bir biçimde yargı denetimi dışında tutulması söz konusudur. Maddenin açık hükmüne göre, sıkıyönetim komutanlarının yargı denetimi dışında kalan eylemleri, sıkıyönetim yasasında 'sıkıyönetim komutanlarına *tanınan yetkilerin* kullanılmasına ilişkin' olmak zorundadır. Örneğin, sıkıyönetim komutanı bir vatandaşı öldürme 'özgürlüğüne' sahip değildir.

Zaten bellidir ki, yasalara aykırı hiçbir eylem, kim tarafından işlenirse işlensin, yasayla korumaya alınamaz. Yasanın bazı yetkilileri korumaya alırken, doğal olarak, bunları yasalara aykırı eylemlerinde de korumaya almış olmaz. Olağanüstü de olsa hiçbir yetki devlet sisteminin, anayasal sistemin dışına çıkamaz. Her yetki ancak yasalar çerçevesinde, devlet sistemi içinde bir yetkidir. Olağanüstü yetki yasalar-dışı demek değildir. Sıkıyönetimin olağanüstü yetkisi, olağanüstü sıkıyönetim yasasıyla belirlenmiştir.

Anayasa'nın 125. maddesine göre yalnızca Cumhurbaşkanı'nın ve Yüksek Askeri Şura'nın tasarrufları yargı denetimi dışında tutulmuştur. Öte yandan, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Yasası'nın 21. maddesi de, Anayasa'nın 125. maddesi uyarınca, Cumhurbaşkanı'nın ve Yüksek Askeri Şura'nın tasarruflarını yargı denetimi dışında tutarken, sıkıyönetim komutanlarının ancak *'1402 sayılı yasada yazılı tasarruflarını'* yargı denetimi dışında tutmuştur. Yani, sıkıyönetim komutanları sıkıyönetim yasasında kendilerine tanınan yetkilerin dışına çıkamazlar. Zaten, sıkıyönetim yasasının ek 3. maddesinde de sıkıyönetim komutanlarının tasarrufları kendilerine *tanınan yetkilerle* sınırlanmıştır.

Yargı organlarınca aklanmış kitapların yasaklanması, toplatılması, imha ettirilmesi eyleminde Ankara Sıkıyönetim Komutanı, kendisine *'tanınan yetki* 'yi aşmakla kalmamış, yargı gücünü içeren devlet bütünlüğüne, 'adalet mülkün temelidir' diyen adalet temeline da-

yalı devlet kavramına apaçık aykırı düşen, Anayasa ve yasalar karşısında hiç kimsenin yetkisinde olmayan bir alana girmiştir.

Sıkıyönetim yasasının ek 3. maddesinde sıkıyönetim komutanlarına bağışlanan 'kusur' da, bellidir ki, yetki içindeki işlemlerin yerine getirilmesine ilişkin durumlar için söz konusudur. Oysa burada açıkça yetki dışına çıkılarak, Anayasa ve yasalar bir yana itilerek işlenmiş keyfi ve haksız bir eylemle karşı karşıyayız.

Sıkıyönetim komutanı kendisine verilen yanlış bilgilerle, gerekli incelemeleri yaptırmadan kitap yasaklamış olabilir. Buna yasanın sıkıyönetim komutanına bağışladığı bir 'kusur' denebilir. Ama sıkıyönetim komutanı, yasakladığı kitapların sıkıyönetim ilanından yıllarca önce yayınlandıkları ve aklanmış oldukları kendisine belgelerle sunulduktan sonra, yasaklamayı kaldıracağı yerde tam tersini yapar, yasaklamayı sürdürdüğü gibi yayınevinin öteki kitaplarını da yasaklar, bunların da yasal belgeleri kendisine sunulmasına karşın, bütün kitaplarını kamyonlara yükletip götürerek yayınevinin varlığına fiilen son verirse, ve üç yıla yakın bir süre boyunca başvurularını yanıtsız bırakır, bununla da kalmayıp tam sıkıyönetimin bitmesine yakın bir sırada, Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihin belirlenmesinden hemen iki gün sonra, 28 Mayıs 1985 tarihinde, yargı organlarının kararlarını ve buna ilişkin Anayasa hükümlerini hiçe sayarak imha emri verir, 133 bin 607 kitabı yaktırırsa, bunu da gizlice, kitapların sahibine haber verme gereğini yerine getirmeden yaparsa, durumu yasanın sıkıyönetim komutanına bağışladığı bir 'kusur' olarak değerlendirmek olanaksızdır.

IV.

Aslında, bu olayda sıkıyönetim komutanının yetki-

lerinin sınırı beni ilgilendirmez. Hiçbir biçimde benim kusurum söz konusu olmaksızın yasal varlığım yokedilmiştir. Ama bu, hukuken yokedilemez bir haktır. Olay medeni hukuka ilişkin bir tasarruftur. Verilen zararın ödenmesi gerekir. Bu, temel bir hukuk ilkesidir.

Anayasa'nın 'Kişinin Hak ve Ödevleri'ni düzenleyen ikinci bölümünde, 40. madde hükmü şöyledir:

'Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

Kişinin, resmi görevliler tarafından haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, devletçe tazmin edilir.'

Sıkıyönetim komutanının yasalara aykırı, keyfi ve haksız eyleminden dolayı sorumlu tutulamıyacağı varsayılsa bile, bu sorumsuzluk zarara uğrayan vatandaşın hakkını ortadan kaldıramaz. Tapulu mülkü ya da devletin kesin adli kararlarıyla yasal olarak sahip olduğu varlığı yokedilen vatandaşa devlet kayıtsız kalamaz. Vatandaşın canı ve malı devletin güvencesi altındadır. Zaten, sıkıyönetim komutanının, verdiği zarardan sorumlu tutulup tutulamayacağı zarara uğrayan vatandaşı ilgilendiren bir sorun değildir. Bu, zararın ödenmesinde, sıkıyönetim komutanı ile idare arasındaki bir sorundur. Anayasa hükmü olarak *'resmi görevlilerin haksız işlemleri sonucu'* uğradığım zararı devlet ödemekle yükümlüdür."

Dava dilekçesinde ayrıca, Sıkıyönetim Komutanlığı'nca gizlenen imha emrinin ve imha tutanağının mahkemeye getirtilmesini istedik.

Bu bir tazminat davasıydı; uğradığım zararı parasal olarak da belirlemem gerekiyordu. Bu nedenle, Ankara ve İstanbul'daki bellibaşlı yayınevlerinden 1985 yılı kitap-forma değerlerini belirten yazılar almıştım.[1] Maddi

[1]Bilgi Kuruluşları, Dost Kitabevi ve Yayınları, Can Yayınevi, Kelebek Yayınevi, Say Yayınevi ve Payel Yayınevi'nden aldığım bu yazılara göre, o zaman

zararı, dava dilekçesine de eklediğimiz bu belgelerdeki verilere göre hesapladık.

İstemimizi 115 milyon lira maddi, ayrıca 25 milyon lira manevi tazminat olarak belirledik. Mahkemeden, "fazlaya ilişkin haklar saklı kalmak üzere", Başbakanlığın bu tazminatı, zararın doğduğu tarihten başlatılacak yasal faiziyle birlikte ödemesine karar verilmesini istedik.

Davayı açarken yatırmam gereken harç dört milyon liranın üstündeydi. O zaman çok büyük bir para... Bunu yatıramazdım. Yasalar çiğnenerek bütün varlığım elimden alınmış, 18 yıllık yayınevime fiilen son verilmişti. O nedenle, mahkemeden "adli müzaheret" yasasına göre harçtan bağışık tutulmamı da istemiştik. Dava dilekçesini inceleyen Ankara Beşinci İdare Mahkemesi önce bunu karara bağladı: İstemimizi kabul ederek davayı harçsız işleme koydu.

Davayı açmış, 133 bin kitabı yakma eyleminin sorumlularını hukukun cenderesine sokmuştum.

...

Davanın açılması, basında *Cumhuriyet*'le *Milliyet*'te haber oldu. Arkasından, Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin yayın organı *Çağdaş Haber*'in Ocak 1986 tarihli sayısında *"7 Kamyon Dolusu Kitap Nasıl Yakıldı?"* başlıklı önemli bir yazı yayınlandı. İsmet Demirdöğen imzalı bu haber-yorum yazısında olayın o güne kadar olan gelişmelerinin tam bir bilgisi veriliyor, savlarımız büyük bir kavrayış ve ustalıkla özetleniyordu. Demirdöğen'in, dava dilekçemizden ve daha önce sorumlu makamlara

---

(1985) kâğıt, baskı, forma boyutu vb. açısından Bilim ve Sosyalizm Yayınları'yla aynı niteliği taşıyan kitapların forma değeri 60-75 lira arasında değişiyordu. Şimdi (Eylül 1992) aynı nitelikteki kitapların forma değeri yaklaşık 30 kat fazlasıyla 2.000 TL. dolayındadır (S.E.).

Başbakanlık aleyhine 140 milyon liralık dava

ANKARA,ÖZEL

BİLİM ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege, 133 bin adet [illegible] bunun imha edildiği [illegible] Başbakanlık al[illegible] tazminat [illegible] denmesi için Başbakanlığa başvuran, [illegible] başvurusu yanıtsız [illegible] kitabın imhasından [illegible] 140 lira maddi [illegible] tazminatlerle birlikte 25 milyon [illegible] yükletilmektedir.

Kitap imhası nedeniyle Başbakanlık yargı önünde

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) — 133 bin kitabı imha edilen Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi **Süleyman Ege**, mahkemeye başvurdu. Ege, Başbakanlık aleyhine açtığı davada, 140 milyon liralık tazminat isteminde bulundu.

Cumhuriyet, Milliyet, 3 Aralık 1985.

yaptığım başvuruların metinlerinden geniş alıntılar içeren yazısı şu satırlarla bitiyordu:

"Kitapların yakılış tarihi ilginçtir. Üç yıl boyunca (Mamak'ta) tutulan kitaplar, Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihin belirlenmesinden sonra, olağanüstü yetkilerini terketmeye hazırlanan bir Komutan'ın giderayak verdiği 'yakılsın' emriyle Ankara'da mayıs ayının yumuşak, yürek ısıtan, gönül açan mavi gökyüzünü karartmıştır."

Kaybıyla arkasında doldurulamaz bir boşluk bırakan büyük hukuk adamı Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da, o zaman, 9 Şubat '86 günlü *Cumhuriyet*'te bir yazı yazdı. *"Can ve Mal Güvenliği"* başlıklı yazısında, devletin bu alandaki sorumluluğunu ele alarak acı bir eleştiri getiren Velidedeoğlu, yazısının son bölümünde şöyle diyordu:

"... 12 Mart döneminde kitaplarına el konanlardan çoğu, onları geri alamadı. Bu sorun 1980'den sonra zaman zaman büyük boyutlara da ulaştı. Gazetelerde okuduğumuza göre, Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege'nin başına gelenler, bunun

en büyük örneğidir. ... Biz hukuk adamıyız. Bir kez inanmışız hukukun üstünlüğüne ve kutsallığına. 'Bana dokunmayan yılan bin yaşasın' diye düşünenlerden değiliz. Bir yayıncının 133 bin kitabı hiçbir mahkeme kararı olmadan, sıkıyönetim komutanlığının bir buyruğu ile kamyonlara doldurulup götürülür ve bu haksızlığa karşı başvurduğu makamlardan üç yıl boyunca hiçbir ses çıkmazsa ve ancak 1985'te Ankara Emniyet Müdürlüğü, bu kitapların *imha edildiğini* bildirirse, bu olay karşısında, hukukçu olsun olmasın, hiçbir namuslu vatandaş kaygı ve üzüntü duymamazlık edemez. Bizim gibi hukuka inanmış kişi ve yazarlar da işte böyle kalemini kullanarak bütün Türk ulusu karşısında durumu protesto eder ve 'Bu olay Türk ulusunun tarihinde bir kara leke olarak kalmamalıdır, adalet mutlaka yerini bulmalıdır' der. Bakın ne demiş, hürriyet savaşımı uğrunda zindanlarda yatan Namık Kemal:

Bulunmazsa adalet milletin efradı beyninde
Batar bir gün zemine, arşa çıksa paye-i devlet.

Mal güvenliğini içeren maddeler 'süs' diye mi duruyor anayasamızda ve *'Adalet mülkün temelidir'* levhaları boşuna mı asılı duruyor, mahkeme salonlarında?!

Eğer resmi bir makamın vatandaşa zarar verici eylem ve işlemlerinden ötürü soruınlu tutulamayacağına dair bir yasa çıkarılırsa, bu, yasa değil, bütün uygar ülkelerde kabul edilmiş olan 'hukukun üstünlüğü ilkesi'ne aykırı keyfi bir buyruktan başka bir şey değildir. Adının 'yasa' olması, onu yasalaştırmaz, hukuka uygun duruma getirmez. Böyle yasalarla büyükler sorumsuzlaştırılırsa, küçük düzeydeki görevliler de kendi kendilerini sorumsuzlaştırırlar ve o zaman ne can ne de mal güvenliği kalır ülkede.

Gerçek hukuk devleti dönemine girelim artık!.."

...

Başbakan adına mahkemeye gönderilen savunmada tabii böyle bir kaygının izi yoktu. Hukukun damlasını ara ki bulasın, nerde kaldı "hukukun üstünlüğü"...

Başbakanlık, davamıza karşı 17 Mart '86'da savunmasını yaptı; mahkemeden davanın reddedilmesini istedi. Başbakanlığın yanıtı şöyledir:[1]

[1]Başbakanlığın yanıtındaki italiklerin altını ben çizdim (S.E.).

T.C.
BAŞBAKANLIK
Hukuk Müşavirliği

Sayı : 12-102-6140/ 26484 17/3/1986

Konu :

ANKARA 5. İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

Dosya No:1985/1422

Cevap Veren (Davalı) : Başbakanlık

Davacı : Süleyman Ere

Vekilleri : Av.Halit Celenk.
Mühçelievler 54.Sok.4/10 ANKARA
Av.H.Ünalin Günsan.
Konur Sok. Güven Apt.14/15 ANKARA

"Savunmamız:

1- Dava konusu edilen Bilim ve Sosyalizm Yayınları'ndan 30 adet kitabın basımının, yayımının, dağıtımının ve birden fazla bulundurulmasının yasaklanması işlemi 1402 sayılı yasanın verdiği yetkiye istinaden iki aşamada 6.8.1982 gün, 1982/müt. 277-11476 sayılı ve 27.8.1982 gün, 1982/müt. 277-12091 sayılı Sıkıyönetim Komutanlığı işlemleri ile yapılmıştır.

Bahis konusu yayınların sıkıyönetimce toplattırılmasından sonra haklarında yapılacak işlemler aşağıdaki bölümlerde de izah edileceği üzere sıkıyönetim idaresinin görev, yetki ve takdirleri içinde bulunmakta olup *iadeleri mevzubahis olamayacağına göre* davacının zararını mucip konuya ittıla tarihi yukarıda belirtilen tarih olacağından davanın açılmasında süre aşımı mevcut olup evvelemirde davanın bu yönden reddi gerekmektedir.

Kaldı ki davacının imha tarihini esas alması ve imha olayına muttali olması hususları da iddia edildiği gibi olmayıp belli bir tarihi göstermemektedir.

2- Öte yandan davanın 2575 sayılı kanunun 24. maddesi, 2576 sayılı kanunun 5. maddesi, 2577 sayılı kanunun 14. ve 15. maddeleri uyarınca mahkemenizce

görev yönünden de reddi gerekmektedir.

3- 1402 sayılı sıkıyönetim kanununun 2301 sayılı kanunla değişik 3/c maddesinde 'gazete, dergi, kitap ve diğer yayınların basımını, yayımını, dağıtımını, birden fazla sayıda bulundurulmasını veya taşınmasını ve sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak veya sansür koymak, ... toplatmak, bunları basan matbaaları ... kapatmak, müsaderesine karar verilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri almak ... ' sıkıyönetim komutanlığının yetkileri arasında sayılmıştır. 1402 sayılı kanunun 3/c maddesinin verdiği bu yetkiye istinaden, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'ndan 30 kitabın basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulması, 4. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 6.8.1982 gün, 1982/müt. 277-11476 sayılı ve 27.8.1982 gün, 1982/müt. 277-12091 sayılı emirleri ile yasaklanmıştır.

4- Sıkıyönetim Komutanlığı'nın bu yasaklama emri üzerine, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nce, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait depodan 133.607 adet kitap elde edilerek 10.9.1982 gün ve Siyasi/Basın-17095 sayılı yazıyla Sıkıyönetim Komutanlığı'na teslim edilmiştir.

5- 1402 sayılı kanunun 3. maddesinin (c) bendinde, 28.12.1982 tarih ve 2766 sayılı kanunla yapılan değişiklikle sıkıyönetim komutanlarına; yasaklamış ve toplatmış oldukları kitap, dergi, gazete, broşür, afiş, bildiri, pankart, plak, bant gibi evrakı, yayın ve haberleşme araçlarını, müsaderesine karar verilmemekle birlikte sahiplerine iadesinde sakınca görmeleri halinde imhalarını sağlamak için gerekli önlemleri almak yetkisi tanınmıştır. 2766 sayılı kanunun 5. maddesiyle de, bu değişikliğin 26.12.1978 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe gireceği öngörülmüştür.

Dava konusu kitaplar hakkında bir müsadere kararı

verilmemekle birlikte, 4. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nca sahiplerine iadesi sakıncalı görülüp öyle değerlendirildiğinden, bu yetkiye istinaden *9.12.1983 gün, Ad. Müş. 1983/müt. 652 sayılı ve 28.5.1985 gün, Ad. Müş. 1983/müt. 652 sayılı emirleri ile imha edilmesine karar verildiği* ve bu emrin yerine getirilerek, *Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün 13.1.1984 gün ve Güvenlik/Basın 8474 sayılı yazısı ekindeki tutanaklardan anlaşılacağı üzere kitapların Seka'ya teslim edildiği*[1], Sıkıyönetim Komutanlığı'na bildirilmiştir.

6- Dava konusu olan maddi olay bu şekilde belirtildikten sonra savunmaya yönelik hukuki nedenler şöyle açıklanabilir:

a. Sıkıyönetim Komutanlığı'nın bu işlemi haksız ve keyfi bir işlem değildir. Zira, 1402 sayılı sıkıyönetim kanununun 3/c maddesindeki yetkiye istinaden tesis edilmiştir. 1402 sayılı sıkıyönetim kanununun 3. maddesinde sıkıyönetim komutanının, sıkıyönetim bölgesinde genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak ve sağlamakla görevli olduğu, ayrıca aynı maddede yazılı tedbirleri almaya yetkili olduğu belirtilmiştir. Sıkıyönetim komutanının yasakladığı yayın ve haberleşme araçlarını imha ettirmesi de bu yetkilerden bir tanesidir. Anayasanın 15. maddesinde yer alan 'Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasa'da öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir' hükmü müvacehesinde, *anılan kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğundan bahsedilmesi*

---

[1]Sözü edilen imha belgeleri mahkemeye gönderilmemiştir. Neden gönderilmediği daha sonra mahkemece de anlaşılacak, "kitapların Seka'ya teslim edildiği"ne ilişkin bu "açıklama"nın Bilim ve Sosyalizm Yayınları'yla ilgisi olmadığı ortaya çıkacaktır. (S.E.).

de mümkün değildir. Hatta Anayasa'nın 122. maddesinin 2. fıkrası gereğince sıkıyönetim süresince, *Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabileceğinden, gerekli hallerde böyle bir yetkinin kanun hükmünde kararnamelerle sıkıyönetim komutanlarına tanınması da mümkündür.* Bütün bu hükümlerden anlaşılacağı üzere hem bu yetkinin yasada yer alması, hem de kullanılması başta Anayasa hükümleri olmak üzere mevzuatı ihlâl edici nitelikte değildir. Bu itibarla yasalarla verilen yetkinin kullanıldığı dava konusu olayda idarenin bir tazminatla sorumlu tutulması da hukuken imkânsızdır.

b. Bu yetkinin kullanılmasında nazarı dikkate alınması gereken en önemli unsur mevkutenin sahibine iadesinde sakınca görülmesi hususudur. Dava dilekçesinde belirtildiği gibi sakıncanın anlamı 'suç öğesi taşıma' olarak düşünülse idi, kanun koyucunun bunu maddede açık olarak ifade etmesi gerekirdi. Oysa kanun metninde müsaderesine karar verilmemekle birlikte sıkıyönetim komutanlıklarınca iadesinde sakınca görülen yayın ve haberleşme araçlarının imha edilebileceği öngörülmektedir. Bu düzenleme izaha ihtiyaç göstermeyecek kadar açıktır. Bir şeyin sakıncalı olarak mütalaa edilebilmesi için aranacak kriter de 1402 sayılı kanunun 3. maddesinde gösterilmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasında sıkıyönetim komutanına kamu düzeni, genel güvenlik ve asayişi koruma ve sağlama görevi verilmiştir. Aynı maddede yer alan yetkilerin kullanılmasında da kamu düzeni, genel güvenlik ve asayişin sağlanması ve korunmasının baz olarak alınacağı tabiidir. Sıkıyönetim komutanlığınca basımı, yayımı, dağıtımı yasaklanmış olan bir yayının (bu işlemin tesisi için yayının suç unsuru taşıması gerekli değildir) bir süre sonra sahibine iade edilmesi ve iade keyfiyetinin tabii bir sonucu olarak da

toplumun her kesimine ulaştırılmasının kamu düzenini bozabileceği şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Kaldı ki 12 Eylül 1980 tarihinden önce memleketin ne hale getirildiği, kamu düzeni, genel güvelik ve asayişin nasıl ihlâl edildiği herkesçe bilinmektedir. Sağlanan huzur ve güven ortamının bozulmaması için sıkıyönetim komutanlarının, kanunların kendilerine tanıdığı yetkileri titizlikle kullanmalarından tabii bir şey olamaz. Bu nedenle dava dilekçesinde iddia edildiği gibi, *adı geçen kitapların bir kısmının sıkıyönetimin ilan edildiği 26.12.1978 tarihinden çok önce yargı denetiminden geçmesi ve çevirileri hakkında takipsizlik veya beraat kararı verilmesi bu yetkinin kullanılmasını bertaraf edemez. Zira, bu kitapların yasak yayınlar kapsamına alınması 1982 tarihinde olduğu gibi, yargı mercileri ile idari mercilerin farklı kriterlere göre karar verdikleri de malumlarıdır.* Yargı organları, ceza kanunlarında unsurları açıkça tayin ve tespit edilen bir suçun mevcut olup olmadığını araştırdıkları ve sonucuna göre karar tesis ettikleri halde, idari bir merci olan sıkıyönetim komutanlığı bu kitapların sahibine iadesinin (bunun sonucu olarak halka dağıtılacağı ihtimalini nazara alarak) kamu düzenini bozup bozmayacağı düşüncesinden hareket etmektedir. Bu nedenle *önleyici zatıba görevini yerine getirmek amacıyla suçtan bağımsız idari tedbirler alınması mümkündür.*

c. 'Devlet' ve 'Bozkurt' adlı dergilerden 20 ile 30 tonunun Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca toplatılıp daha sonra da imha edilmesi nedeniyle, Milli Savunma Bakanlığı aleyhine Danıştay Onuncu Dairesi'nde açılan bir davada verilen karar ekte gönderilmiştir. Bu davada, sözü edilen işlemin tesis edildiği tarihte, 1402 sayılı kanunun 3/c maddesinde 2766 sayılı kanunla değişiklik yapılmadığı halde red kararı verilmiştir. Bilim ve Sosyalizm Yayınları'ndan 30 kitabın imhası ise 2766 sayılı kanunun sıkıyönetim komutanlarına tanıdığı sarih yetkiye

istinaden yapıldığı için, hukuka aykırı bir işlem veya eylemin varlığından söz edilemeyeceği gibi, bu işlem ve eylemi tesis eden kamu görevlilerine de bir kusur izafe edilmesi mümkün görülememektedir.

d. Dava dilekçesindeki, imha işleminin tam sıkıyönetimin bitmesine yakın bir zamanda yapılması iddiası da tutarlı görülmemiştir.

Bu hususta öncelikle, sıkıyönetim komutanlarının yetkilerinin zamanla sınırlı olmadığı ve sıkıyönetimin kaldırılacağı gün ve saate kadar geçerli olduğunun vurgulanması gerekli görülmektedir.

İkinci olarak, imha işleminin iki safhada yapıldığı anlaşılmaktadır. İlki 1983 yılında, ikincisi ise 28.5.1985 tarihinde yapılmıştır. Ankara'dan sıkıyönetimin 19.7. 1985 tarihinden itibaren kaldırılacağı, 8.6.1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır ve *28.5.1985 tarihinde Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı belli değildir.*

Açıklanan bütün bu nedenlerle maddi manevi tazminat talebini havi olan davanın yasal dayanağı bulunmamaktadır.

Sonuç:

Arz ve izah olunan nedenlerle haksız ve yasal dayanaktan yoksun olarak açılan davanın reddine karar verilmesini, mahkeme masrafları ve ücreti vekâletin davacı üzerinde bırakılmasını arz ve talep ederim."

. . .

Başbakan adına mahkemeye gönderilen savunma, bu. 12 Eylül kafasının ancak bir darbe bildirisine malzeme olabilecek türden savları... Kendi mantığı içinde de kaba kaba çelişmeler, tutarsızlıklar birbirini izliyor. Hangisini neresinden tutacaksın?.. Lenin'in Kautsky'yle polemiğinin bir yerinde dediği gibi, "bolluk sıkıntısı" veren bir şey. Belli ki, haksızlığı savunmak zor iş.

Biz tabii, burada sergilenen savları yalnızca olayın hukuksal yönünü doğrudan ilgilendirdiği ölçüde ele aldık. Bir de maddi yanlışlıklara değindik. Başbakanlığın savunmasına karşı 21 Mayıs '86'da verdiğimiz yanıt şöyledir:

"Dava konusu, bir vatandaşın Anayasa'nın ve yasaların güvencesi altında bulunan mülkiyet hakkının yokedilmesidir. Sıkıyönetimin ilanından yıllarca önce yargı organlarının kesinleşmiş kararlarıyla yasal olarak sahip olduğum 133 bin kitap Sıkıyönetim Komutanı'nın emriyle imha edilmiştir.

Bu konuda açtığım davaya karşı Başbakanlığın savunması, Anayasa ve yasalar karşısında hukuksal dayanaktan tamamen yoksundur. Başbakanlığın savlarını tek tek ele alalım:

I. Süre aşımı savı:

a) Söz konusu kitapların sıkıyönetimce toplattırılmasından sonra *'iadeleri mevzubahis olamıyacağına göre, davacının zararını mucip konuya ittila tarihi'* yasaklama ve toplatma tarihi olacağından davanın açılmasında süre aşımı vardır, denilmektedir.

Oysa, sıkıyönetim komutanlığının emriyle toplatılan kitapların sahiplerine geri verilmesi her zaman mümkündür. Bunun örnekleri çoktur. Bu kitapların 'iadeleri mevzubahis değildir' biçimindeki bir düşünce yerinde sayılamaz. Komutanlığa sunduğumuz söz konusu kitaplarla ilgili kesinleşmiş beraat ve takipsizlik kararlarının incelenmesi sonunda bu kitapların iadesine karar verilmesini beklememiz doğaldır. En kötü olasılıkla, Ankara'dan sıkıyönetimin son bulacağı tarihte iade kararı verilebilirdi; biz bunu bekledik.

Kitaplar müsadere edilmemiştir. Bunlar üzerindeki mülkiyet hakkım devam etmektedir. Sıkıyönetimin ya-

sakladığı, tutanakla teslim alıp götürdüğü 133 bin 607 kitap, yer değiştirmekle birlikte, benim mülkiyetim altındadır.

Öte yandan, sıkıyönetim yasasının 3/c fıkrasındaki 'iadesinde sakınca görülen' ibaresi, yasaklanan ve toplatılan yayınlar için, 'iadelerinin mevzubahis olamayacağını' değil, sakınca görülmemesi halinde iade edilebileceğini ifade eder. Yani, sıkıyönetim yasası hükmüne göre, sakınca görülmemesi halinde kitapların iade edilmeleri söz konusudur. Bu, kesinleşmiş yargı kararları karşısında özellikle geçerli ve zorunludur.

Bu nedenlerle, komutanlığın yasaklama ve toplatma işlemlerinin tarihini, davanın açılmasında süre başlangıcı almak gerektiği ve bu bakımdan sürenin aşıldığı yolundaki savunma hukuksal dayanaktan yoksundur.

Biz kitapların imha edilmesini dava ediyoruz ve imhanın bize bildirim tarihini esas alıyoruz.

b) Başbakanlığın savunmasında, *'kaldı ki davacının imha tarihini esas alması ve imha olayına muttali olması hususları da iddia edildiği gibi olmayıp belli bir tarihi göstermemektedir'* deniliyor.

Oysa, bizim *'imha olayına muttali olmamız hususu'* dava dilekçemizde ve ekli belgelerinde kesin tarihleriyle bellidir. Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihin belirlenmesi üzerine, 10 Haziran 1985'te Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne sözlü olarak başvurdum, kitaplarım hakkında bilgi istedim. Bana kitaplarımın imha edildiği söylendi. Bu tarihi izleyen günlerde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na ve Ankara Valiliği'ne yaptığım başvurulara karşılık aldığım yazılı bildirimlerin belgeleri de dosyadadır. Cumhurbşakanlığı'na yazdığım uyarı mektubunda olsun, Başbakanlığa zararımın tazmin edilmesiyle ilgili başvurumda ve eklerinde olsun, 'imha olayına muttali olmam hususu' çok açıktır.

İmhanın hangi tarihte yapıldığı değil, bize hangi

tarihte bildirildiği esastır. Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne 10 Haziran 1985'te yaptığım sözlü başvuruya karşılık aldığım bilgiden ve bunu izleyen günlerde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na ve Ankara Valiliği'ne yaptığım yazılı başvurulara verilen yanıtlardan önce bana hiçbir bilgi verilmemiştir.

'İmha olayına muttali olmam hususunun iddia edildiği gibi olmadığı' savının geçerli olabilmesi için, davalı idarenin, verdiğim tarihten daha önce yapılmış bir bildirimin varlığını kanıtlaması gerekir.

Görüldüğü gibi, Başbakanlığın yanıtındaki süre aşımına ilişkin bu sav da hiçbir esasa dayanmamaktadır.

II. Mahkemenin görevsizliği savı:

Davalı idarenin bir savı da, davanın görev yönünden reddi gerektiği yolundadır. Gerekçe olarak gösterilen 2575 sayılı yasanın 24. maddesi, 2576 sayılı yasanın 5. maddesi ve 2577 sayılı yasanın 14. ve 15. maddelerinin açık hükümleri karşısında bu sav geçersizdir. Dava, idare mahkemelerinin görevi içerisindedir.

III. Olay nasıl sunuluyor:

Başbakanlığın maddi olayı sunuş biçimi de yanlıştır.

a) Deniliyor ki: Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları sıkıyönetim komutanlığınca yasaklanmış ve toplatılmıştır. Sıkıyönetim komutanlarına yasaklamış ve toplatmış oldukları yayınları vb. imha yetkisi tanınmıştır.

Yani, haksız ve yetkisiz bir işlem, daha da haksız bir eylemi haklı göstermenin dayanağı olarak sunuluyor. Hepsi de adli denetimden geçmiş, aklanmış 30 çeşit ve 133 bin kitabı yasalara aykırı olarak ve hiçbir haklı gerekçe göstermeden yasaklayıp toplatmayı, sonra da bu

işleme dayanarak imha etmeyi hiçbir yönden haklı ve mazur gösterme olanağı yoktur.

b) Yine savunmada, *'dava konusu kitapların ... sıkıyönetim komutanlığının ... 9.12.1983 ve 28.5.1985 tarihli emirleriyle imha edilmesine karar verildiği ve bu emrin yerine getirilerek Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün 13.1.1984 ve Güvenlik/Basın 8474 sayılı yazısı ekindeki tutanaklardan anlaşılacağı üzere Seka'ya teslim edildiği, sıkıyönetim komutanlığına bildirilmiştir'* deniliyor.

Bir kez, dava konusu olan Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları değildir. Böyle bir sunuş yanlıştır. Dava konusu, devletin yargı organlarınca verilen kararların hiçe sayılarak 133 bin kitabın imha edilmesidir.

İkinci olarak, burada hayretle karşılanması gereken nokta, 28 Mayıs 1985'te imhası emredilmiş olan kitapların 13 Ocak 1984'te, yani imha emrinden birbuçuk yıl önce imha edildiğinin söylenebilmesidir.

Başbakanlığın bu 'açıklama'sından, 28 Mayıs 1985 tarihli emirle gerçekleştirilen imhanın tutanağının gizlendiğini mi, yoksa kitaplar emirsiz imha edilmiş de imha emrinin birbuçuk yıl sonra verildiğini mi anlayacağız? Bunun açıklığa kavuşması gerekir.

Dava dilekçemizde de altı çizilerek açıklandığı gibi, Komutanlık, istemimize karşın, imha emrini ve imha tutanağını göndermemiştir. Sayın mahkemeden, bir ara kararı ile bu belgelerin getirtilmesini istiyoruz.

IV. İleri sürülen hukuksal nedenler:

a) Başbakanlığın savunmasında, *'Sıkıyönetim Komutanlığı'nın bu işlemi ... sıkıyönetim kanununun 3/c maddesindeki yetkiye istinaden tesis edilmiştir'* deniliyor.

Biz dava dilekçemizde, sıkıyönetim yasasının 3/c fıkrasındaki *'müsaderesine karar verilmemekle birlikte sahiplerine iadesinde sakınca görülen'* yayınların vb. imha-

sına karar verilebileceği hükmünün nitelik ve kapsamını açıklamış bulunuyoruz.

Bu hüküm, mahkeme kararlarını yok sayma yetkisi veren bir hüküm değildir. Zaten böyle bir yasal düzenlemeye gidilemez. Bir yasa hükmü ile mahkeme kararlarını değersiz ve geçersiz duruma getirmek olanaksızdır. Çünkü böyle bir yasa hükmü yargı organlarını yok saymak olur. Bu da Anayasa'nın 7, 8 ve 9. maddelerinde düzenlenen, yasama, yürütme ve yargının yetkilerini birbirinden ayıran, devletin temelini ve bütünlüğünü oluşturan 'güçler ayrılığı' ilkesini ortadan kaldırır.

Anayasa bu konuda şöyle demektedir: *'Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez'*, ve *'hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.'*

Bu nedenlerle, sıkıyönetim yasasının 3/c fıkrasındaki 'müsaderesine karar verilmemekle birlikte' sıkıyönetim komutanlarına imha yetkisi tanıyan hüküm, ancak, savcılık incelemesi yönünden zaman aşımına girmemiş ve yargı denetiminden geçmemiş yayınlar vb. için söz konusu olabilir. Yoksa, yasa metninde açıkça 'beraatına karar verilmiş de olsa' denmesi gerekirdi ki, yasada böyle bir hüküm yer almamıştır.

b) Başbakanlığın savunmasında, hiç gereği yokken, 1402 sayılı yasanın 3/c fıkrasının, Anayasa'nın 15. maddesine aykırılığının ileri sürülemeyeceğinden söz ediliyor.

Bizim böyle bir sav ileri sürmemize bir gereksinim yoktur. Çünkü, yüksek yargı organlarınca kesinleştirilmiş beraat kararlarına sahip kitapların imha edilmesi bizzat 3/c fıkrasına aykırıdır. Bunu açıklamış bulunuyoruz.

Ama, bu imha olayı hiçbir yasaya, Anayasa'nın hiçbir maddesine sığmadığı gibi, aynı zamanda, Başbakanlığın dayanmak istediği Anayasa'nın 15. maddesine de aykırıdır. Anayasa'nın bu maddesi devlet güvenliği ile ilgili önlemlerin sınırını çizmektedir. Mahkemelerce aklanmış kitaplar, mülkiyet hakkı devletin güvenliği ile ilgili önlemlerin konusu olamaz.

Kaldı ki, Anayasa'nın 15. maddesinde *'...durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir'* denilmektedir. Dava konusu olayda bir *'durdurma'* değil, *'yoketme'* söz konusudur. *'Durdurma'* burada belli bir hakkın kullanılmasını geçici olarak askıya almaktır. Oysa, dava konusu olayda beraat etmiş kitaplar ve buna ilişkin mülkiyet hakkı yokedilmiştir.

Demek ki, Anayasa'nın 15. maddesi de, Başbakanlığın savunmasına ve yorumuna bir dayanak olamaz, mahkemelerce aklanmış kitapların imha edilebileceği savına haklılık kazandıramaz.

Böyle bir uygulamaya olanak tanınırsa, sıkıyönetim rejimi hukuk devletinin üstüne ve dışına çıkarılmış olacaktır ki, bu durum Anayasa hükümleriyle bağdaşmaz.

Sıkıyönetim, Anayasa'da yer alan ve Anayasa ile düzenlenen olağanüstü bir rejimdir. Anayasa'nın ikinci maddesinde ve *'Genel Esaslar'* başlığı altında Cumhuriyet devlet şeklinin nitelikleri ve esasları düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, Türkiye Cumhuriyeti bir 'hukuk devleti'dir. Anayasa'ya göre Cumhuriyet devlet anlayışında bu, yani hukuk devleti olmak, temel bir öğedir, bundan hiçbir koşulda vazgeçilemez. Bir hukuk devletinde insan hakları güvence altına alınmıştır. 'Mahkeme kararlarına saygı, kazanılmış haklara saygı' bu güvenceler arasındadır. Sıkıyönetim hukuk devletinin üstünde ve onun dışında bir rejim değildir. Sıkıyönetim halinde de

hukuk devletinin ilkeleri geçerlidir. Sıkıyönetim dönemi içinde de, yargı organlarınca verilmiş ve kesinleşmiş kararlara saygı duyulacak, bunlara uyulacaktır. Bu kararlardan doğan 'kazanılmış haklar'a ilişilemiyecektir. Bilindiği gibi, kazanılmış haklara saygı, hukuk devletinin, devletin sürekliliğinin temel bir ilkesidir. Kazanılmış haklara saygı gösterilmeyen yerde hukuk devletinin varlığından söz edilemez.

Bu nedenle, sıkıyönetim komutanlarının yetkilerini değerlendirirken anayasa hukukunun bu ilkelerini gözden uzak tutmamak gerekir.

c) Başbakanlık, her nasılsa, sıkıyönetim yasasının 3/c fıkrasındaki yetkiyle, adli aşamalardan geçmiş, aklanmış kitapların imhasına gidilemiyeceğini kendisi de zımnen kabul ediyor ve bir varsayımla, *'Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabileceğinden, gerekli hallerde böyle bir yetkinin kanun hükmünde kararnamelerle sıkıyönetim komutanlarına tanınması da mümkündür'* diyor.

Peki ama, sıkıyönetim yasasının 3/c fıkrasında komutanlığa tanınan yetki mahkemelerce aklanmış kitapların imhasına olanak veriyorsa, böyle bir yetki için ayrıca yasa hükmünde kararname çıkarılabileceğinden söz etmeye ne gerek var?

Ayrıca belirtelim ki, hiçbir yasa, hiçbir yasa hükmünde kararname bir hakkı yoketmeye yönelik olamayacağı gibi, kesinleşmiş yargı kararlarını ortadan kaldıramaz.

Sonra, burada varsayımlar, mevcut olmamış kararnameler değil, yasalar geçerlidir. Devlet adına iş yapanlar, varsayımlara göre değil, yasalardan aldıkları yetkilere göre hareket ederler.

Bütün bu çelişmeler, savunmanın hukuksal dayanaktan yoksun bulunmasından kaynaklanmaktadır.

d) Başbakanlık, sıkıyönetim yasasının 3/c fıkrasındaki 'iadesinde sakınca görülen' ibaresini ele alırken de tutarlı olmayan bir yaklaşım içine girmiştir.

Dava dilekçemizde biz bu konuyu şöyle açıklamıştık:

Yasalarda 'sakınca' hukuksal bir terimdir ve anlamı bellidir: bir şeyin suç öğesi taşıma ya da suça yolaçma olasılığını (ihtimalini) ifade eder. Yasa objektif karineler, kanıtlar arar. Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları için 'sakınca' değil, tam tersine, 'sakınca'sızlık kesindir. Bu kitaplar arasında *'iadesinde sakınca görülen'* hiçbir kitap düşünülemez ve ileri sürülemez. Böyle bir sakınca olsaydı, yetkili mahkemeler oybirliğiyle beraat kararları vermez, Yargıtayca oybirliğiyle onaylanmaz, Cumhuriyet savcılıkları takipsizlik kararları vermezlerdi. Hiç kimse yargı organlarınca aklanmış kitapların 'sakınca' taşıdığını ileri sürerek bunları imha yetkisini kendisinde göremez. Hiç kimseye böyle bir yetki verilmemiştir, verilemez.

Başbakanlık, bu açıklamamıza karşı, *'sakıncanın anlamı suç öğesi taşıma olarak düşünülse idi, kanun koyucunun bunu maddede açık olarak ifade etmesi gerekirdi'* demektedir.

Biz 'sakınca'yı 'suç öğesi taşıma' olarak tanımlamış değiliz. 'Sakınca, bir şeyin 'suç öğesi taşıma ya da suça yolaçma olasılığını (ihtimalini) ifade eder' diyoruz. Bilindiği gibi, 'suç öğesi taşıma' ile 'suç öğesi taşıma olasılığı' hukuk dilinde farklı iki kategoridir.

Bir şeyin suç öğesi taşıyıp taşımadığı yargılama sonunda belli olur. 'Sakınca', yani 'suç öğesi taşıma olasılığı' ise yargılama öncesi ileri sürülebilir ve yargılama aşamasına kadar idari önlem almayı gerektirebilir. Başbakanlığın savunmasında yer alan *'bir yayının sıkıyönetimce yasaklanması için o yayının suç unsuru taşıması gerekli değildir'*, ya da *'önleyici zabıta görevini yerine getirmek*

amacıyla suçtan bağımsız idari tedbirler alınması mümkündür' biçimindeki anlatımların da ancak bu sınırlar içinde, yani yargılama aşamasına kadar geçecek süre için bir anlamı vardır. Bir şeyin suç öğesi taşımadığı yargılama sonunda belli olunca da o şey üzerinde hiçbir organ ya da kimse 'sakınca' ileri süremez.

Başbakanlığın savunmasında şöyle deniliyor:

'Bir şeyin sakıncalı olarak mütalaa edilebilmesi için aranacak kriter 1402 sayılı kanunun 3. maddesinde gösterilmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasında sıkıyönetim komutanlarına kamu düzenini, genel güvenlik ve asayişi koruma ve sağlama görevi verilmiştir. Aynı maddede yer alan yetkilerin kullanılmasında da ... bu görevin baz olarak alınacağı tabiidir.'

Ancak, kesinleşmiş beraat kararlarına sahip kitapları imha etmek bu görevin bir gereği olamaz. Yargı organlarının kararlarının çiğnenmesi, mülkiyetin yokedilmesi; kamu düzenini, genel güvenlik ve asayişi korumanın bir gereği olamaz. Yasaların süzgecinden geçmiş, aklanmış kitapların kamu düzenini, genel güvenlik ve asayişi bozacağı düşünülemez ve ileri sürülemez.

Bu nedenlerle, Başbakanlığın, *'adı geçen kitapların beraat ve takipsizlik kararları almış olmaları (imha) yetkisinin kullanılmasını bertaraf edemez'* biçimindeki savının da inandırıcı bir yanı olmadığı ortadadır.

e) Yine Başbakanlığın savunmasında, *'... Bu kitapların yasak yayınlar kapsamına alınması 1982 tarihinde olduğu gibi, yargı mercileri ile idari mercilerin farklı kriterlere göre karar verdikleri de malûmlarıdır'* denilmektedir.

Yani; bu kitaplar yargı organlarının kararlarıyla yasaların ölçütünden geçirilerek aklanmışlardır ama, idare sonradan idari bir ölçüt kullanarak bu kitapları yasaklamış ve imha etmiştir, denilmek isteniyor.

Bu savın da yerinde olmadığı açıktır. İdare yargı organlarından farklı kriterlere göre karar verse de, Anaya-

sa hükmü olarak son sözü *'Türk Milleti adına yargı yetkisini kullanan'* mahkemeler söyler. Davalı idarenin yanıtında ileri sürüldüğü gibi, devletin karar mekanizmalarında farklı kriterlerin geçerli olması halinde, her şeyden önce idare mahkemelerine gerek kalmazdı. Bu gibi savlar yasalar düzenine, Anayasal sisteme aykırıdır; hukuk devleti ve devletin bütünlüğü ilkelerine temelden aykırıdır.

f) Dava dilekçemizde Sıkıyönetim Komutanı'nın 'tam sıkıyönetimin bitmesine yakın bir sırada' verdiği emirle 133 bin kitabımı yaktırdığını belirtmiştik.

Buna karşı Başbakanlık, *'imha işleminin tam sıkıyönetimin bitmesine yakın bir zamanda yapıldığı iddiası tutarlı görülmemiştir, ... ayrıca Ankara'dan sıkıyönetimin 19 Temmuz 1985'te kaldırılacağı 8.6.1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır ve 28.5.1985 tarihinde Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı belli değildir'* diyor.

Oysa, imha emrinin verildiği 28 Mayıs 1985 tarihinde Ankara'dan sıkıyönetimin 19 Temmuz 1985'te kaldırılacağı bellidir. Milli Güvenlik Kurulu 26 Mayıs 1985'te bu konuda 'tavsiye' kararı almış ve bu karar aynı gün TRT'nin akşam haberlerinde yayınlanmıştır. Milli Güvenlik Kurulu'nun 'tavsiye' kararı 27 Mayıs 1985 günlü gazetelerde de geniş yer almıştır. Bunu ek olarak sunduğumuz o günün gazete haberleriyle belgeliyoruz.

Görüldüğü gibi, Başbakanlığın bu konudaki savı da dayanaksızdır. Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarih 26 Mayıs 1985'te kararlaştırılmış ve hemen iki gün sonra, 28 Mayıs 1985'te, Ankara Sıkıyönetim Komutanı kitaplarının imha edilmesini emretmiştir."

...

Yanıtımıza karşı Başbakanlık 17.6.'86'da savunmasını yaptı. Başbakan adına mahkemeye gönderilen ikinci savunma şu:

"Savunmamız:

Davacının cevap dilekçesinde yer alan hususlar, dava dilekçesinin tekrarı niteliğinde olup, iddialarına karşı itirazlarımız, birinci savunmamızda etraflıca karşılanmış bulunmaktadır.

Ancak, davacının ikinci dilekçesinin 4. sayfasında yer alan ve 4. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 28.5.1985 gün, Ad. Müş: 1983/müt. 652 sayılı yazıları ile imhası emredilen kitapların 13.1.1984 tarihinde imha edilmiş gibi gösterilmeye çalışılması[1] gerçeklere aykırıdır. Zira Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün 13.1.1984 tarih ve Güvenlik/Basın 8474 sayılı yazısı ve eki tutanak, 4. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 9.12.1983 gün, Ad. Müş: 1983/müt. 652 sayılı yazısıyla 1983 yılında imhası istenilen kitaplarla ilgilidir.

Sonuç:

Birinci cevap layihamızda ve yukarıda arzedilen sebeplerle, kanuni mesnedi bulunmayan davanın reddine ve her türlü mahkeme masraflarının davacı üzerinde bırakılmasına karar verilmesini arz ve talep ederim."

. . .

Sorumlular kitapların yakılarak imha edildiğini gizli tutmak istiyorlardı. Başbakanlığın imhanın biçimiyle ilgili savlarının altında yatan buydu. Haftalık *Yeni Gündem* dergisinin 28 Şubat 1987 günlü sayısında tam da Başbakanlığın bu hesabına uygun bir yazı çıktı. Dergiye bir açıklama yolladım. *Yeni Gündem*'in 21 Mart 1987 günlü sayısında yer alan açıklamam şöyleydi:

"Yeni Gündem'in 51. sayısında *'133 bin kitabın imha edilişinin perde arkası'* başlığı altında yayınlanan yazı ile ilgili olarak

---

[1] Kim öyle göstermeye çalışmış? Başbakanlık mı, biz mi? Bak. Başbakanlığın savunmasında bu konuda yapılan açıklama, s. 89, bizim bu "açıklama"ya karşı yanıtımız, s. 96 (S.E.).

bir açıklama yapmak zorundayım.

Söz konusu yazıda yanlış bilgilenmeye dayanan şu ifadeler yer almış: 'Kamyona yüklenen binlerce kitap için İzmit'teki Seka tesislerinde imha edilmekle son bulacak uzun bir yolculuk başlamıştı. Yıllar önce aynı yerden kitap kâğıdı olarak çıktıkları yolculuk, tekrar kitap kâğıdı olmak üzere imha edilerek bitecekti.'

Gerçek böyle değildir. Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları Seka'da imha edilmedi. İmhanın biçimi imha tutanağının ortaya konulması ile belli olacaktır.

Tutanakla teslim alınmış 7 kamyon dolusu 133 bin 607 kitabın imha ediliş biçimi sorumlularca açıklanmak istenmiyor. Ama biz imhanın nasıl yapıldığını sıkıyönetime başvurumuz sırasında ilgili dosyasında gördüğümüz imha tutanağından biliyoruz: Kitaplarımı yakılarak imha edilmiştir. Bu tutanak, üçüncü kez istememize karşın, sıkıyönetimce bize verilmedi. Yanıt olarak, '... Komutanlığın işlemleri aleyhine dava açılamayacağı gibi hukuki sorumluluk da ileri sürülemeyeceğinden ve kesin olduğundan, Komutan'ın karar ve emirlerinin ilgiliye tebliği hakkında kanuni bir zorunluluk da bulunmadığından istenen emir ve tutanak suretleri gönderilmemiştir' denildi.

Şimdi dava aşamasında da davalı idare aynı tutumu sürdürüyor. Başbakanlık imha tutanağını mahkemeden gizliyor. Kitaplarımın Seka'ya gönderildiği yolundaki savını Başbakanlık ikinci savunmasında düzeltmeye çalışmıştır. Ama kitaplarının imhasına ilişkin tutanak konusunda yine susmuştur.

Başbakan adına mahkemeye gönderilen ilk savunmada şöyle deniliyordu: 'Bu kitapların Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 9 Aralık 1983 ve 28 Mayıs 1985 tarihli emirleriyle imha edilmesine karar verildiği ve bu emrin yerine getirilerek Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün 13 Ocak 1984 Güvenlik/Basın 8474 sayılı yazısı ekindeki tutanaklardan anlaşılacağı üzere Seka'ya teslim edildiği bildirilmiştir.'

Başbakanlığın bu savunmasında çelişik bir durum vardı. 28 Mayıs 1985'te imhası emredilmiş olan kitaplar 13 Ocak 1984'te, yani imha emrinden birbuçuk yıl önce imha edilmiş olamazdı. Biz mahkemeden bu çelişikliğin açıklığa kavuşturulmasını, kitapların imhasına ilişkin tutanağın getirtilmesini isteyince, Başbakanlık bu kez '13 Ocak 1984'teki imha 9 Aralık 1983 tarihinde imhası emredilmiş kitaplarla ilgilidir' demekle yetindi.

Peki ama, Komutan'ın Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları hakkındaki 28 Mayıs 1985 tarihli imha emrinin yerine getirilmesine ilişkin tutanak nerede? Başbakanlığın savunmasında, iş-

te bu henüz yanıtlanmamış bir soru olarak durmaktadır.

Devletin uygar, şerefli yargıçlarının ve savcılarının imzalarını taşıyan kesinleşmiş beraat ve takipsizlik kararlarına sahip 133 bin kitabın imha ediliş biçimi, Seka'da hamur edilerek mi yoksa yakılarak mı imha edildiği, davamızda hukuksal bir fark yaratmaz. Ama devlet adına yapılan resmi bir işlem olarak imha tutanağı ortaya konulmalı, kamuoyu olayı bütün gerçekliği ile bilmelidir."

Yeni Gündem'deki bu açıklamamın son satırlarını 22 Mart '87 günlü *Cumhuriyet*'te yazısının başına alan Oktay Akbal, kitap imha olgusuna bir daha eğiliyordu. *"Bu Hesabı Kim Verecek?"* başlıklı yazısında Akbal, şöyle diyordu:[1]

"Bilim ve Sosyalizm Yayınevi'nin sahibi Süleyman Ege savaşımını sürdürüyor. Bu uygarca savaşımı tek başına sürdüren, dirençle sürdüren yayıncı ya da yazar bir Süleyman Ege'dir. Başka yazarların, yayıncıların kitapları toplatılmadı mı? Evlerden alınan çuvallar dolusu kitap ne oldu? Ama Ege'den başka bu kitapların ne olduğunu arayan soran çıkmadı. Bildiğim kadar çıkmadı. Kitap toplatmak, kitap yaktırmak, kitapları ortadan kaldırmak yüzyılımızın uygarlığına hiç yakışmayan bir durumdur. Çirkin, ayıp, utanç veren bir iştir. Buna karşı çıkmak, her 'aydınım' diyenin baş görevi olmalıdır. Hele dünyanın parasını harcayıp kitaplar bastıran, ya da kitaplar alıp evinde saklayan; okumak, okutmak, aydınlanmak, aydınlatmak isteyen her bilinçli yurttaş, elinden alınan bu kitapların hesabını sormalıdır. Sormazsa, hakkını aramazsa; iyi bilmeli, o kişi ya da o kişiler çağdaş uygarlığın sağladığı haklara lâyık değildirler.

12 Mart'taydı. Bir üniversite hocasıyla konuşuyordum, evinde Mao'yla, Marx'la ilgili birçok kitap varmış. Bunları ne yapacağını, nasıl saklayacağını gelip bana sormuştu. Sobada mı yakmalı, toprağa mı gömmeli, denize mi atmalı, yoksa bir başkasının evinde mi saklamalı? Ne yaptı bilemem, sanırım birkaç 'tehlikeli' kitabı kömür sobasına atıp ortadan kaldırdı!. Bir emekli subay da anlattı: Kitaplarını bir naylon çuvala koyup bir ileriki sokaktaki bir türbenin içine saklamış, kimse o türbeyi aramaz umuduyla... Sonra da ordan gidip almış!..

---

[1]Oktay Akbal'ın beni onurlandıran bu yazısını buraya, kendi kitabıma, alıp almamakta çok duraksama geçirdiğimi itiraf etmeliyim. Ama bunun ötesinde, bu değerli yazıyı böyle bir kitabın dışında tutmaya hakkım olmadığını düşündüm (S.E.).

Evet, acıklı ya da gülünç böyle işler oldu. Nazım'ın şiirleri saklandı, plaklar saklandı, bir takım dergiler saklandı, defterler, notlar, hatta ders kitapları bile saklandı. Olur a, bu kitaplar iktidarın başındakiler için 'suç' öğesi sayılabilirdi. 'En iyisi sosyal, sosyalist, marksist, komünist, materyalist, ne kadar 'ist'le biten görüşe ait kitap, dergi varsa hepsini ortadan kaldırmaktı! Böyle de yaptılar.

Bir anı canlandı birden, 12 Mart'tan sonraki bir ilkyaz günü bütün kent evlere kapatılmış, yollar tutulmuş, Yıldırım Harekât başlatılmıştı. O günü hiç unutmam! Birkaç görevli sabah karanlığında eve geldi. Ellerde silah. Bahçede başka silahlılar... Sabahın altısıydı. Bir üst görevli de evin içinde bir aşağı bir yukarı dolaştı. Bir şeyler sordu. Bizim yazdıklarınızı Moskova radyosu yayınlıyormuş, orda dinlemişler! 'En iyisi, siz önce okusanız ya yazdıklarımızı' demiştim. Salondaki kitaplığa bakmış, Çetin Altan'la İlhan Selçuk'un kitaplarını görmüştü, bir şey yakaladığını umarak 'Ah İlhan ve Çetin!' demişti. Gereken yanıtı vermiştim. Anımsadıkça gülmeli mi o kişiye, acımalı mı bilmiyorum! Şimdi kimbilir nerededir, hangi yüksek görevdedir diye düşündüğüm olur.

Kitap toplatmak, kitap yakmak insanlıkla bağdaşmaz bir iştir. Bu böyle işler yapmaya karar verenlerin ne denli korktuklarını gösterir. Ne denli geri kafalı olduklarını... 12 Eylül sonrasında da bu tür olaylar yaşandı ne yazık ki!.. Yine kitaplar suçlandı, yine bu kitapları okuyanların başı derde girdi. Toplanan kitapların ne olduğu bir türlü anlaşılmadı. Kimse de bunca soruya bir yanıt getirmedi. Yüzbinlerce lira harcanarak bastırılan kitapların depolardan alınıp Seka'ya gönderilmesi ya da külhanlarda yakılmasının sorumluluğunu üstlenen de çıkmadı. Gerçek suçlu kimdir, kimlerdir, bu tür buyrukları verenler şimdi nerdedir, hangi görevlerdedir? İnsan bu soruları ister istemez soruyor. Kendine, topluma, yurt yönetimini üstlenenlere...

Süleyman Ege, yürekli bir kişi... Bilinçli bir aydın... Sürekli savaşım veriyor. Soruyor, araştırıyor. 133 bin kitabının başına gelenleri aydınlığa çıkarmaya çalışıyor. Ege'yi bu uygarca savaşımında desteklemek hepimizin görevi olmalı..."

İmhanın üzerinden iki yıl geçmiş, ortada ne imha emri var, ne imha tutanağı... Sorumlular bu belgeleri mahkemeden de gizlemeyi sürdürüyorlar. Başbakan adına mahkemeye gönderilen savunmalarda, bu konuda yalnızca "açıklama" var.

Başbakanlığın imhanın tarihi ve biçimiyle ilgili "açıklama"larındaki çarpıklığı, mahkemeye sunduğumuz yanıtta ortaya koymakla kalmadım; bunu her fırsatta basında da sergilemeye çalıştım. *Yeni Gündem*'e yaptığım "zorunlu" açıklamadan sonra *Cumhuriyet* ve *Güneş* gazetelerinde de olayı birçok kez anlattım. Sorumlular olayı başka türlü göstermeye çalışarak imha belgelerini gizleyedursunlar, Sıkıyönetim Komutanlığı kalemindeki erin tutanak üzerinden verdiği bilgiyi, 133 bin kitabın sıkıyönetim son bulurken yakılarak imha edildiğini kamuoyuna ilan ettim.

Yanıt bekleyen soru şuydu:

"Açıklama"larınız doğruysa, imha belgelerini niye gizliyorsunuz? Nerede imha emri? Hani imha tutanağı? Bunları koyun bakalım ortaya...

Bu sorunun yakasını bırakmak onların istediği bir şey olurdu.

...

Başbakanlık, savunmalarında, olayın sıkıyönetim işlemini ilgilendirmesi nedeniyle bu davaya bakılamayacağını ileri sürüyor, mahkemeden *"haksız ve yasal dayanaktan yoksun olarak açılan davanın reddine karar verilmesini"* istiyordu. Davaya bakan Ankara Beşinci İdare Mahkemesi 29 Aralık '86 tarihli kararıyla, Başbakanlığın bu istemini geri çevirmişti. Kararda, *"dava konusu olayın çözümünde mahkememizin görevli olduğu anlaşıldığından davalı idarenin görev itirazının reddine oybirliğiyle karar verildi"* deniliyordu.

Duruşma, dava tarihinden iki yıl sonra, 26 Kasım 1987'de yapıldı. O gün ilk kez bir duruşmada "davacı" yerindeydim; "kitap sanığı" değil, "kitap davacısı"ydım. yanımda avukat arkadaşlarım Halit Çelenk, Üstün Günsan... Karşımda Başbakanlık adına Başbakanlık hukuk

Başbakanlık kitap imhasından yargılanıyor

Ankara 5. İdare Mahkemesi, kesinleşmiş beraat ve takipsizlik kararlarına sahip 133 bin kitabın imha edilmesine ilişkin Başbakanlık aleyhine açılan 140 milyonluk tazminat davasını esastan incelemeye karar verdi.

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) — Yakılarak imha edilen 133 bin kitabının tazmini için Başbakanlık aleyhine yayıncı Süleyman Ege tarafından açılan dava son aşamasına geldi. Davayla ilgili Başbakanlığın itirazı reddedildi. Başbakanlık temsilcisinin tanığını mahkemeye sunmaması üzerine Başbakanlık aleyhine liralık tazminat

şbakanlık
ıhkemede

nkara- Bilim ve Sosyalizm Yaarı sahibi Süleyman Ege'nin yarak imha edilen 133 bin kitabının mini için Başbakanlık aleyhine aça dava 26 Kasım'da başlıyor. ge'nin Ankara 5. İdari Mahk i'nde açtığı 140 milyon liralı nat davasında, Başbakar reddedildi. Ankara Sıkı mutanlığı arafından 1 konulan kitaplar, 28 M ya kılarak imha edilmi

Cumhuriyet ve *Söz:* 13 Kasım 1987.

müşavirleri... Mahkeme kurulunu Başkan Gülsen Yenişehirli, üyeler Sema Altıparmak ve Sevgi Aydın oluşturuyorlardı.

İlk söz sırası davacının... Bizden ilk sözü ben aldım. Bir saate yakın süren savunmamda, davayı tüm kapsamıyla ortaya serdim. Olayı baştan alıp '82 Ağustos'undan başlayan gelişmeleri belgeleriyle anlattım. Dava dilekçesinde yer alan hukuksal savlarımızı, Başbakanlığın savlarına karşı yanıtlarımızı tümüyle ayrıntılı bir biçimde açıkladım.[1]

Duruşmada yaptığım bu savunmada, Başbakanlığın imha olayı ile ilgili "açıklama"larındaki çarpıklığı bir kez daha sergiledim. Bu konudaki açıklamam şöyledir:

[1] İdare Mahkemesi duruşmasındaki bu savunmam, esas olarak ilerde Danıştay duruşmasında yaptığım savunmanın kapsamı içinde olduğundan burada ayrıca yer almamıştır (S.E.).

"Kitaplarım, bana hiçbir bildirimde bulunulmaksızın, gizlice imha edilmiştir. Şimdi de bunun belgeleri gizleniyor.

Ama biz, imhanın nasıl yapıldığını biliyoruz. İmha tutanağını Sıkıyönetim Komutanlığı'na başvurumuz sırasında gördük ve biliyoruz. 7 kamyonla götürdükleri 133 bin kitabım yakılarak imha edilmiştir. Bize o zaman Sıkıyönetim Adli Müşavirliği'nde imha belgelerinin yazılı olarak 'tebliğ' edileceği söylendi. Sonradan vazgeçtiler. Bilindiği gibi, bu tutum mahkeme aşamasında da sürdürülmüştür. Kitapların yakılarak imha edildiğini gizlemek için Başbakanlık imha tutanağını sayın mahkemenize vermemiştir.

Başbakan adına mahkemeye gönderilen ilk savunmada, *'kitapların Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 9 Aralık 1983 ve 28 Mayıs 1985 tarihli emirleriyle imha edilmesine karar verildiği ve bu emrin yerine getirilerek 13 Ocak 1984'te Ankara Emniyet Müdürlüğünce Seka'ya teslim edildiği'* öne sürülmüştür.

Bu nasıl bir şey?

28 Mayıs 1985'te imhası emredilmiş olan kitaplar, nasıl olur da 13 Ocak 1984'te, yani imha emrinden bir buçuk yıl önce imha edilmiş olabilir?

Biz bu çelişikliğin altını çizip de, imha tutanağının getirtilmesi istemimizi yineleyince, Başbakanlık bu kez, mahkemeye gönderdiği ikinci savunmasında önceki savını düzeltmeye çalışarak, 13 Ocak '84'te Seka'da imha edilen kitapların 9 Aralık '83'te imhası emredilmiş başka kitaplar olduğunu belirtmek zorunda kalmış, ancak yine de Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları hakkındaki 28 Mayıs 1985 tarihli imha emrinin yerine getirilmesine ilişkin yakma tutanağını sayın mahkemenize sunmaktan kaçınmıştır.

Durum, sorumluların bu haksız eylemi nasıl gizli-

liğe sığınan bir yaklaşım içinde gerçekleştirdiklerini göstermektedir.

Sayın kurulunuzdan, bir ara kararıyla, yakma tutanağının mahkemeye getirtilmesini istiyorum."

Duruşmada, Üstün Günsan, davayı idarenin "objektif sorumluluğu" yönünden ele aldı; yaptığı savunmada şu sözlerin altını çizdi:

"Hiç kimse, toplum yararı için de olsa, başkalarından daha fazla bir özveriye katlanmak zorunluluğunda bırakılmamalıdır. Demokrasi ve özgürlük kuralları bunu gerektirir. Toplum yararı adına bazı kişilerin maruz kaldığı bu tür özel ve doğal olmayan zararların yine toplum tarafından karşılanması aynı zamanda hakkaniyet kurallarının bir gereğidir. ... Bu kuramın temeli, kamu hizmeti adına yapılan işlem ya da eylemle zararlı sonuç arasındaki nedensellik bağının varlığıdır. Bu bağ zarar gören tarafından kanıtlandığı takdirde, ayrıca idarenin ya da ajanlarının kusurunu kanıtlamak zorunluluğu bulunmamaktadır.

Ankara Sıkıyönetim Komutanı davacıya ait, yasak olmayan, yetkili mahkemelerce aklanmış kitapları toplatmış, suç öğesi taşımayan bu kitapları yaktırmak suretiyle imha ettirmiştir. Davacının uğradığı zarar açık ve kesin olduğu kadar, idari eylemin sonucunda meydana geldiği de açık ve kesindir.

Kitaplarının hiçbirinde suç öğesi bulunmayan davacının kusurlu olmadığı da açıkça ortadadır. Bu durumda, davacının kusuruna dayanmayan idari eylemden doğan zararın davalı idarece ödenmesi gerektiği açık bir hukuksal sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. İdarenin ödeyeceği zarar miktarının buna neden olandan geri alınması konusundaki rücu hakkını kullanıp kullanmamak idarenin kendisine ait bir sorundur."

Başbakanlık ilk savunmasında, *Devlet* ve *Bozkurt* dergilerinin Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca imha ettirilmesi nedeniyle açılan bir davada Danıştay Onuncu Dairesi'nin verdiği red kararını davamıza "emsal" göstermek istemişti. Duruşmada Halit Çelenk bu konu üzerinde durdu. Çelenk'in açıklaması şöyledir:

"Danıştay Onuncu Dairesi'nin söz konusu kararı, davalı idarenin savına uygun düşmemektedir. Buradaki olayın, yargı organlarınca aklanmış kitapların imha edilmesi olayı ile benzer bir yönü yoktur. Ayrıca, Danıştay'ın bu kararda anlatımını bulan red gerekçesi çok açık bir biçimde bizim davamızı doğrulamaktadır.

Davalı idarenin dayanmak istediği Danıştay kararından şu satırların altını çiziyoruz:

'... *bu yayınların yasak olduğunun anlaşılması üzerine* de Seka Kâğıt Fabrikası'na gönderilerek imha ettirilmiştir'.

'... Bu yayınların 2533 sayılı kanunla feshedilen siyasi partilerden birisinin yardımcı kuruluş ve yan organlarına ait yayınlar niteliğinde bulunduğu da *yetkili mercilerce saptanmıştır*. Bu durumda bu yayınların mülkiyetinin hazineye intikal ettirilmesi uygun görülmüştür.'

'...dergilerin *Komutanlıkça yasak yayın olarak saptandığı ve bu nedenle toplatıldığı, yasak yayınların sahiplerine iadesi mümkün olmadığından* Seka Kâğıt Fabrikası'na gönderildiği...'

'... Sıkıyönetim Komutanlığı'nın *yasak olan yayınları toplatma yetkisi bulunduğundan...*'

Açıkça görüldüğü gibi, burada, aklanmış yayınlar değil, 'yasak olduğu tespit edilen' yayınlar söz konusudur.

Bu nedenle, Danıştay'ın bu içtihadı, Başbakanlığın davamızla ilgili savına bir dayanak oluşturmamakta, tam tersine, yargı organlarınca aklanmış kitapların sahiplerine iadesi gerektiğine ve imha edilemeyeceğine ilişkin, bizim davamızı doğrulayan çok açık bir emsal hüküm niteliğindedir."

Duruşmada, Başbakanlık adına söz alan Hukuk

Başbakanlık avukatı kitaplar için konuştu

'Sıkıyönetim, suç unsuru olmasa da imha ettirebilir'

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) — Yakılarak imha edilen 133 bin kitabın tazmini için Başbakanlık aleyhine Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın sahibi **Süleyman Ege** tarafından açılan davada, Başbakanlığın avukatı **Sabriye Köprülü**, Sıkıyönetim Komutanı'nın suç unsuru bulunmayan kitapları da imha ettirebileceğini söyledi. Yaklaşık 2 yıl-

Süleyman Ege, Ankara 5. Idare Mahkemesi'nde yaptığı savunmada, devletin yargı organları tarafından aklanmış olan kitaplarının imha edildiğini ifade ederek, bunun yargı gücünün yok sayılması, yargı kararların çiğnenmesi olduğunu söyledi. Ege, anayasada; yasama, yürütme organları ile idarenin mahkeme kararlarına uymak zorunda

Cumhuriyet: 27 Kasım 1987.

Müşaviri Sabriye Köprülü'nün, her halinden "zor" Bir görev üstlendiği belli oluyordu. Savunması, kısık bir sesle konuştuğundan pek anlaşılmıyordu. Mahkeme başkanı, kendisini uyarmak zorunda kaldı:

"Biraz yüksek sesle konuşunuz efendim, sözleriniz anlaşılmıyor."

Bunun üzerine, sesini biraz yükseltti. Başbakanlığın bilinen savlarını yineledi: Hukuk Müşaviri, "Sıkıyönetim Komutanı'nın suç unsuru taşımayan kitapları da imha yetkisinin bulunduğunu" söylüyordu.

. . .

Mahkeme kurulu, duruşmadan sonra aynı gün, Başbakanlık'tan imha belgelerinin istenmesine karar verdi. Mahkeme, ara kararında şöyle diyordu:

"İşin esası daha sonra görüşülmek üzere uyuşmazlığın çözümlenebilmesi için 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Yasası'nın 20. maddesi uyarınca;

1- Davacının duruşmadaki savunmasında '28 Ma-

Mahkeme, kitap yakma tutanağını istedi

ANKARA (ANKA) — Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege'nin yakılan 133 bin kitabının tazmini için Başbakanlığa karşı açtığı dava karar aşamasına geldi. Başbakanlığın görev yönünden yaptığı itiraz daha önce mahkemece reddedilmişti. İki yıla yakın süren inceleme sonunda yapılan son duruşmada tarafların savunmasını dinleyen Ankara Beşinci İdare Mahkemesi bir ara kararı vererek Başbakanlık'tan bugüne kadar mahkemeye sunmadığı yakma tutanağını istedi. Mahkeme bu ara kararının yerine getirilmesi için Başbakanlığa 30 gün süre tanıdı.

Cumhuriyet: 3 Aralık 1987.

yıs 1985 tarihli imha emrinin yerine getirilerek, kitaplarının yakıldığını' beyan ettiği anlaşıldığından, 28 Mayıs 1985 tarihli imha emrinin ve yakma tutanağının davalı idareden istenmesine veya kitapların imhasına ilişkin başka karar ve tutanak varsa bu belgelerin Başbakanlık'tan istenmesine,

2- Kitapların imha tarihinin açık olarak sorulmasına ve kitapların imha edildiği hususunun davacıya hangi tarihte tebliğ edildiğinin sorulup, tebliğe ilişkin belgenin istenmesine,

Ara kararı gereğinin yerine getirilmesi için bu kararın tebliğinden itibaren Başbakanlığa 30 gün süre verilmesine, ara kararı gereği yerine getirilmediği takdirde dosyadaki bilgi ve belge ile yetinileceği hususunun tebliğine, 26.11.1987 tarihinde oybirliği ile karar verildi."

Bu, sorumluları bir açmazla karşı karşıya bırakan önemli bir karardı. Başbakanlık şimdi, ya yakma tutanağını ve imha emrini mahkemeye verecek, ya da, bu belgeleri gizlemeyi sürdürmesi durumunda kitapların yakılarak imha edildiğini yine de kabullenmiş olacaktı.

...

İmha emri ve yakma tutanağı mahkemeye *"gizlidir"* damgasıyla geldi.

Davacı olarak biz göremiyelim, bilmeyelim...

"Devlet" adına yapılan bu kutsal işlem ve eylemi kimse bilmesin...

Bu kutsal ateş dansında kimler kutsal görevlerini yerine getirmişler, kimse bilmesin...

Kitaplarım yakılalı üç yıla yaklaşmış, yakma belgelerini gizlemişler, bu konuda ilgisiz "açıklama"lar yapmışlar... Şimdi de yakma belgelerini mahkemeye vermek zorunda kalınca, buna bir şekil bulmuşlar:

"Gizlidir".

Mahkeme Başkanı, *"gizlidir"* damgasıyla gelen belgelere bakarak:

"Yalnızca şu kadarını bilin, demişti bize, imha emri 28 Mayıs 1985'te verilmiş, imha tutanağı da 3 Haziran 1985 tarihini taşıyor."

Bu *"gizlidir"* damgalı zarfın içinde kimbilir neyi gizliyorlardı... Sıkıyönetim Komutanı'nın imha emri acaba nasıl bir şeydi? Komutanlık kaleminde Çelenk'e yazıcı erin uzaktan gösterdiği yakma tutanağı acaba daha yakından bakıldığında ne söylüyordu? Kitapları kim yakmıştı? Nerede yakmışlardı?

Bu soruların bir kısım yanıtını mahkemenin kararından öğrenecektim. *"Gizli"* imha belgelerini inceleyen Ankara Beşinci idare Mahkemesi, 18 Şubat 1988 tarihli "görevsizlik kararı"nda şöyle diyordu:

"Dava dosyasının incelenmesinden, dava dilekçesinde kitapların yakıldığının iddia olunduğu, savunmada ise kitapların Seka'ya teslim edildiğinin belirtildiği, mahkememizin 26.11.1987 tarihli ara kararı üzerine gönderilen belgeler arasında yer alan imha tutanağından ise Sıkıyönetim Komutanlığı'nda görevli üç askeri, bir sivil personelin nezaretinde kitapların Sıkıyönetim Komutanlığı'nca imha edildiği anlaşılmaktadır."

Başbakanlık, kitap yaktırdığını kabul etti

ANKARA (ANKA)

BİLİM ve Sosyalizm Yayınları'nın yargı kararıyla aklanmış 133 bin 607 kitabının 3 Haziran 1985 tarihinde Mamak'ta yakılarak imha edildiği ortaya çıktı.

Yayıncı Süleyman Ege'nin dava aşamasında kitaplarının başbakanlıkça, SEKA'ya verilmediği başbakanlık tarafından imha edildiğini iddia etmesi üzerine, mahkeme imha tutanağını başbakanlıktan istedi.

Başbakanlık bunun üzerine imha tutanağını mahkemeye sundu. Böylece Ankara Sıkıyönetim Komutanı tarafından 28 Mayıs 1985'te Ankara'dan sıkıyönetim kaldırılacağı tarihin kararlaştırılmasından iki gün sonra verilen imha emrinin yerine getirilerek, 133 bin 607 kitabın 3 Haziran 1985 tarihinde Mamak'ta yakılarak imha edildiği ortaya çıktı.

Güneş: 1 Mayıs 1988

Kararın bir başka yerinde de, *"... ara kararı uyarınca gönderilen imha tutanağında, imha işleminin Sıkıyönetim bünyesinde asker kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olduğunun görülmesi ve olayın kendine özgü niteliği..."* anlatımına yer veriliyordu.

Olay, işte kendi belgeleriyle kabak gibi ortadaydı.

O "yanık kokusu" haberinin o zaman sıcağı sıcağına ulaşmış olduğu şimdi daha iyi anlaşılıyordu.

Demek ki, Emniyet Müdürlüğü'ndeki o Bayan Komiser'in "iki yıl oldu kitaplar Seka'ya gönderileli" demesi doğru değildi.

Mamak'ta, Sıkıyönetim Adli Müşaviri'nin, "emri İçişleri'ne havale ettik, onlar da yerine getirdiler" demesi doğru değildi.

Sıkıyönetim Komutanlığı'nca, "kitapların Seka'ya gönderildiği" yolunda basına yapılan "açıklama"lar doğru değildi.

"Maksadım aydınlatmaktı, bir yanlışlığa meydan vermemek için" diye bu konuda *Cumhuriyet*'e, Erbil Tuşalp'e yapılan "açıklama" doğru değildi.

Sıkıyönetim Komutanlığı'nın bize yanıtlarında "bildirdiği" iki ayrı imha emri doğru değildi.

Demek ki, Başbakanlığın üç yıla yakın bir zamandır, mahkemeye sunduğu, imha olayına ilişkin "açıklama"larının hiçbiri doğru değildi.

Olayı örtme, çarpıtma planı tutmamıştı.

Doğrunun şimdi, sıcağı sıcağına ulaşan "yanık kokusu" haberinde ve Komutanlık kalemindeki yazıcı erin tutanak üzerinden verdiği bilgide olduğu apaçık ortaya çıkmıştı.

Ankara Sıkıyönetim Komutanı, Ankara'da sıkıyönetimin sona ereceği tarihi belirleyen Milli Güvenlik Kurulu kararının yayınlanmasından hemen iki gün sonra, 28 Mayıs 1985'te, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın üç yıla yakın bir süre Mamak'ta tutulan kitaplarının imha edilmesini emretmiş, 7 kamyonla götürdükleri 133 bin 607 kitap, 3 Haziran 1985'te sonuçlanan bir eylemle, *"Sıkıyönetim bünyesinde, Sıkıyönetim Komutanlığı'nda görevli üç askeri, bir sivil personelin gözetiminde"* yakılarak imha edilmişti.

Sonradan, Mamak'tan tahliye olan bir genç arkadaş anlatmıştı: O zaman orada günlerce alevler yükselmiş durmuş. Ne olduğunu anlayamamışlar...

Kimbilir bu ateş dansı kaç uzun gün sürdü, alevler kaç gecenin karanlığını yaladı...[1]

Kitap... İnsanın, insan beyninin evrensel ürünü... İnsan deneyiminin, düşüncenin, bilimin, bilginin, kültürün geçmişten geleceğe, kuşaktan kuşağa hep daha da çoğaltılarak, yeni öğelerle zenginleştirilerek, geliştirilerek aktarıldığı uygarlık zincirinin halkaları... Tüm insanlığın, tüm tarihin evrensel kalıtı, ortak hazinesi... Bunu kim yakabilir?..

...

İdare Mahkemesi, imha belgelerini inceledikten sonra 18 Şubat 1988'de, daha önce "görevlilik kararı"

---

[1] Sıkıyönetimin sona ereceği tarihin belirlenmesi üzerine 28 Mayıs 1985'te ivedilikle verilen imha emri geciktirilmeden yerine getirilmişse, yakma eyleminin, tutanağın düzenlendiği 3 Haziran 1985'e kadar 6 gün sürdüğü düşünülebilir (S.E.).

vermesine karşın, bu kez "görevsizlik kararı" verdi. Mahkeme Başkanı Gülsen Yenişehirli'nin karşıoy kullandığı kararda, *"imha tutanağında, imha işleminin sıkıyönetim bünyesinde asker kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olduğunun görülmesi ve olayın kendine özgü niteliği dikkate alındığında davaya Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nce bakılması gerektiği görüşüne varılmıştır"* deniliyordu.

Oysa yasaya göre, davaya Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nce bakılabilmesi için, benim *"asker kişi"* olmam, hem de kitap yakma eyleminin *"askeri hizmete ilişkin"* olması gerekiyordu.

Kararı temyiz ettik.

Davayı görev yönünden inceleyen Danıştay Savcısı Ülkümen Osmanağaoğlu'nun "düşüncesi" şöyleydi:

"Sıkıyönetimin organik ve hiyerarşik bağı, Sıkıyönetim Komutanı—Genel Kurmay Başkanı ve Başbakan olarak şekillendiğine göre, bu yönetimlerin işlem ve eylemlerinde husumetin Başbakan'a izafetle Başbakanlığa yöneltilmesi zorunlu bulunmaktadır. Nitekim davanın bu mercie karşı açıldığı görülmektedir.

Zarara neden olduğu öne sürülen işlem ve uygulama 1602 sayılı yasanın 20. maddesinde ifade edilen 'asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin' bir işlem ve eylem değildir. Bu açıdan dava Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin görev alanına girmez. Ancak, bu gibi işlem ve eylemlerin idari nitelik taşıyıp taşımadıkları duraksamaya yer verebilir. *Sıkıyönetim genel idare kuruluşuna dahil olmamakla birlikte Anayasa'nın yürütme bölümünde yer almış bir olağanüstü yönetim biçimidir. Bu yönetimin yürüttüğü hizmet dolayısıyla ortaya çıkan zararların da yürütme ve idare faaliyetlerinde olduğu gibi devletçe karşılanması gerekir. Aksi halde bir kamu gücünün kullanılmasından kamu patrimuanının hiçbir şekilde sorumlu tutulamayacağı gibi hukukun genel kurallarına ve Anayasa'nın getirdiği*

hukuk devleti ilkesi ile hak arama hürriyetine tamamen aykırı sonuçlar ortaya çıkabilir. [1] O halde, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi görevine girmeyen bu davanın, bizzat Başbakan'ca alınmış bir karara dayanmaması da gözönüne alınarak, genel görevli İdare Mahkemesi'nde çözümlenmesi gerekmektedir."

Başkan Şerafettin Kaya, üyeler Selahattin Palay, Salim Özkan, Erol Dündar ve Aysel Pekiner'den oluşan Danıştay Onuncu Dairesi kurulu, 30 Haziran 1988'de aynı gerekçeyle temyizimizi kabul ederek, davanın İdare Mahkemesi'nin görev alanına girdiğine oybirliğiyle karar verdi.

Böylece, davaya bakma görevi yeniden İdare Mahkemesi'ne döndü.

. . .

Tam bir yıl aradan sonra, davanın açıldığı tarihe göre de üç buçuk yıl sonra Ankara Beşinci İdare Mahkemesi, 27 Haziran 1989'da kararını verdi; Başbakanlığı 133 bin kitabın imhasından doğan zararı ödemeye mahkûm etti. Mahkeme kurulu, Başkan Gülsen Yenişehirli, üyeler Sema Altıparmak ve Sevgi Aydın'dan oluşuyordu. Oybirliğiyle alınan kararda, şöyle deniliyordu:[2]

"Dava dosyasının incelenmesinden, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 6.8.1982 tarihinde davacıya ait Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 16 kitabı için Ankara, Çankırı ve Kastamonu illeri sınırları içerisinde, basımı, yayımı, dağıtımı ve birden fazla sayıda bulundurulmasının yasaklandığı, 27.8.1982 tarihinde ise geri kalan 14 kitabı için yasaklama kararı verildiği, 28 Ağustos 1982 tarihinde Ankara Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube görevlilerinin yayınevini boşaltma eylemine giriştikleri,

[1] İtaliklerin altını ben çizdim (S.E.).

[2] İdare Mahkemesi'nin kararındaki italiklerin altını ben çizdim (S.E.).

eylemin 13 günde tamamlanarak 133.607 adet kitabın teslim alındığı, bu tarihten sonra davacının kitapların iadesi için değişik mercilere ve Sıkıyönetim Komutanlığı'na çeşitli başvurularda bulunduğu, ancak kendisine yanıt verilmediği, 10 Haziran 1985 günü Ankara Emniyet Müdürlüğü Basın Bürosu'na bilgi için başvurduğunda, tutanakla teslim alınan 133.607 adet kitabın imha edildiğini öğrenen davacının 8.8.1985 tarihinde, imha edilen kitapları nedeniyle uğradığı zararının tazmini için Başbakanlığa başvurduğu, isteminin 60 gün içinde cevap verilmemek suretiyle reddi üzerine 29 Kasım 1985 tarihinde dava açıldığı, *dava dilekçesinde kitapların yakıldığının iddia olunduğu, idarenin savunmasında ise kitapların Seka'ya teslim edildiğinin belirtildiği, mahkememizin 26.11.1987 tarihli ara kararı üzerine gönderilen belgeler arasında yer alan imha tutanağından ise Sıkıyönetim Komutanlığı'nda görevli dört personelin nezaretinde kitapların Sıkıyönetim Komutanlığı'nca imha edildiği,* davacıya ait yayınevinin faaliyet süresi içerisinde belirtilen kitapların birçoğunun müteaddit baskılarının yapıldığı, hepsinin son sıkıyönetimin ilanından önce basılmış, 18'i hakkında adli koğuşturma açılmış, bunların 12'si hakkında takipsizlik kararı, 6'sı nedeniyle açılan davalarda beraat kararı verilmiş olduğu, 12 yayının ise savcılıkça incelenip suç unsuru tespit edilmediği, yayınlardan bir tanesinin son sıkıyönetim döneminde yayınlandığı, bu yayın nedeniyle 12 Eylül 1980'den sonra Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Nolu Askeri Mahkemesi'nde görülen davada kitabın çevirmeni hakkında beraat kararı verildiği, bu suretle, Türk adli mercilerince anılan kitapların çevirisi veya basımı nedeniyle suç unsuru görülerek ilgililerine verilmiş mahkûmiyet kararı bulunmadığı, davacı Süleyman Ege hakkında, sıkıyönetimin ilanından sonra da anılan kitapları yayınlaması nedeniyle idari veya adli

bir takibat yapılmadığı, davacının, kitapların Sıkıyönetim Komutanlığı'nca imhasının mevcut anayasa ve hukuk düzeni içerisinde zararın tazmini için dava açtığı, imha edilen kitapların ve fiyatlarının listesinin dava dilekçesine eklendiği, bunların davanın açıldığı tarihteki tutarının ise 115 milyon lira olduğunu belirttiği anlaşılmaktadır."

Kararda, olağanüstü koşullar ve sıkıyönetim dönemi açısından durum irdelendikten sonra, şu değerlendirme yapılıyordu:

"Sıkıyönetim dönemi içerisinde tesis edilen ve yargı yoluna gidilemeyen bir işlemin o dönem sona erdikten sonra aynı statüsünü sürdürmesi sıkıyönetimin niteliği ve gerekliliği ile bağdaşmaz. Davacıya ait yayınevince basılan kitapların tamamının adli mercilerce suç unsuru taşımadığının belirlenmesi karşısında olağan rejim içerisinde bir idari merci tarafından (mahkeme kararı olmadan) toplatılması ve imhası mümkün olmayacağına göre, sıkıyönetim rejiminin olağanüstü koşulları içerisinde anılan kitaplar için alınan kararın geçerliliği ancak sıkıyönetim süresi ile sınırlı olup, olağanüstü rejimin kalkması ile kararın gerekliği de sona erer ... Dava konusu olayda, davacıya ait yayınevince basılan kitaplar hakkındaki 6.8.1982 ve 27.8.1982 tarihli Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı kararları da sıkıyönetim süresi için geçerli olup, *sıkıyönetimin kalkmasından sonra kitapların sahibine iadesi gerekirdi.* Ancak, anılan kitapların 1402 sayılı yasanın 3/c maddesi uyarınca imhasına karar verilerek yokedilmiş olması, imha kararı ve eyleminin dahi olağanüstü rejimin gereği olup, olağan rejimde (yargı denetiminden geçmiş kitapların imhasının mümkün olmaması karşısında) gerekliliğinin kalmaması düşünüldüğünde, *kitapların aynen iadesi fiilen mümkün olmamakla bedellerinin tazmini gerekeceği tabiidir.* Aksine düşünce

doğrudan anayasal bir sistem olan sıkıyönetimin niteliği ve gerekliliği ile ters düşer. ...

Davacı hakkında anılan kitapların yayımı nedeniyle dava açılıp suçluluğuna hükmedilseydi, tayin edilen cezanın yanında kitapların müsaderesi nedeniyle uğrayacağı zarara da katlanacaktı. Bunun aksine, kitaplar nedeniyle açılan davalarda kitaplarda suç unsuru bulunmadığı anlaşılmakla, yani Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre davacı hakkında verilmiş bir mahkûmiyet kararı bulunmadığından, hatta sıkıyönetim mercilerince dahi hakkında bir işlem yapılmadığından, el konulan 133.607 adet kitabın imhası nedeniyle uğradığı zararı yüklenmesi düşünülemez."

İdare Mahkemesinin kararında, devletin "objektif sorumluluğu" üzerinde durularak, zararın idarece tazmin edilmesi gerektiği belirtiliyor, daha sonra şu görüşlere yer veriliyordu:

"Objektif sorumluluk ilkesinin dışında, doktrinde 'bir kanun hükmü ile meşru ve zararsız bir faaliyetin yasak edilmesi' haline geniş ölçüde yer verilmekte ve 'meşru ve fertler için ifası caiz bir faaliyetin ifasından fertler men edilmiş ise evvelce serbest olarak bu faaliyeti icra edenlerin bu yüzden uğradıkları zararların tazmini lâzım geleceği kabul edilmektedir. Buradaki durum kamu hizmetleri ve kamu mükellefiyetleri karşısında hukuki eşitlik esas ve teorisine dayanmaktadır. Zira bir faaliyetin yasak edilmesi halinde kamu menfaatinin varlığı kabul edilir. ... Yukarıda ana kuralı belirtilen doktrin uyarınca yasaklamadan doğan zararın karşılanması gerekeceğinden, 'yasaklamadan doğan zarar' kavramının en dar şekilde yorumlanması halinde dahi imha edilen kitapların maddi-maliyet değerinin tazmini bu kavramın içinde kalır. Yine doktrinde içtimai hasar (sosyal risk) olarak adlandırılan ve 'içtimai bir faydanın, amme-

nin, cemiyetin menfaatinin korunması neticesi husule gelen zararın yine cemiyet tarafından ödenmesi gerektiği' esasına dayalı olan görüşte, özellikle isyan, savaş, sıkıyönetim gibi olağan olmayan ve hasarın idareye atıf ve isnad edilmesi mümkün olmayan hallerde dahi tazmin esasını getirmektedir. İçtimai bir yararın sağlanması için tesis edilen işlem ve eylemlerden zarar gören (suçsuz) ilgilinin zararının karşılanması gerektiği temel fikrine dayanan bu görüşe göre, davacının imha edilen kitapları nedeniyle uğradığı zararın tazmini gerekmektedir. Zira kitapların sıkıyönetim döneminde kamu düzeni açısından gerekli görülerek imha edildiği belirtildiğine göre, bunda toplum yararının gözetildiği kabul edildiğinde, anılan eylemden, toplumun diğer fertlerine göre farklı ve istisnai bir külfet yüklenmiş olan davacının (Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre suçluluğuna ilişkin bir mahkeme kararı bulunmadığı, hatta idari bir önlem dahi uygulanmadığı sabit olduğundan) maddi zararının karşılanması esastır.

Bu durumda, olağanüstü koşulların özelliği, objektif (kusursuz) sorumluluk ilkesi ve doktrin incelendiğinde, davacının Sıkıyönetim Komutanlığı'na teslim edilmek üzere Ankara Emniyet Müdürlüğü Basın Bürosu Amirliği'nce teslim alınan 133.607 adet kitabının imha edilmesi nedeniyle uğradığı maddi zararın tazmini gerektiği kanısına varılmıştır."

İdare Mahkemesi davayı böyle değerlendirdi.

Başbakanlık "zararı ödemeye" mahkûm edildi. Ancak, kararda istemimizin bir kısmı karşılandı. "Davacının fiziksel kıymet ve yeteneklerinde bir eksilme ve manevi bir elem ve ıstırap söz konusu olmadığı" gerekçesiyle manevi tazminat istemimiz kabul edilmedi. Ayrıca, "davanın tarafları arasında ticari bir ilişkiden söz edilemeyeceği" nedeniyle, tazminat miktarına ticari faiz

işletilmesi istemimiz reddedildi. "Davalı idareye başvuru tarihi olan 8 Ağustos 1985'ten itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte kabulüne" karar verilen maddi tazminat miktarı da, kitapların 1982'deki "teslim tutanağında belirtilen adet ve fiyatlara göre yapılan hesapla" 35 milyon lira olarak belirlendi. Kararda, buna gerekçe olarak şöyle deniliyordu:

"Her ne kadar davacı, kitapların dava açtığı tarihteki değerleri tutarı olarak 115 milyon liranın maddi tazminat olarak ödenmesini istemekte ise de, [1982'de] Emniyet Müdürlüğü'nce teslim alınan 133.607 adet kitabın listesinde kitapların sadece isim, adet ve fiyatlarının mevcut olduğu, forma, sayfa sayıları ve ebatları hakkında bir bilginin bulunmaması nedeniyle, bilirkişi incelemesi yaptırılarak kitapların [davanın açıldığı] Kasım 1985 tarihindeki maliyetlerinin tespitine fiilen olanak bulunmamaktadır."

Ama, İdare Mahkemesi'nin kararı, Sıkıyönetim Komutanlığı'nca imha edilen kitapların tazmin edilmesi yargısına varan önemli bir karardı. Davayı "esas"tan kazanmıştım.

Kararı alınca bir basın toplantısı yaptım. Çağrıma ilgi gösteren çok sayıda yerli ve yabancı basına kararı açıkladım. Olayın gelişmelerini anlatarak, İdare Mahkemesi'nin kararının "Türkiye'de hukuk devletinin gelişmesine katkı sağlayan önemli bir karar" olduğunu vurguladım. "Avukat arkadaşlarım Çelenk ve Günsan'la birlikte, biz bu sonucun alınmasında emeği geçmiş kişiler olarak kıvanç duyduğumuzu" belirttim. Basının soruları daha çok imha olayı üzerinde toplanıyordu — bu konuda ayrıntılı bilgi verdim. Mahkemenin kararındaki anlatımlara da dayandırarak, Başbakanlığın mahkemeye sunmak zorunda kaldığı imha belgelerinden 133 bin kitabın Mamak'ta 3 Haziran 1985'te yakılarak imha edildiğinin ortaya çıktığını açıkladım. Basın toplantısı erte-

Asker kitap yaktı Özal mahkum oldu

● ANAP Milletvekili Recep E... dönemde toplattırdı... Sıkıyönetim K... açtığı...

Yakılan kitaplara 35 milyon tazminat

...yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanı ol... ...yınları'na ait 133 bin kitap 1985'de dön... ...ından yaktırıldı. Yayınevi sahibi Süleyman ...lira tazminat ödemeye mahkum ettirdi

Başbakan ...lizm yayınla... bin kitabın S... ...anlığı'nca yı... ...ayıncı Süleyı... dan açılan davac... ödemeye mahkı... 5. İdare Mahkem... da "Sıkıyönetimi... rılmasından sonı... sahibine iadesi ger... di.

Bilim ve Sosyalizm... 'nin sahibi, Davacı ... Ege, dün düzenlediği ...lantısında, kararın ge... şaklara da uzanacak tü... değer taşıdığını kaydede... kararla, kendisini yeni b... yayınlamış gibi hissedi... dedi.

Yakılan 133 bin kitabın bin 450 lira maddi tazminat ödemeye mahkum etti. Mahkeme, Başbakanlığın bu parayı 1985 yılından itibaren yasal faizi de ekleyerek ödemesine hükmetti.

ANKARA (ANKA)- MİT raporu davasında Genelkurmay eski Başkanı Eşref... Üreğ'e 40 milyon lira tazminat ödemeye mahkum edilen Başbakanlık, bu kez 133 bin 607 kitabı yakılarak imha edilmesinden Başbakanlık ve Sosyalizm ve Yayınları sahibi Süleyman Ege'ye 35 milyon lira tazminat ödeyecek.

Sorumluluk

Ankara 5'inci İdare Mahkemesi, tamamı yargılanmış ve beraat etmiş olan kitapların yakılarak imha edilmesinden Başbakanlığın sorumlu olduğuna hükmetti. Oteyle, Başbakanlığın bir işlem ya da eylemi bulunmamasına rağmen, Anayasa'nın 122'nci maddesinin "Sıkıyönetim Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı olarak görev yapanlar", 117. maddesinin ise "Genelkurmay Başkanı bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakan'a karşı sorumludur" hükmünden hareketle, "Anayasanın 122. maddesinin 'sıkıyönetim komutanları, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı olarak görev yaparlar', 117. maddesinin ise 'Genelkurmay Başkanı bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakan'a karşı sorumludur' hükmünde sıkıyönetim komutanı nedeniyle uğrattığı tazminine ilişkin davasının kısmen kabulüne hüsnüsevi kıldığı" belirtildi.

Mahkemenin Başbakanlığın faiziyle birlikte 35 milyon liralık tazminat ödemeye mahkum kararının, yargı organlarınca tanınmış kitapların imhasından zararın da ödenmesi gerektiğini yargının varılarak yu...

...imha edilen 133 bin kitabın... ...ğini için Başbakanlığa ...yluk, ama Başbakanlık ...ş" şeklinde konuştu.

Mahkemesi'nde açtığı Başbakanlığın, "Sıkıyönetim... ...sıkıyönetim komutanlığı'nın hakkında... ...sıkıyönetim komutanı kararı verilmiş, ...imha yetkisinin bu... ...bu nedenle idare... ...olmadığı" yolunda verdiğini ifade eden

Almanya ... bin kit... ..., 35 mil... ...rum, k... olan ... Berl... ...eden ...ra ...

Başbakanlık 35 milyon tazminata mahkûm o

Yakılan kitab bedeli ödenec

● MİT raporu davasından Necdet Üruğ'a yon lira tazminat ödeyen Başbakanlık, bu yıncı Süleyman Ege'nin sıkıyönetim dön imha edilen 133 bin kitabı için 35 milyon minat ödeyecek.

ANKARA-GÜNEŞ

7 kamyon kitabın imhasından ötürü 35 milyon lira tazminata mahkûm oldu

'Kitap yakma'da Başbakanlığa ceza

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) — Başbakanlık, yedi kamyon dolusu kitabın yakılmasından dolayı 35 milyon lira tazminata mahkûm oldu. Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi **Süleyman Ege**, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca yok edilen 133 bin 607 kitabıyla ilgili olarak Başbakanlık aleyhine açtığı davayı kazandı.

Ankara 5. İdare Mahkemesi'nde dört yıldır süren, Ege'nin 7 kamyon dolusu kitabının Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle yakılmasıyla ilgili dava sonuçlandı. Başbakanlığın kitap yakılma olayıyla ilgili bir işlem veya eylemi olmadığına işaret edilen mahkeme kararında, "Anayasanın 122. maddesinin 'sıkıyönetim komutanları, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı olarak görev yaparlar', 117. **maddesinin** ise 'Genelkurmay Başkanı bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakan'a karşı sorumludur' **hükmünde sıkıyönetim komutanı nedeniyle uğrattığı tazminine ilişkin davasının kısmen kabulüne hüsnüsevi kıldığı**" belirtildi.

Mahkemenin Başbakanlığın faiziyle birlikte 35 milyon liralık tazminat ödemeye mahkum kararının, yargı organlarınca tanınmış kitapların imhasından zararın da ödenmesi gerektiğini yargının varılarak yu...

re yer verilir:

"1961 Anayasası'nın sağladığı ortamı içerisinde yayınevinin faali... yürütmüştür."

Kararda, daha önce yasal olan ...sliyetin yerine getirilmesi da... ...ra yasaklandığında, bu yüz... ...rara uğrayan kişilerin zarar... ...tazmininin gerektiği belir... "Cemiyetin menfaatinin ...nası acriceti husule gelen ...ta yine cemiyet tarafından ...i gerektiği" kaydedildi. ...on bölümünde şöyle de...

Başbakanlık, kitap yakmaktan mahkûm oldu

ANKARA. (Hürriyet)

BAŞBAKANLIK, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'ndan toplam 133 bin kitabın Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yakılması nedeniyle, yayıncı Süleyman Ege'nin açtığı davada, 35 milyon lira tazminata mahkûm oldu.

Dün basın toplantısı düzenleyen Ege, 133 bin kitabına 1982 yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun tarafından el konulduğunu, 1985 yılında ise Sıkıyönetim Komutanlığı Orgeneral Sabri Yirmibeşoğlu'nun yakma emri verdiğini söyledi.

Erdleşen nedeniyle tazminat miktarının bugünkü liyet... ...lara 700 milyon liralık tazminat ödemeye mahkum ... Ege, 35 milyon liralık tazminatın artırılması için Danıştay ...dan temyiz yoluna başvuracağını duyurdu.

...arın sıkıyönetim döne... ...su düzeni açısından ge... ...erek imha edildiği ka... ...ne göre, bunda toplum ...tirildiği kabul edildi... ...n eylemden toplumun ...ine göre farklı ve is... ...ifet yüklenmiş olan ...ürkiye Cumhuriyeti ...re sağlığına ilg... ...ne kararı bulunma... ...i bir önlem dahi uy... ...abit olduğundan) ...nın karşılanması

...olduğunu... ...ulaşmasını koşul...

DAVANIN YEDİ YILLIK ÖYKÜSÜ

133 bin 607 kitaba

O dönemde Ankara Sıkıyönetim Komutanı olan ANAP Kayseri Milletvekili **Recep Ergun**'un emriyle 1982 yılının ağustos ayında Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 7 kamyon dolusu 133 bin 607 kitabına el konulacak 29 Kasım Başbakanlık maddi ve 2 davası açtı. yakma eylemi

DAVA NASIL GELİŞTİ?

Ege'nin 1985 yılında 115 milyon lira tazminat istemiyle Ankara 5. İdare Mahkemesi Başbakanlık'tan yakılacak kitapların gönderildiği tutanakta, Merkez Sıkıyö...

Cumhuriyet, Hürriyet, Günaydın, Sabah ve *Güneş* gazeteleri: 12 Temmuz 1989.

si gün, 12 Temmuz 1989 günlü bütün gazetelerde geniş yer aldı.

Dava, önemli bir aşamasına başarıyla nokta koymuştu.

...

Tabii, İdare Mahkemesi'nin kararını, karşılanmayan hukuksal istemlerimiz yönünden temyiz ettik. Davayı "esas"tan kazanmıştık ama, karar nerdeyse, 133 bin kitabı imha edenlere yaptıklarını yanlarına kâr bırakma sonucunu veren göstermelik bir tazminat yükümlülüğü getiriyordu. Temyiz dilekçemizde, maddi tazminat miktarının kitapların yakıldığı tarihteki kitap-forma değerlerine göre hesaplanmasını, manevi tazminata karar verilmesini ve toplam tazminat miktarına ticari faiz işletilmesini istedik.[1]

Kararı Başbakanlık da temyiz etti. Başbakan adına, Danıştay Başkanlığı'na sunulmak üzere mahkemeye verilen 17 Ağustos '89 tarihli temyiz dilekçesi şöyledir:[2]

"Temyiz sebepleri:

Temyizen incelenmesi talep edilen karar usul ve kanuna aykırıdır. Şöyle ki;

Savunmalarımızda da ifade edildiği üzere; 4. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın, işlemi, 1402 sayılı yasanın 3/c maddesine istinaden ve kamu düzeni açısından gerekli görerek tesis ettiği, bu işlemin yasaya uygun olduğu, dolayısıyla bir hizmet kusurundan söz edilemeyeceğinin İdare Mahkemesince de kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Ancak idarenin, kusur dışında kalan sorumluluğunun temelini izahta doktrinde de fikir birliği mevcut

[1] Temyiz dilekçemiz, esas olarak ilerde Danıştay duruşmasında yaptığımız savunmaların kapsamı içinde olduğundan burada ayrıca yer almamıştır (S.E.).

[2] Başbakanlığın temyiz dilekçesindeki italiklerin altını ben çizdim (S.E.).

değildir. Kusursuz sorumluluk için genel olarak, hukuk devleti, kamu yükümleri karşısında eşitlik, imkân ve fırsat eşitliği, sosyal devlet, sosyal hukuk devleti gibi kavramların temel alındığı görülmektedir. Ancak, bu kavramlara istinaden idare aleyhine tazminata hükmedilirken zarara uğrayanın da hiçbir kusurunun bulunmaması gerektiği kuşkusuzdur.

İmha edilen kitaplar hakkında, savcılıklar tarafından soruşturma yapıldığı, bazılarının yayımı nedeni ile ilgilileri hakkında dava açıldığı, ancak, soruşturma ve koğuşturmaların takipsizlik ve beraat kararları ile sonuçlandığı bilinmektedir. Sıkıyönetim döneminde dahi faaliyetlerini hiçbir takibata uğramaksızın serbestçe yürüten yayımcılar bulunduğuna göre 1402 sayılı kanunun 3/c maddesini 'bir kanun hükmü ile meşru ve zararsız bir faaliyetin yasak edilmesi' olarak kabul etmek ve yayımcının elinde bulunan yayınların bedelinin tazmini gerektiğini söylemek mümkün görülmemektedir. Çünkü bu madde ile kamu düzenini, genel güvenliği ve asayişi bozmaya yönelik yayınların imhası amaçlanmıştır. Bu nedenledir ki, *davacının zarara uğramasında kendisinin kusuru bulunmaması şartının bu davada tahakkuk etmediğine inanılmaktadır. Zira, hangi görüşün temsilcisi olursa olsun, fiil ve davranışlarıyla ülkeyi 12 Eylül 1980 öncesi ortama sürükleyenlerin eylemleri, kanunen tanımlanmış olan suç tarifine uymasa da tamamen kusursuz olduklarını iddia etmek de kolay olmasa gerekir.*

Ayrıca, Danıştay Onuncu Dairesi'nin 23.2.1983 gün ve E: 1982/3856, K: 1983/356 sayılı kararına konu olayda sözü edilen dergilerin yargı yolundan geçerek suç unsuru bulunup bulunmadığı yönünden kesinlik kazanmaması nedeniyle her iki olayın farklı olduğunu kabul eden temyiz konusu karardaki gerekçeye iştirak edilememiştir. Bu karara konu olan dergilerin sorumluları hakkında da bir mahkûmiyet hükmü bulunmadı-

ğına göre, her iki davanın benzer nitelikte olduğunun kabulü gerekmektedir. Bu takdirde de aynı olay hakkında Danıştay Onuncu Dairesi ile Ankara Beşinci İdare Mahkemesi kararının çelişik olduğu sonucu çıkmaktadır.

Bu itibarla konunun temyizen incelenip bozulmasını ve davanın reddini Yüksek Mahkemenizden talep etmek zarureti hasıl olmuştur.

Sonuç:

Yukarıda ve savunmalarımızda arzedilen sebepler ve 2577 sayılı kanunun 49. maddesi uyarınca yerinde görülmeyen kararın temyizen incelenerek bozulmasını, davanın reddini ve yargılama giderlerinin davacıya tahmilini arz ve talep ederim."

Hak anlayışının, hukuksal yaklaşımın gölgesi düşmemiş, hukuka dayalı bir devlet düzeninde yargının işlevine, yargı kararının anlamına tümüyle yabancı bir kafa... Bayat, sığ ve bulanık yöntemlerle kusur icat etmeye yönelik savlar... Bunları 26 Eylül '89 günlü dilekçemizle ayrıntılı bir biçimde yanıtladık.[1]

Yanıtımıza karşı, Başbakanlığın 5 Ekim '89 tarihini taşıyan yanıtı da şöyledir:

"Cevabımız:

1 Dava konusu edilen Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın işleminin 1402 sayılı yasa hükümlerine uygun olarak yapıldığı, bu nedenle yasaya aykırı bir işlemden bahsedilemeyeceği daha önceki layihalarımızda dile getirilmişti. Nitekim, bu husus, temyizen incelenmesi istenilen kararda da kabul edilmiştir. Ancak, anılan kararda işlemin kanuna uygun olduğu vurgulandıktan sonra, 'davacı hakkında anılan kitapların yayımı nede-

[1]Başbakanlığın temyizine yanıtımız, esas olarak ilerde Danıştay duruşmasında yaptığımız savunmaların kapsamı içinde olduğundan burada ayrıca yer almamıştır (S.E.).

ni ile dava açılıp suçluluğuna hükmedilse idi, tayin edilen cezanın yanında kitapların müsaderesi nedeni ile uğrayacağı zarara da katlanacaktı. Bunun aksine kitaplar nedeni ile açılan davalarda suç unsuru bulunmadığından el konulan 133.607 adet kitabın imhası nedeniyle uğradığı zararı yüklenmesi düşünülemez' denilerek ve hakkaniyet, kamu hizmetleri ve kamu mükellefiyetleri karşısında hukuki eşitlik gibi kavramlara dayanılarak davacı lehine tazminata hükmedilmesi, bir çelişki olarak görülmüştür. Zira, *kitapların suç konusu teşkil etmemesi nedeniyle müsadere edilmemiş olması 1402 sayılı kanunun 3/c maddesi gereğince imha edilmelerine bir engel teşkil etmemektedir.* Anılan maddede, sıkıyönetim komutanlarına, toplattıkları yayınların 'müsaderesine karar verilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri almak' yetkisi, çok açık bir şekilde tanınmış bulunmaktadır. Sıkıyönetim komutanlığı, bu yetkiyi kullanırken, bir ceza mahkemesi gibi kitaplarda ceza kanunlarında unsurları açıkça tayin ve tespit edilen bir suçun mevcut olup olmadığını araştırmayacaktır. Araştırılacak olan, kitapların sahibine iadesinin (bunun sonucu olarak da halka dağıtımının) kamu düzenini bozup bozmayacağıdır.

Olayda da Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, kitapların sahibine iadesinin kamu düzenini bozacağı kanaatinde olduğu için, bu yasal yetkiye dayanarak ve *önleyici zabıta görevini yerine getirmek amacıyla* kitapların imhasını kararlaştırmıştır.

Açıklanan nedenlerle, bu davada, kusursuz sorumluluk, hakkaniyet, kamu hizmetleri ve mükellefiyetleri karşısında hukuki eşitlik gibi kavramlara dayanılarak tazminata hükmedilemiyeceği düşünülmektedir.

2- Öte yandan davacının manevi tazminata hükmedilmesine ilişkin temyiz isteminin de kabulü müm-

Cumhuriyet, Hürriyet, Günaydın, Tercüman ve *Güneş* gazeteleri:
6 Eylül - 27 Eylül 1989.

kün görülememektedir. Zira, bilindiği üzere manevi tazminata genellikle;

1) Ölenin yakınlarının acı ve üzüntülerini,

2) Bedensel zararların doğurduğu acıları,

3) Kişilik haklarının ihlâlinden doğan üzüntüleri, tamamen değilse bile kısmen olsun dindirme amacıyla hükmedilmektedir (Borçlar Kanunu md. 47 ve 49).

Dava konusu olay, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın, davacıya ait kitapların kendisine iadesini, kamu düzeni açısından sakıncalı görerek imha etmesinden ibarettir. İdarenin bu işlem ve eylemi nedeniyle, davacı için sadece maddi bir zarar husule gelmiştir. Kişilik haklarına bir tecavüz söz konusu değildir. Tazminat hukukumuzda bir kimsenin haksız fiil sonunda mallarının zarara uğradığından bahisle manevi tazminat istemesi kabul edilmemiştir (zarara uğrayan mal nedeniyle fazlasıyla üzülmüş olsa bile). Kaldı ki, olayda idarenin işleminin hukuka uygun olduğu temyizi istenilen kararda da kabul edilmiştir.

Sonuç:

Yukarıda ve 17.8.1989 tarihli layihamızda arzedi-

len nedenlerle, 27.6.1989 tarih, E: 1989/1422, K: 1989/696 sayılı kararın talebimiz doğrultusunda bozularak davanın reddine karar verilmesini arz ve talep ederim."

. . .

Dava uzun bir süreç izleyerek bu çizgilerden geçerken, basın olayla az çok ilgilenir olmuştu. Davanın gelişmeleri gazetelerde haber olarak yer alabiliyordu. Bu arada, günlük basında ve dergilerde olayla ilgili haber-yorum yazıları, ayrıca benimle yapılan ve olayın birçok yönlerini bana açıklama fırsatı veren konuşmalar yayınlandı. Bunlar davaya güç katan değerli yazılardı.[1]

Oktay Akbal *Cumhuriyet*'teki köşesinde olayın yakasını hiç bırakmadı. Daha önce alıntılar yaptığım yazılarından başka, *"7 Kamyon Kitap Ne Oldu?"* (19 Aralık '87) ve *"Bir Utanç Olayı"* (6 Haziran '88) başlıklı yazılarıyla Akbal, olayı bağışlamaz bir dille kınamayı sürdürdü.

Dava Danıştay aşamasına girmişti. Bu bekleyiş sırasında, 1989 yılı sonunda, yakılan kitapları yeniden yayınlamaya başladım. Kitaplara yazdığım "Sunuş" yazılarında, imha olayının ve davanın kısa bilgisini verdim. Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın yedi yıl aradan sonra yeniden yayın dünyasına girmesi davayı daha da açık ve güncel bir konuma getirdi.

"Bir daha yeniden" yayınlanan kitaplara bakarak, 17 Ocak '90 günlü *Cumhuriyet*'teki köşesinde Mehmet Ke-

---

[1]Füsun Özbilgen: *"Devletin verdiği kararları devlete karşı savunmak durumundayım"*, Cumhuriyet "Siyaset" eki, 7 Ekim 1985. İsmet Demirdöğen: *"7 Kamyon dolusu kitap nasıl yakıldı?"*, Çağdaş Haber, Ocak 1986. Oya Ayman: *"133 bin kitap olayı"*, Güneş, 20 Nisan 1987. Erbil Tuşalp: *"Süleyman Ege hakkını arıyor"*, Yeni Gündem, 28 Şubat 1987. Turan Yılmaz: *"133 bin kitabın davası"*, Cumhuriyet, 13 Kasım 1987. Erbil Tuşalp: *"Başbakanlık yargı önünde"*, Cumhuriyet, 21 Kasım 1987 ve *"Demokrasi Seka'ya kadar geldi"*, 3 Mart 1989. Attila Aşut: *"Neyse ki dava açma hakkını kullanmak sıkıyönetimin iznine bağlı değil"*, Adımlar, 5 Ağustos 1989. Pınar Kür: *"Para değil, kitapları istiyorum"*, Röportaj dergisi, Eylül 1989.

mal, *"Yakılan Kitaplar.."* başlıklı yazısında şöyle diyordu:

"... Bir zamanlar kitapları yasaklanan, toplatılan, yakılan editör Süleyman Ege dostumdan, yeniden basılan döt kitap aldım. Kitapların üstünde şöyle yazıyordu:

'3 Haziran 1985'te Mamak'ta yakılan 133 bin kitabın küllerinden dirilmiş...' Kitaplara bir, iki, üç, dört diye numara verilmişti. Daha dikkatli baktım, kitaplar eski numaralarını taşıyorlardı. Yaksalar da, yıksalarda her şey sil baştan, kaldığı yerden başlıyordu...

Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın birincisi nicedir gözden düşmüş olan J. Stalin'in *'Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm'*i idi. İkincisi Togliatti'nin *'Faşizm Üzerine Dersler'*i, üçüncüsü Lenin'in *'Devlet ve İhtilal'*i, dördüncüsü gene Lenin'in *'Proleter Devrim ve Dönek Kautsky'*si idi. Çeviri kitaplar ona varan birkaç baskı yapmışlardı. Herhalde bundan sonra da yapacaklardı. Solculuk öldüğüne göre onu anlatan kitaplar da gözden düşecekti. İşin doğrusu Avrupa'da yaşananlar değil miydi?

Ama biz gene Süleyman Ege'nin Mamak'ta yakılan 133 bin 607 kitabının serüvenini baştan alalım.

Kitaplar 1969 yılında mahkemece aklanıyor. Ancak ardından 12 Mart 1971 geliyor. Bu kez Ege'nin hem kitapları toplanıyor hem de kendisi 30 yıl hapse çarptırılmış bir *'düşünce suçlusu'* oluyor. 1974 yılında hapisten çıkıyor. Tam kitaplığı yeniden düzenleyeceği sırada 12 Eylül darbesi yetişiyor. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle ilgililer yayınevini boşaltıyorlar. Kitaplar kamyonlara yüklenip askeri karargaha götürülüyor. Ege, kitaplarını arıyor, yanıt olarak *'Yakıldı'* diyorlar. Bu durumda Süleyman Ege şunları söylüyor:

'... Yargı organlarınca aklanmış kitapların imhası, her şeyden önce, bir devlet sorununu gündeme getirmiştir. Bu, yargıgücünün yok sayılması, yargı kararlarının çiğnenmesiydi. Yıllarca Ceza Yasası'nın 142. maddesi karşısında düşünce özgürlüğünü, bilimi ve kitapları savunmuştum. Dramatik olan şuydu ki, şimdi, devletin verdiği kararların geçerliliğini devlete karşı savunacaktım.'

Ege, bir yandan devlete karşı düşünce özgürlüğünü savunurken, bir yandan da kitaplarının yakıldığını kanıtlamaya çalışıyordu. Yoluna bir belge çıkıyor: 'Yargılama aşamasında, mahkeme dosyasına giren imha tutanağı, kitapların *sıkıyönetim bünyesinde* 3 Haziran 1985 tarihinde yakılarak imha edildiğini ortaya koydu.'

Böylece hem kitapları yakanlar hem de devlet kurtuluyor, ama serüven bitmiş mi? Şimdilik bitmiş görünüyor, ama ileride kimbilir neler olabilir?"

Nail Güreli, 2 Mart '90 günlü Milliyet'teki köşe yazısına *"Vay Benim Köse Sakalım!.."* başlığını koymuştu. Güreli'nin yazısı şöyleydi:

"Süleyman Ege dostumuzun Ankara'dan yolladığı paketten bahar çiçekleri gibi tatlı renklerle bezenmiş on kitap çıkıyor. Her birinin belinde bir kuşak, kuşağın üzerinde de şu yazı var: *'3 Haziran 1985'te Mamak'ta yakılan 133 bin kitabın küllerinden dirilmiş bir kitabım ben.'*

Eğer kitap dostu iseniz, anımsarsınız; 12 Eylül karanlığının uzantısı olan dönemde, 1985 yılında Ankara'da 133 bin kitap yakılarak imha edilmişti. O 1985 yılı ki, güya 1983'te serbest (!) seçimleri yapıp demokrasiye (!) adım atmıştık.

Bir Ankara sıkıyönetim komutanı çıkıyor, 1982 yılından beri Süleyman Ege'nin elinden alınıp depolarda tutulan 7 kamyon dolusu 133 bin 607 kitabı ateşe verdirebiliyordu. Hem de Ankara'da sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihi belirleyen Milli Güvenlik Kurulu kararının yayınlanmasından hemen 2 gün sonra bu işi yapıyordu. Yani, giderayak *'tarihsel görevini'* yerine getiriyordu. Çünkü, bu kitaplar, sosyalist literatürün kimi temel klasiklerini dilimize kazandıran yapıtlardı.

Ama sen miydin, sosyalizmden söz eden, sen miydin sosyalist literatürün kitaplarını türkçeye çeviren!.. Süleyman Ege'nin başına gelmeyen kalmadı. Örneğin, bu dizi içinde yer alan Lin Piao'nun *'Yaşasın Halk Savaşının Zaferi'* adlı yapıtının çevirisi 1968'de yayımlandığında ünlü 142. maddeye dayanılarak yargılanmış, ama sonunda aklanmıştı.

Aklanmak, hak, hukuk güvencesi ne yazar?.. 12 Mart dönemi geldiğinde, kesinleşmiş aklanma kararı bulunan bu kitapla birlikte, hakkında toplatma kararı bile bulunmayan Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın öteki kitaplarına da el konulmuştu. Ve Süleyman Ege, *'düşünce suçlusu'* olarak 30 yıl hapse mahkûm edilip içeri atılmıştı. 1974 affıyla dışarı çıktı ama, *'düşünce suçlusu'* olmaktan kurtulamadı. Çünkü, arkadan 12 Eylül geldi. Ege'nin yayınladığı kitaplar, kamyonlara doldurulup götürüldü ve giderayak, 12 Eylül 133 bin kitabı yaktı.

Şimdi işte bu 133 bin kitabın içindeki on kitabın yeni baskıları yapıldı. Bu nedenle kitabın kuşaklarında *'yakılan 133 bin kitabın küllerinden dirilmiş bir kitabım ben'* diye yazıyor.

Geçmişin küllerine bakınca, bu dirilişten mutluluk duyası geliyor insanın. İçinde bulunduğumuz demokratik koşullara bile

şükretme gereği içimizde cız ediyor. Ne günlere kaldık yarabbim! Ne günlerden geçtik?..

Unutup gidiyor muyuz? Gerekli tepkiyi ve ilgiyi göstermeyen bir toplum muyuz? Demokratik değerlere ve insan haklarına gerektiğince sahip çıkmıyor muyuz?

Bu kitapların küller arasından dirilmesi güzel de, o küllerin hesabının sorulmaması acı değil mi?

Süleyman Ege, yeniden yayınladığı bu kitaplara yazdığı *'Sunuş'* yazılarında kitaplarının serüvenini anlattıktan sonra Cumhurbaşkanlığı'na 10 Temmuz 1985'te yaptığı başvurunun son bölümünü aktarıyor:

'Şimdi, yasal olarak sahip olduğu 133 bin kitabı imha edilen bir vatandaş olarak benim karşı karşıya kaldığım soru şudur:

Devleti oluşturan güçler arasında yargı gücü var mıdır, yok mudur? Mahkemeler gerçekten var mıdır, yok mudur? Mahkemeler varsa, bunların kararları geçerli midir, değil midir? Yüksek yargı organlarının, Yargıtay'ın, Askeri Yargıtay'ın kesinleştirici beraat kararları gerçekten kesin midir, değil midir?

Açıktır ki, kamuoyu ortada yalnızca beni ilgilendiren özel bir sorunla değil, her şeyden önce devleti ilgilendiren vahim bir sorunla karşı karşıyadır.

Sorumluların hesap vermesi ve maddi ve manevi kayıpların tazmini için durumu ilgilerinize saygıyla arz ederim.'

Bu başvuruya Cmuhurbaşkanlığı'ndan hiçbir yanıt gelmedi. Ama, Süleyman Ege hakkının peşini bırakmadı, Başbakanlık aleyhine tazminat davası açtı ve kazandı. Şimdi de, yakılan kitapları, onların küllerinden diriltti. Bu azim, hakkı yenilen, baskıyla karşılaşan nice kişiye örnek olmalıdır.

Bu bakımdan, 12 Eylül'ün karanlığında yakılan kitapların dirilip gün ışığına çıkması önemlidir. Tüm insan hakları savunucuları bu ışığa destek olmalı.

Böylesine ışıklara öyle çok gereksinimimiz var ki hâlâ...

Güya, 12 Eylül'ün karanlığı gerilerde kaldı diyorsunuz; demokrasiydi, aydınlıktı, açıklıktı, özgürlüktü, ışıktı, uygarlıktı, insan haklarıydı diyorsunuz... Bir de bakıyorsunuz, devletin TV'si az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş ve de bütün dünyanın normal seyrettiği Lambada'cıların bacaklarına İran TV'siyle yarışırcasına kara çorap geçirivermiş!..

Bu toplum, hâlâ bu karalıklara müstehik (mestehak) mi?..

Vay benim köse sakalım!..."

İlhan Selçuk, olayla başından beri her zaman yakından ilgileniyordu. Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın yeniden yayınlanan kitapları nedeniyle konuyu bir daha ele aldı. Selçuk, 4 Mart '90 günlü *Cumhuriyet*'teki köşesinde *"133 Bin 607 Kitabın Öyküsü..."* başlığı altında şöyle yazıyordu:

"Kimi zaman bir insanın öyküsü söz konusudur, kimi zaman insanların...

Kimi zaman bir kitabın öyküsü söz konusudur, kimi zaman kitapların...

Bu, 133 bin 607 kitabın öyküsüdür...

7 kamyon dolusu 133 bin 607 kitap...

Öykü, 12 Eylül'den önce başlar. Adına *'demokrasi'* denen yürürlükteki düzene göre kitaplar sakıncalıdır; kimi toplatılmıştır, kiminin soruşturması yapılmış; kimine dava açılmıştır; kimi hüküm giymiştir; Yargıtay'a gitmiştir; sonuçta hepsi de aklanmıştır; mahkeme kararları kesinleşmiştir.

*'Bilim ve Sosyalizm Yayınları'*nda çıkan bütün kitapların alnı ak, pırüpaktır...

12 Eylül gelir çatar.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan emir alan Emniyet Siyasi Şube görevlileri *'Bilim ve Sosyalizm Yayınları'*nın bütün kitaplarına el koyarlar.

28 Ağustos 1982'de kitapların bulunduğu yayınevine gelirler, boşaltma işlemine geçerler.

Yüz bini aşkın kitap...

Kolay değil...

18 yıllık yayınevi...

Kitaplar, kitaplar, kitaplarla dolu raflarda kitaplar, tezgâhlarda kitaplar, depolarda kitaplar, yan yana kitaplar, üst üste kitaplar, sıra sıra kitaplar...

Ne korkunç görüntü!..

Suç unsurları!..

28 Ağustos 1982'den 9 Eylül 1982'ye kadar 13 gün süren çabayla görevliler kamyon kamyon kitap taşırlar. Yayınevinin sahibi Süleyman Ege, kamyon kamyon taşınan kitapların karşısında ne düşünür? Belki Türk şiirinin büyük ustalarından Cahit Külebi'nin ünlü dizelerindeki bir sözcüğü değiştirirsek Süleyman Ege'nin yüreğindeki duyguyu dile getirebiliriz:

'Kamyonlar kitap taşır ve ben
Boyuna onu düşünürdüm
Kamyonlar kitap taşır ve ben
Boyuna onu düşünürdüm.
Niksar'da evimizdeyken
Küçük bir serçe kadar hürdüm.'

'Bilim ve Sosyalizm Yayınları' yöneticisi ve sahibi Süleyman Ege'nin, kitapların geri verilmesi için Sıkıyönetim Komutanlığı'na yaptığı başvurular üç yıl boyunca yanıtsız kalır. Ama Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihi belirleyen Milli Güvenlik Kurulu kararının yayımlanmasından hemen 2 gün sonra (28 Mayıs 1985'te), Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nın giderayak verdiği emirle, üç yıla yakın bir süre 'Mamak'ta gözaltına alınan' 133 bin 607 kitabın 3 Haziran 1985 tarihinde *'sıkıyönetim bünyesinde'* yakılarak *'imha'* edildiği sonradan ortaya çıkacaktır.

Yargı organlarının akladığı kitapların yakılması üzerine Süleyman Ege 10 temmuz 1985 günlü dilekçeyle zamanın Cumhurbaşkanı'na başvurur; ama doğaldır ki Cumhurbaşkanı Evren'den bir yanıt gelmez..

Neye gelsin ki?

Ege, bunun üzerine İdare Mahkemesi'nde Başbakanlık aleyhine dava açar. Ankara 5'inci İdare Mahkemesi'nin 27 Haziran 1989 tarihli kararıyla Başbakanlık *'tazminat'* ödemeye mahkûm edilir.

Şimdi masanın üstünde pırıl pırıl baskılı kitalar duruyor: *'Bilim ve Sosyalizm Yayınları...'*

Kitapların üzerinde birer bant:

'Bu kitaplar sıkıyönetimde yakılan 133 bin 607 kitabın külleri üstünde yükseliyor.'

'Bilim ve Sosyalizm Yayınları' yeniden canlandı, yakılan kitaplar diriliyor; yıllarca savcılıkça kovuşturulan, mahkemelerde yargılanan, aklanan, yargı kararları kesinleşen; ama bu uzun hukuk savaşımından sonra 12 Eylül faşizminde cayır cayır yakılan kitaplar yeniden birer birer basılıyor.

Okumuyorum onları, seyrediyorum, okşuyorum, düşünüyorum: 133 bin 607 kitabın öyküsü, yaşadığımız yakın ve güncel tarihin de öyküsüdür."

DANIŞTAY'daki duruşma 17 Nisan 1990'da yapıldı. Oldukça büyük bir salonun izleyiciler bölümü dolmuş, gazeteciler not almaya hazır bekliyorlardı. Davacı yerinde avukat arkadaşlarım Çelenk ve Günsan'la birlikteyim. Davalı yerinde Başbakanlık adına Başbakanlık hukuk müşavirleri...

Danıştay Onuncu Dairesi kurulu, Başkan Şerafettin Kaya, üyeler Galip Tanrıöver, Salim Özkan, Erol Dündar ve Aysel Pekiner'den oluşuyordu. Danıştay İnceleme Yargıcı: Tülin Özgenç. Danıştay Savcısı: Ülkümen Osmanağaoğlu.

Davacı olarak ilk söz bizimdi. Savunmamızı sırayla önce ben, sonra Günsan ve Çelenk yapacağız.

Danıştay duruşmasında yaptığım savunma şöyledir:

"Sayın Başkan,
Yüksek Mahkemenin Sayın Üyeleri;

Burada uygarlık ve demokrasi tarihinin altını çizerek yazacağı, ülke ve dünya kamuoyunun ilgiyle izlediği bir davayı karara bağlayacaksınız. Sizleri bu tarihsel kararınızda yürekten selamlıyorum.

Olay, 18 yıllık yayınevimin bütün varlığının, yargı kararlarıyla aklanmış olan 30 çeşit ve 133 bin 607 adet kitabının Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nın emriyle yakılarak imha edilmesidir.

Sayın Başkan;

Bu davanın kuşkusuz en dramatik yönü, kitaplarım hakkında devletin verdiği kararların geçerliliğini devlete karşı savunmak durumunda kalmış olmamdır. Kitaplarımın imhası her şeyden önce bir devlet sorununu gündeme getirmiştir. Devletin yargı organlarınca aklanmış olan kitaplar imha edilmiştir. Bu, yargı gücünün hiçe sayılması, yargı kararlarının çiğnenmesidir.

10 Temmuz 1985'te Cumhurbaşkanlığı'na başvurumda belirttiğim gibi:

'Kitaplarım devletin uygar, şerefli yargıçlarının ve savcılarının imzalarını taşıyan kesinleşmiş beraat kararlarına ve takipsizlik kararlarına sahiptir ve benim yasal malımdır.

Kitaplarımın imhası, her şeyden önce, mülkiyet hakkının ortadan kaldırılmasıdır.

.....

Bu uygulamanın, yalnızca hukuk açısından, yasalar açısından değil, her şeyden önce devlet kavramı açısından, güçler ayrılığına dayanan devlet bütünlüğü açısından dayanaksız olduğu ortadadır. Yargı organlarının kararlarının geçerliliği, devlet süreklilik gösterdiği sürece, yani Türkiye Cumhuriyeti'nin adı değiştirilemediği sürece, tartışılamaz gerçektir. Hiçbir olağanüstü yetki bu gerçeği değiştiremez. Hiç kimseye kesinleşmiş yargı kararlarını yok sayma anla-

mında bir yetki tanınamaz. Sıkıyönetimin olağanüstü yetkisi, devlet sistemini değiştirici değil, devlet sistemi içinde bir yetkidir. Yoksa, devlet adına, devleti oluşturan organların kararları geçersiz kılınırsa, bu, devletin inkârı olur.'

Yine bu başvurumda belirttiğim gibi:

'Yasal olarak sahip olduğu 133 bin kitabı imha edilen bir vatandaş olarak benim karşı karşıya kaldığım soru şudur:

Devleti oluşturan güçler arasında yargı gücü var mıdır, yok mudur? Mahkemeler gerçekten var mıdır, yok mudur? Mahkemeler varsa, bunların kararları geçerli midir, değil midir? Yüksek yargı organlarının, Yargıtay'ın, Askeri Yargıtay'ın kesinleştirici beraat kararları gerçekten kesin midir, değil midir?

Açıktır ki, bu olayda kamuoyu yalnızca beni ilgilendiren özel bir sorunla değil, her şeyden önce devleti ilgilendiren vahim bir sorunla karşı karşıyadır.

Sayın Başkan;

Dava konusu bu olayda Başbakanlık hep aynı hukuk dışı ve yasaya aykırı bir savı yineleyip durmuştur.

Başbakanlığın temyiz dilekçesinde, *'Sıkıyönetim Komutanlığı'nın, işlemi, 1402 sayılı yasanın 3/c maddesine istinaden ve kamu düzeni açısından gerekli görerek tesis ettiği, bu işlemin yasaya uygun olduğu, dolayısıyla bir hizmet kusurundan söz edilemeyeceği'* ileri sürülmektedir.

Biz bu savın geçersizliğini, davamızda ayrıntılı bir biçimde açıklamış bulunuyoruz. Burada yalnızca bazı noktaların altını çizmekle yetineceğim.

I.

Sıkıyönetim yasasının 3/c maddesi *'müsaderesine karar verilmemekle birlikte sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülen'* yayınların vb. imha edilebileceği hükmünü içeriyor.

Yakılan 133 bin kitap Danıştay'da

İNSAN HAKLARI SERVİSİ- Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege'nin, yayınevine ait 133 bin 607 kitabın yakılması nedeniyle Başbakanlık aleyhine açtığı dava, bugün Danıştay'da görülecek. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle 3 Haziran 1[illegible] rihinde Mamak'taki sıkıyönetim askeri karargâhında yakılarak imha edilen kitaplarla ilgili olan ve beş yıldır imha önce B[illegible]

133 bin kitabın yakılması Danıştay'da

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle 133 bin kitabın yakılması, olayıyla ilgili davaya yönelik temyizler bugün Danıştay'da karara bağlanacak.

Haber Merkezi — Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait 133 bin kitabın Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle 1985'te yakılması olayı ile ilgili davaya yönelik temyizler bugün Danıştay'da karara bağlanacak.

Cumhuriyet, Güneş: 17 Nisan 1990

Burada iki öğe var: 1) 'müsaderesine karar verilmemekle birlikte', 2) 'iadesinde sakınca görülen'.

Önce birinci öğeyi ele alalım:

Bilindiği gibi, müsadereye mahkeme karar verir. Mahkemeler mahkûmiyet kararlarıyla birlikte mahkûmiyete konu olan yayınların da müsaderesine karar verirler. Aklanmış yayınlar müsadere edilmez; önlem olarak daha önce toplatılmışsa sahiplerine iade edilir. Yasal durum budur.

Aklanmış olan bir yayın yasayla mahkûm edilemez. Ayrıca aklanmış olan bir yayının mülkiyeti devlete geçirilemez. Devlet, mülkiyeti kendisinde olmayan bir yayını imha edemez.

Bu nedenle, sıkıyönetim yasasının 3/c maddesinin yargı organlarınca aklanmış kitapları ilgilendiren bir yönü yoktur. Bu hüküm ancak, sıkıyönetim döneminde yayınlanmış, henüz adli denetimden geçmemiş, hakkında bir mahkeme kararı bulunmayan ve sıkıyönetimce incelemeye alınarak yasaklanmış ve toplatılmış yeni yayınlar için geçerli olabilir.

Oysa yayınevimin kitapları hakkında sıkıyönetim yetkisine giren tarihten yıllarca önce yüksek yargı organlarınca oybirliğiyle kesinleştirilmiş beraat kararları ya da takipsizlik kararları vardır. Bu kitapların yalnız bir tanesi son sıkıyönetim döneminde yayınlanmış, bunun da 12 Eylül 1980'den sonra Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde görülen davası beraat kararıyla sonuçlanmış ve kesinleşmiştir.

Aklanmış oldukları için, komutanlığın, haklarında dava bile açamayacağı, yani suç iddiasında bile bulunamayacağı kitapları imha ettirmesinin yasal dayanağı yoktur.

Sıkıyönetim komutanlarına imha yetkisi tanıyan 3/c maddesi hükmü, mahkeme kararlarını yok sayma yetkisini içeren bir hüküm değildir. Madde 'müsaderesine karar verilmemekle birlikte' imha yetkisinin kullanılabileceğini söylüyor, ama 'beraatına karar verilmiş de olsa' demiyor. Yasanın amacı o olsaydı, açıkça 'beraatına karar verilmiş de olsa' denmesi gerekirdi ki, yasada böyle bir hüküm yer almamıştır. Zaten böyle bir yasal düzenlemeye de gidilemez. Çünkü böyle bir yasa hükmü, her şeyden önce, yargı organlarını yok saymak olurdu.

Bilindiği gibi, hiçbir yasa hükmü mahkeme kararlarını değersiz ve geçersiz duruma getiremez. Tam tersine, Anayasa hükmü olarak, *'yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır.'*

Mahkeme kararlarının geçerliliği devletin sürekliliğini oluşturan temel öğelerden biridir; ve, devletin sürekliliği çiğnenemez bir ilkedir.

Bu nedenlerle, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın kitapları için sıkıyönetim yasasının 3/c maddesinde yer alan bir 'sakınca'dan da söz edilemez.

Yasa dilinde 'sakınca'nın anlamı bellidir: bir şeyin suç öğesi taşıma olasılığını ifade eder. Bilindiği gibi, 'suç öğesi taşıma' ile 'suç öğesi taşıma olasılığı' hukuk

dilinde farklı iki kategoridir. Bir şeyin suç öğesi taşıyıp taşımadığı yargılama sonunda belli olur.

Başbakanlık 'sakınca' ve 'suç' kavramlarını birbirine karıştırıyor.

Başbakanlığın en son, temyiz dilekçemize yanıtında yer alan şu savı dikkatinize sunmak isterim:

'Kitapların suç konusu teşkil etmemesi nedeniyle müsadere edilmemiş olması imha edilmelerine bir engel teşkil etmemektedir. ...

Sıkıyönetim Komutanlığı ... iadesinde sakınca gördüğü için önleyici zabıta görevini yerine getirmek amacıyla kitapların imhasını kararlaştırmıştır.'

Yani, yargı kararlarıyla *'suç konusu teşkil etmediği'* bilinen kitaplar *'sakıncalı'* görülmüş ve bunun için *'önleyici zabıta görevi'* yerine getirilmiş. Başbakanlığın savı, bu.

Oysa bilindiği gibi, idare yargı kararının üstüne çıkamaz. Bir şey hakkında *'sakınca'* yargılama öncesi ileri sürülebilir ve yargılama aşamasına kadar idari önlem almayı, *'önleyici zabıta görevi'*ni yerine getirmeyi gerektirebilir. Ama bir şeyin suç öğesi taşımadığı yargılama sonunda belli olunca da, o şey üzerinde hiçbir organ ya da kimse 'sakınca' ileri süremez. Yoksa mahkeme kararlarının anlamı olmazdı; yargı organının gereği olmazdı.

Bu nedenlerle, yayınevimin kitapları hakkında *'tesis edilen'* imha işlemi 3/c maddesinin kapsamı dışındadır.

Sayın Başkan;

Zaten Başbakanlık, daha ilk savunmasında, yargı organlarınca aklanmış kitapların imhasını sıkıyönetim yasasının 3/c maddesine sığdıramadığını kendisi de itiraf etmiştir; *'... gerekli hallerde böyle bir yetkinin kanun hükmünde kararnamelerle sıkıyönetim komutanlarına tanınması da mümkündür'* diyerek, kitaplarının imhasının 3/c maddesinin kapsamı dışında kaldığını kabul etmiştir.

Hiçbir yasa hükmünün, hiçbir yasa hükmünde kararnamenin kesinleşmiş yargı kararlarını ortadan kaldıramayacağı gerçeği bir yana, Başbakanlık neden böyle bir varsayıma gerek duymuştur? Mademki sıkıyönetim yasasının 3/c maddesinde komutanlığa tanınan yetki mahkemelerce aklanmış kitapların imhasına olanak veriyor, öyleyse böyle bir yetki için ayrıca yasa hükmünde kararname çıkarılabileceğinden söz etmeye ne gerek var?

Ayrıca belirtelim ki, burada varsayımlar, mevcut olmamış, olması olanaksız kararnameler değil, yasalar geçerlidir. Devlet adına iş yapanlar, varsayımları değil, yasalardan aldıkları yetkileri kullanırlar.

II.

Görüldüğü gibi, ortada yasaya uygun bir işlemin söz konusu olmadığı sorumlularca bilinen bir şeydir. Zaten bu, olayın niteliğinden de bellidir. Yasaya uygun bir işlem kuşkusuz apaçık yapılır. Yasal bir işlemin gizliliğe gereksinimi yoktur. Oysa, kitaplarımın imhası ve imha biçimi hep gizli tutulmak istenmiştir. Kitaplarım bana hiçbir bildirimde bulunulmaksızın gizlice imha edilmiştir. Olay bize ancak, kitaplarım hakkında bilgi almak için yaptığımız başvuru üzerine bildirilmiştir. Yapılan bildirimde de imha emri ve imha tutanağı, istememize karşın bize verilmemiştir. Kitaplarımın nasıl imha edildiği sorumlularca, mahkemeden de gizlenerek, üç yıl boyunca *'kitaplar imha için Seka'ya teslim edilmiştir'* diye yanıtlanmış; ancak, imha belgelerinin getirtilmesi istemimizi dikkate alan mahkemenin 26.11.1987 tarihli ara kararı üzerine Başbakanlığın mahkemeye sunmak zorunda kaldığı imha tutanağı ile 133 bin 607 kitabının *'sıkıyönetim bünyesinde'* yakılarak yokedildiği ortaya çıkmıştır.

İmhanın biçimi elbette ki davamızda hukuksal bir fark yaratmaz. Ama durum, sorumluların bu haksız eylemi nasıl gizliliğe sığınan bir yaklaşım içinde gerçekleştirdiklerini sergilemektedir.

Şimdi Yüksek Mahkeme'nin huzurunda soruyorum: Madem yasaya uygun bir işlem yaptınız, öyleyse bunu neden gizlemek istediniz? Neden 1985 Haziran'ından 1988 Şubat'ına kadar yakma tutanağını ortaya koymaktan kaçındınız? Neden bu konuda ilgisiz, çelişik 'açıklama'larla mahkemeyi şaşırtmaya kalktınız?

III.

Sayın Başkan;

Bilindiği gibi, bir anayasal yönetim biçimi olarak sıkıyönetimin olağanüstü niteliği, komutanın keyfi tasarruflarında değil, sıkıyönetim yasasının olağanüstü yetkiler içermesindedir. Sıkıyönetim komutanı da yasayla belirlenmiş yetkileri kullanmak durumundadır.

Olağanüstü de olsa hiçbir yetki devlet sisteminin, anayasal sistemin dışına çıkamaz. Her yetki ancak yasalar çerçevesinde, devlet sistemi içinde bir yetkidir. Olağanüstü yetki yasalar-dışı demek değildir. Sıkıyönetimin olağanüstü yetkisi, olağanüstü sıkıyönetim yasasıyla belirlenmiştir.

Yargı organlarınca aklanmış kitapların yasaklanması, toplatılması, imha ettirilmesi eyleminde Ankara Sıkıyönetim Komutanı, sıkıyönetim yasasında kendisine *'tanınan yetki'*yi aşmakla kalmamış, Anayasa ve yasalar karşısında hiç kimsenin yetkisinde olmayan bir alana girmiştir.

Sıkıyönetim yasasının ek 3. maddesi, 'bu kanunda sıkıyönetim komutanlarına *tanınan yetkilerin* kullanılmasına ilişkin idari işlemler hakkında iptal davası açıla-

maz. *Şahsi kusurları* nedeniyle hukuki sorumlulukları ileri sürülemez' diyor.

Burada, sıkıyönetim komutanlarına bağışlanan *"kusur"*, bellidir ki, kendisine *tanınan yetkilerin* kullanılmasına ilişkin durumlar için söz konusudur. Oysa burada açıkça yetki dışına çıkılarak, Anayasa ve yasalar bir yana itilerek işlenmiş keyfi ve haksız bir eylemle karşı karşıyayız.

Sıkıyönetim komutanı kendisine verilen yanlış bilgilerle, gerekli incelemeleri yaptırmadan kitap yasaklamış olabilir. Buna yasanın sıkıyönetim komutanına bağışladığı bir 'kusur' denebilir.

Ama sıkıyönetim komutanı, yasakladığı kitapların sıkıyönetim ilanından yıllarca önce yayınlandıkları ve aklanmış oldukları kendisine belgelerle sunulduktan sonra, yasaklamayı kaldıracağı yerde tam tersini yapar, yasaklamayı sürdürdüğü gibi yayınevinin öteki kitaplarını da yasaklar, bunların da yasal belgeleri kendisine sunulmasına karşın, bütün kitaplarını kamyonlara yükletip götürerek yayınevinin varlığına fiilen son verirse, ve üç yıla yakın bir süre boyunca başvurularını yanıtsız bırakır, bununla da kalmayıp tam sıkıyönetimin bitmesine yakın bir sırada, Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihin belirlenmesinden hemen iki gün sonra, 28 Mayıs 1985 tarihinde, yargı organlarının kararlarını ve buna ilişkin Anayasa hükümlerini hiçe sayarak imha emri verir, 133 bin 607 kitabı yaktırırsa, bunu da gizlice, kitapların sahibine haber verme gereğini yerine getirmeden yaparsa, durumu yasanın sıkıyönetim komutanına bağışladığı bir 'kusur' olarak değerlendirmek olanaksızdır.

Yargı kararlarını çiğnemenin, mülkiyeti yoketmenin 'kamu düzeni açısından gerekli görüldüğü' biçimindeki Başbakanlığın savı geçersizdir. Yasaların süzgecinden geçirilerek aklanmış kitapların 'sakıncalı' görülme-

si ve imha ettirilmesi yasa dışı, keyfi bir işlemdir, ağır bir hizmet kusurudur.

IV.

Sayın Başkan;

Gerçekte, sıkıyönetim yasasının 3/c maddesinin kapsamı ve sıkıyönetim komutanının yetkilerinin sınırı bu davanın yalnızca bir yönüdür ve davamızın esasını değiştirmez. Bu yetkinin sınırı ne olursa olsun, mülkiyetin ortadan kaldırılmasına bir neden oluşturamaz. Çünkü, sonuç olarak, hiçbir biçimde benim bir kusurum söz konusu olmaksızın yasal varlığım yokedilmiştir.

Başbakanlık, sanki bu olayda benim bir kusurum söz konusuymuş gibi, *'idare aleyhine tazminata hükmedilirken zarara uğrayanın da hiçbir kusurunun bulunmaması gerektiği kuşkusuzdur'* diyor; ama bu kusur neymiş, onu söylemiyor.

Başbakanlık, temyiz dilekçesinde bu konuda şöyle bir mantık yürütüyor:

Mademki, *'imha edilen kitaplar hakkında savcılıklar tarafından soruşturma yapıldığı, bazılarının yayımı nedeniyle ilgilileri hakkında dava açıldığı, ancak, soruşturma ve koğuşturmaların takipsizlik ve beraat kararlarıyla sonuçlandığı bilinmektedir'*, o halde bu kitapları yayınlayan kusurludur.

Bu mantık şöyle sürdürülüyor: Mademki, *'sıkıyönetim yasasının 3/c maddesi ile kamu düzenini, genel güvenlik ve asayişi bozmaya yönelik yayınların imhası amaçlanmıştır'*, o halde *'davacının zarara uğramasında kendisinin kusuru bulunmaması şartının bu davada tahakkuk etmediğine inanılmaktadır'*.

Yani, yapılan işlem yasaya uygun mu değil mi, ilgilinin bunda bir kusuru var mı yok mu, buna bakmaya gerek yok. Çünkü, mademki kitaplar böyle bir amaçla imha edilmiştir, o halde bu kitapları yayınlayan kamu dü-

zenini, genel güvenlik ve asayişi bozmaktan kusurludur.

Bu mantığa göre, idarenin yaptığı her şey, yasaya aykırı olsa da, yapılması gereken şeydir ve bundan zarara uğrayan kusurludur.

Öyleyse idare mahkemesine ne gerek var, Danıştay'a ne gerek var?

Başbakanlık daha ilk savunmasında aynı mantıkla şöyle diyordu:

'Bu kitapların yasak yayınlar kapsamına alınması 1982 tarihinde olduğu gibi, yargı mercileri ile idari mercilerin farklı kriterlere göre karar verdikleri de malumlarıdır.'

Yani açıkça söylenen şudur: Bu kitaplar sıkıyönetim ilanından yıllarca önce yargı organlarının kararlarıyla aklanmışlardır ama, idare sonradan, 1982 yılında farklı bir kriter kullanarak bu kitapları yasaklamış ve imha etmiştir.

Bu sav şöyle de anlatılabilirdi: İdamla yargılanan bir vatandaş, suçsuzluğuna hükmedilerek aklanabilir ama, idare sonradan farklı bir kriter kullanarak bu vatandaşı idam sehpasına götürebilir.

Böyle bir savın, bırakalım hukuk devletini, iyi kötü yasaları olan herhangi bir devlet düzeninde bile geçerli olamayacağı açıktır.

Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturan organlar, *'farklı kriterler'*e sahip olsalar da, sonuçta tek bir kritere, yasalarla belirlenen kritere uymak durumundadırlar. İdare yargı organlarından *'farklı kriterler'*e sahip olsa da, son sözü *'Türk milleti adına yargı yetkisini kullanan'* mahkemeler söyler. Başbakanlığın savunmasında ileri sürüldüğü gibi, devletin karar mekanizmalarında *'farklı kriterler'* in geçerli olması halinde, her şeyden önce idare mahkemelerine gerek kalmazdı, Danıştay'a gerek kalmazdı.

Bu gibi savlar, hukuk devleti ve devletin bütünlüğü ilkelerine temelden aykırıdır.

Başbakanlığın temyiz dilekçesinde, yine aynı man-

tıkla ileri sürülüyor ki, *'... fiil ve davranışlarıyla ülkeyi 12 Eylül 1980 öncesi ortama sürükleyenlerin eylemleri, kanunen tanımlanmış olan suç tarifine uymasa da tamamen kusursuz olduklarını iddia etmek de kolay olmasa gerekir'.*

Çok ilginç bir şey...

Ama, bu bulanık savın davamızla ve benimle bir ilgisi yok. Başbakanlık, benim *'ülkeyi 12 Eylül 1980 öncesi ortama sürükleyenlerin eylemleri'* içinde yer aldığımı nereden çıkarıyor? Anlaşılan, bu da yüksek mahkemenin dikkatini başka noktalara çekmeye yönelik bir formül olarak tasarlanmış. Sanılacak ki, hakkımda bu savla ilgili soruşturma açılmış da, eylemim *'kanunen tanımlanmış olan suç tarifine uymadığı'* için bana bir şey yapılmamış... Böyle bir izlenim uyandırılmaya çalışılıyor. Ama hakkımda bu savla ilgili ne 12 Eylül 1980 öncesinde ne de sonrasında, ne yargı ne de idare organları tarafından herhangi bir soruşturma geçirdiğimi gösterir bir tek olay, Başbakanlığın bu konuda ortaya koyduğu, ya da koyabileceği bir tek kanıt yok.

Mahkemenin gerekçeli kararında da belirtilmiştir: 'Davacının Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre suçluluğuna ilişkin bir mahkeme kararı bulunmadığı, hatta hakkında idari bir önlem dahi uygulanmadığı sabit'tir Yine mahkeme kararında, hakkımda 'sıkıyönetim mercilerince dahi bir işlem yapılmadığı' belirtilmiştir.

Ayrıca, dosyadaki belgelerde görüldüğü gibi, Sıkıyönetim Komutanı'nın kitaplarım hakkındaki yasaklama emrini aldığım zaman yasaklamanın kaldırılması için, kitaplarım götürüldükten sonra da iadesi için yaptığım başvurularda, bu kitaplarla ilgili aklama kararlarının birer örneğini de sunarak, Komutanlığı birkaç kez uyardım. Bir imha sonucunun ortaya çıkmasında bu bakımdan da bana yükletilecek bir kusurun bulunmadığı açıktır.

Ama her şeyden önce, Başbakanlığın kusur icat et-

meye yönelik savlarının, sıkıyönetim halinde de *'... suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz'* hükmünü içeren Anayasa'nın 15. maddesi karşısında boşlukta kaldığını belirtmeliyim.

Görüldüğü gibi, Başbakanlığın, 133 bin kitabının imha edilmesinde ortaya koyabildiği hiçbir haklı neden yoktur.

Yüksek Mahkemenin Sayın Başkanı,

Sayın üyeleri;

Bu davanın hukuksal sonucuna ulaşması, hiç kuşkusuz, kişinin uğradığı zararı gidermenin çok ötesinde, tarihsel bir değer taşıyacaktır. Vereceğiniz karar, Türkiye'de demokrasinin, hukuk devletinin yol alabilmesine önemli bir katkı, haksızlığa uğrayacak insanlarımız için kurtarıcı bir örnek oluşturacak ve gelecek kuşaklara uzanacaktır. İnsana, insanlığın evrensel mirası kitaba, bilime saygıyı yüceltecek, Türkiye'de yargının bağımsızlığını yüceltecek, Türkiye'nin yüz akı olacak onurlu kararınızda sizleri yürekten selamlarım.

Saygılar sunarım."

Davacı vekili olarak Üstün Günsan söz aldı. Günsan, şu savunmayı yaptı:

"Sayın Başkan, Sayın Üyeler;

Biz temyiz dilekçemizde, maddi tazminat miktarının zararın doğduğu tarihe göre hesaplanmaması, ticari faize hükmedilmemesi ve manevi tazminat istemimizin reddedilmesi yönlerinden idare mahkemesinin kararına itiraz ettik. Ben bu temyiz konularımızın ilk ikisi üzerinde duracağım.

Davacının kitaplarına Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca 28 Ağustos 1982'de el konulmuştur. Bu tarihten 9 Eylül 1982 tarihine kadar 13 gün süren bir eylemle, tutanağa geçirilen 133 bin 607 adet kitap 7 kam-

yona yüklenerek Mamak'taki sıkıyönetim karargâhına taşınmıştır. Bunlar adli organlarca aklanmış yasal kitaplar olduğu için, en kötü olasılıkla sıkıyönetimin sona ermesiyle iade edilebilirdi. Ama, mahkemenin ara kararı üzerine Başbakanlıkça dosyaya sunulan belge bu kitapların 3 Haziran 1985'te imha edildiğini ortaya koymuştur. Böylece, gerçek zarar 3 Haziran 1985 tarihinde doğmuştur.

Bu nedenle, 3 Haziran 1985'in gerçek zararın saptanmasına esas olacak tarih kabul edilmesinde ve hesaplamanın 1985 yılı kitap fiyatlarına göre yapılmasında hukuksal zorunluluk bulunmaktadır.

Kararı veren yerel mahkeme de bunu kabul etmektedir.

Ancak, sayın mahkeme, 35.481.450.-TL. maddi tazminata hükmederken, toplatma tutanağındaki Ağustos 1982 fiyatlarına göre bir hesaplama yapmıştır. Mahkeme buna gerekçe olarak, kitapların forma sayılarının ve boyutlarının bilinememesi nedeniyle gerçek zararın doğduğu 1985 yılı fiyatlarına göre bir zarar saptaması yapılamadığını belirtmektedir.

Kararda, *'Emniyet Müdürlüğü'nce teslim alınan 133 bin 607 adet kitabın listesinde kitapların sadece isim, adet ve fiyatlarının mevcut olduğu, forma sayıları ve ebatları hakkında bir bilginin bulunmaması nedeniyle bilirkişi incelemesi yaptırılarak kitapların Kasım 1985 tarihindeki maliyetlerinin tespitine fiilen olanak bulunmamaktadır'* denilmektedir.

Özetle: Sayın mahkeme, gerçek zarar saptamasının 1985 yılına göre yapılması ve buna göre tazminata hükmedilmesi gerektiğini, ama verilerin yetersizliği nedeniyle buna fiilen olanak bulunmadığını ifade etmektedir.

Oysa, bu olanak vardır.

1982 Ağustos-Eylül'ünde kitaplar yayınevinden götürülürken, Sıkıyönetim Komutanlığı'nın toplatma emri gereği kitapların birer adedinin müvekkilimizde

bırakıldığı dosyada belgelenmiş bulunmaktadır. Bu nedenle, imha edilen kitapların forma sayıları ve boyutlarının saptanması konusunda 'fiilen bir olanaksızlık' yoktur.

Sayın mahkeme, bir ara kararıyla, Sıkıyönetim Komutanı'nın emri gereği birer adedi davacıda bırakılan kitapları isteyerek bilirkişi incelemesi yaptırabilir, imha tarihi olan 3 Haziran 1985'e göre gerçek zararı hesaplattırabilirdi.

Nitekim biz kitapların birer adedini temyiz dilekçemize ek olarak sunmuş bulunuyoruz.

Sayın mahkemenin, dosyadaki belgelerden hareket ederek, bilirkişi incelemesi yaptırmak yoluyla 115 milyon lira zararın tazmin edilmesine karar verecek yerde, gerçek zararı belirlemeden yazılı biçimde karar vermesi usule uygun bulunmamaktadır.

Öte yandan, davacının yayıncı olarak faaliyet alanı ticaret yasasının 3. maddesine göre *ticari iş* niteliğinde olduğu, ticaret yasasının 11. ve 12. maddelerine göre basın ve yayın işini *ticari işletme* yoluyla yaptığı ve imha edilen kitapları satışa sunulmak üzere üretilen *ticari emtia* olduğu için, dava dilekçemizdeki 'yasal faiz' istemimizden doğal olarak ticari faiz anlaşılması gerekir. Çünkü ticari faiz de yasal bir faizdir. Biz istemimizi '%30 yasal faiz' olarak belirleseydik, kuşkusuz bundan ticari faiz amaçlanmış olmazdı. Ama, ticari faiz de yasal bir faiz olduğu ve uğranılan zararın ticari niteliği tartışmasız olduğu için, istemimizden ticari faiz anlaşılacağı belli bir şeydir.

Nitekim ticaret yasasının 1461. maddesine göre, 'bu kanunda ve diğer ticari hükümlerde geçen *kanuni faiz* veya *nizami faiz* tabirleri temerrüd durumu mevcut olduğu takdirde 9. maddenin 2. fıkrasında, diğer hallerde ise 1. fıkrasında tanzim olunan faiz anlamına gelir'.

Mahkeme kararında, ticari faiz istemimiz reddedilirken, *'esasen bakılan davanın tarafları arasında ticari bir*

ilişkiden söz edilemeyeceğinden esas yönden de kabulü mümkün değildir' denilmektedir.

Oysa, ticaret yasasının 21. maddesine göre, davacı açısından ticari nitelikteki işten doğan bu anlaşmazlıkta, tacir olsun olmasın ilgili üçüncü kişiler açısından da bunun ticari iş sayılacağı hüküm altına alınmıştır.

Zaten, haksız fiil söz konusu olduğunda, ticari faize hükmetmek için ilgilinin tacir olması ve verilen zararın ticari nitelik taşıması yeterli koşuldur. Bu nedenle, ticari faiz istemimizde davalı ile müvekkilimiz arasında bir 'ticari ilişki' koşulu aranamayacağı belli bir şeydir. Ticari işletmeyi zarara uğratan bir zarar söz konusu olduğu için, yükletilmesi gereken faizin de ticari faiz olması doğaldır.

Yerel mahkeme, zarar veren davalının *idare* olması nedeniyle ticari faiz hakkımıza hükmedilemeyeceği görüşünü benimsemektedir. Davalı, *idare* değil de herhangi bir vatandaş olsaydı bu hakkımız kabul edilecekti. Davalının yalnızca *idare* olması nedeniyle müvekkilimizin böylesine bir adaletsizliğe katlanması düşünülemez.

Ticari işletmesinin bütün varlığı elinden alındığı için 18 yıllık yayınevinin faaliyetine fiilen son verilen, böylelikle o günden bugüne ticari büyüme olanakları da yokedilen, bu nedenle maddi zararı hiçbir biçimde giderilemez boyutta olan davacının yasal (ticari) faizle tazmin edilmesine hükmedilmesini istiyoruz."

Üstün Günsan'ın bu savunmasından sonra Halit Çelenk söz aldı. Manevi tazminat istemimiz üzerinde duran Çelenk'in savunması şöyledir:

"Sayın Başkan, Sayın Üyeler;

Davamız 115 milyon lira maddi ve 25 milyon lira manevi tazminata yasal (ticari) faiziyle birlikte hükmedilmesi istemini içermektedir.

Manevi tazminat istemimiz *'davacının fiziksel kıymet ve yeteneklerinde bir eksilme ve manevi bir elem ve ıstırap söz konusu olmadığı'* gerekçesiyle reddedilmiştir.

Sayın mahkemenin bu konuda subjektif bir değerlendirme yaptığı kanısındayız.

Davacının 18 yıllık (1965-1982) yayınevinin ürünü olan bütün varlığı elinden alınarak yokedilmiştir. Yayınevinde kitap adına hiçbir şey bırakılmamış, 18 yıllık yayınevi bomboş bir duruma getirilmiştir. Bu kapsamda büyük bir maddi kaybın insanda derin manevi acılar ve kayıplar doğuracağı kuşkusuzdur.

Ayrıca, kitaplarının elinden alındığı 1982 Ağustos'undan buyana 8 yıl boyunca çevresine karşı bu olayda hiçbir kabahati olmadığı gerçeğini açıklamak zorunda kalması gibi ona acılı bir durum yaşatılmıştır.

Davacının, bütün kitaplarının elinden alınarak 13 gün boyunca kamyonlarla taşınıp götürülmesi, kitaplarının iadesi için yaptığı bütün başvurularının yanıtsız kalması, sıkıyönetimin kaldırılmasına karar verildiği tarihe kadar 3 yıl kitaplarının iadesini beklemesi, sonunda kitaplarının imha edildiğini öğrenmesi...

Bütün bu olguların her biri doğal olarak insan maneviyatında yıkıcı etkiler bırakır.

Ayrıca, kitap gibi maddi değerinden çok manevi değer içeren bir malın kaybı kendiliğinden manevi bir kayıp doğurur. Altını çize çize okuduğumuz, notlar çıkararak, göz nuru dökerek, emek vererek kitaplığımızda sahip olduğumuz bir tek kitabımızın kaybı karşısında acı duyarken, davacının 7 kamyon dolusu 133 bin 607 kitabının elinden alınarak yakılması karşısında duyduğu manevi acıyı düşününüz...

Yüzyılımızın en çarpıcı ve bağışlanmaz olaylarından biri olarak bilinen, 1930'lar Almanya'sında tüm Almanya kapsamında toplam yirmi-yirmibeş bin kitabın yakılması olayı yanında, Türkiye'de bunun 5 katından

daha fazlasının, üstelik bir tek kişiye, müvekkilimize uygulandığı, böylece belki de Büyük İskender'in İskenderiye Kütüphanesi'ni yaktırmasından buyana uygarlık tarihinin kaydedeceği en büyük kitap yakma olayının yaşandığı, bir de bunun doğrudan etkisinin bir tek kişi üzerinde yoğunlaştığı göz önünde bulundurulursa, müvekkilimizin acılarının ve manevi kayıplarının boyutlarını kestirebilmek bile olanaksızdır.

Kuşkusuz burada tek kriter Yüksek Mahkeme'nin takdirleridir.

Davacının büyük bir alçakgönüllülükle en aza indirgeyerek istemde bulunduğu 25 milyon lira manevi tazminatın yasal (ticari) faiziyle ödenmesine hükmedilmesini istiyoruz.

Böylece, müvekkilimizin manevi acıları bir ölçüde hafiflemiş olacak, daha da önemlisi, onun manen tazmini, bir hukuk devletinde her şeyden önce hakkaniyetin bir gereği olacaktır."

...

Savunma sırası davalıya gelmişti. Başbakanlık hukuk müşavirlerinden Sibel Erakman söz aldı. Başbakanlığın bilinen savlarını birkaç sözcükle yineleyip oturdu. Söylediği şuydu:

"1402 sayılı yasanın 3/c maddesi sıkıyönetim komutanına, bir yayında suç unsuru olmasa da sakınca görmesi halinde imha yetkisi vermektedir. Yasal bir işlem nedeniyle idare bir tazminatla yükümlü tutulamayacağından temyiz konusu kararın bozulmasını ve davanın reddini istiyoruz."

...

Şimdi söz Danıştay Savcısı'ndaydı.

Savcı Ülkümen Osmanağaoğlu, sorunu çok net bir

biçimde ortaya koydu. *"Hukuka bağlı bir devlet düzeninde sıkıyönetimin de bütün işlem ve eylemleri hukukla sınırlıdır"* diyen Danıştay Savcısı'nın "düşüncesi" şöyleydi:[1]

"... Taraflarca temyiz konusu edilen kararda, yerel mahkemenin objektif sorumluluk ve sosyal risk kuramlarına göre tazminata hükmettiği ve olayda hizmet kusuru teorisini irdelemediği görülmektedir. Devletin sorumluluğu hususunda idare hukukunun temel kabul ettiği sorumluluk rejimi idari hizmet kusuruna dayanmaktadır. Diğer sorumluluk türleri ise kamu hizmetinin bünyesinden doğan olağan dışı bireysel zararların adalet ve eşitlik ilkeleri göz önüne alınarak toplumca karşılanması fikrinden kaynaklanan ikincil kurumlardır.

Bu bakımdan, devletin tazminat sorumluluğu söz konusu olduğunda öncelikle hizmetin kurulmasında ve işlemesinde, zarar doğurucu bir aksaklığın bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır.

Bilindiği gibi, sıkıyönetim rejimi genel idare kuruluşunda yer almamakla birlikte T.C. Anayasası'nın yürütme bölümüne dahil bir olağanüstü yönetim biçimidir. *Hukuka bağlı bir devlet düzeninde sıkıyönetimin de bütün işlem ve eylemleri hukukla sınırlıdır.* Bu yönetimin yürüttüğü kamu hizmeti dolayısıyla ortaya çıkan zararların da diğer yürütme ve idare faaliyetlerinde olduğu gibi devletçe karşılanması gerekir. Çünkü Anayasa'ya göre, idare bir bütündür ve kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür (m. 123-125).

Dava konusu olayda, kanımızca devletin sorumluluğunu gerektirecek ağırlıkta bir hizmet kusuru vardır ve bu saptama, kamu gücünün tazminata mahkûm edilmesi için yeterlidir. Gerçekten, her ne kadar 1402 sayılı sıkıyönetim kanununun 3/c maddesi hükmü ile gazete, dergi, kitap ve diğer yayınların basımını, yayımını, dağıtımını yasakla-

[1] "Danıştay Savcısı'nın düşüncesi"ndeki italiklerin altını ben çizdim (S.E.).

mak; yasaklanan bu maddeleri toplatmak ve 'müsaderesine karar verilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri almak' yetkisi sıkıyönetim komutanlıklarına verilmiş ise de; bu imha yetkisinin mutlak ve sınırsız olmadığı ve belirli hukuksal sebeplerin varlığı halinde kullanılabileceği madde metninin incelenmesinden anlaşılmaktadır. Zira idarece el konulan bir maddenin sahibine iadesinde sakınca görmek; kamu yararı açısından ya da olaydaki durumla ilgili olarak söylemek gerekirse, asayiş ve güvenlik açısından o malın iade edilmemesini gerekli bulmak demektir. Böylece, yasa koyucunun bu konuda bir gereklilik, bir lüzum unsuru öngördüğü; yani idarece değerlendirilecek bazı sebeplerin gerçekleşmesi halinde imha kararının verilebileceği ortaya çıkmaktadır. İdari işlemlerin bir lüzuma, bir gerektirici nedene bağlandığı durumlarda artık sebep gösterip göstermeme yönünden bir takdir yetkisinden söz edilemeyeceği; ancak herhangi bir maddi ya da hukuki olayın sebep olarak belirlenmesinde idarenin yetkili olduğu kuşkusuzdur. Nitekim, yasanın açık ya da kapalı olarak bir lüzum aradığı durumlarda, işlemin belli bir sebebe bağlı olması ve idarece gösterilen sebebin, işlem kurulması için yeterli sayılıp sayılamayacağı ve yeterli bulunursa olayda gerçekleşip gerçekleşmediği konularında yargısal denetim yapılması gerektiği hususları Türk ve Fransız içtihatlarında kabul edilmiştir. Kuşkusuz, bu denetimin, işlemin icrasından doğan maddi zararlara ilişkin müstakim tam yargı davalarında da dolaylı olarak yapılması kaçınılmazdır.

Dava konusu olayda; haklarında herhangi bir suçluluk kararı olmayıp, sıkıyönetim zamanlarında bile yayınlanan ve çeşitli yargı yerlerinin birçok kere süzgecinden geçmiş olan kitapların sahibine geri verilmesinde ne gibi sakıncalar görüldüğü hiç olmazsa yargı önünde idarece açıklanmalı idi.

Danıştay Savcısı, yakılan 113 bin kitap olayında 'ağır hizmet kusuru' buldu

'Komutan kitap yakamaz'

ANKARA, (Güneş)- Bilim ve Sosyalizm Yayınları'na ait 113 bin 607 kitabın Ankara'da Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yakılması nedeniyle Başbakanlık aleyhine açılan tazminat davası dün Ankara'da Danıştay 10. Dairesi'nde gö-

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle, 1982 yılının Ağustos ayında müsadere edil- Haziran 1985'de "[illegible]" edilen 113 [illegible] olar[illegible]

bakanlık "esas" yönünden yayınevi sahibi **Ege** ise, "**miktar az**" olduğu gerekçesiyle itiraz etti.

İtirazlar üzerine dün Danıştay'[illegible]a görülen davaya Danıştay Savcısı [illegible]inç, Bölge İdare Mahkemesi'nin [illegible]irkişi incelemesi yapılmadan ka[illegible]aştırdığı tazminat miktarının [illegible] fiyatları üzerinden değil, 1985 [illegible]yatları üzerinden belirl[illegible]ektiğini bildirdi. Savcı [illegible] kararın, "usul" yön[illegible]ası, ayrıca yayınevi [illegible]istediği 115 milyon [illegible]n yasal faiziyle bi[illegible] gerektiğini belirtti

Başbakanlık'ın maddi tazmin[illegible] ödemesinin zorunlu olduğunu i[illegible] de eden **Dinç**, "**Sıkıyönetim kom[illegible]tanlarının imha yetkileri mutlak[illegible] sınırsız yetkiler değildir. Hukuks[illegible] neden ve koşullardan yoksun i[illegible] lemler, olağanüstü koşullarda d[illegible] hoşgörülmez. Hakkında herhar[illegible] gi bir suçluluk kararı bulunmaya[illegible]**

Danıştay'dan, kitap imhaya tazminat

ANKARA, (Güneş)- Bilim ve sosyalizm yayınlarına ait 113 bin 607 adet kitabın Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yakılması nedeniyle başbakanlık aleyhine açılan davanın Danıştay 10. Dairesinde önceki gün görüşülmesi sırasında "**komutan kitap yakamaz**" görüş bildiren savcı **Ağaoğlu** oldu.

Danıştay savcılarından olan Ülkümen **Osman Ağaoğlu** önceki günkü duruşmaya bizzat katılarak görüş bildirdi. Kitap yakma olayında Sıkıyönetim Komutanlığı ve ve idarenin "**ağır hizmet kusuru**" işlediğini, bu nedenle, yayınevi sahibi **Süleyman Ege**'nin talep ettiği 115 milyon liralık tazminatın Başbakanlık tarafından yasal faiziyle birlikte ödenmesi gerektiğini savundu.

Kitap yakma Danıştay'da

ANKARA – Danıştay 10'uncu Dairesi, 133 bin 607 kitabı 1966 yılında sıkıyönetim komutanlığınca yakılan Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi **Süleyman Ege**'nin Başbakanlık aleyhine açtığı davayla ilgili Beşinci İdare Mahkemesi'nin verdiği kararı onayladı. Danıştay, mahkemenin başbakanlığı kusurlu bulan kararını onaylarken, kitapların tam değerinin saptanması amacıyla bilirkişi istedi.

Danıştay kararı:

Kitap imhasında yayıncıya tazminat

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) — Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 133 bin kitabının yakılmasıyla ilgili davada Danıştay 10. Dairesi, yayıncı **Süleyman Ege**'nin istemlerini oy birliği ile kabul etti. Ege, imha edilen kitapların 1985 yılı fiyatlarının esas alınarak yasal faiziyle birlikte tazmin edilmesini, ayrıca manevi tazminat ödenmesini istemişti. Danıştay Başsavcılığı dünkü duruşmada, "**yargıca sıklanmış kitapların sıkı-**

Davanın şu evresine kadar imha kararının ve uygulamasının hukuksal nedenlerini İdare gösterebilmiş değildir. Böylece, dıştan bakılınca hukuka uygun gibi gözüken işlemin, aslında hukuksal sebeplerden ve dayanaklardan yoksun olduğu ve olağanüstü koşulların dahi haklı kılamayacağı bu işlemle, sıkıyönetimin, devletçe tazmini gereken ağırlıkta bir hizmet kusuru işlediği sonucuna varılmaktadır. Davalı idarenin öne sürdüğü gibi, olayda davacının karşılık kusuruna da rastlanılmamıştır. Yasaların izin verdiği ve içeriğinde herhangi bir suç unsuru taşımadığı mahkeme kararları ile sabit olan bir faaliyette bulunmanın kusurlu davranış sayılması mümkün değildir. Ayrıca, Onuncu Daire'nin 83/356 sayılı kararı, sıkıyönetim hukukunun ve işlemlerinin yürürlükte olduğu bir dönemde verilmiş olup; sıkıyönetimin kalkmasından sonra süresi içinde açılan bu davada emsal olarak kabul edilmesi düşünülemez.

Bu bakımdan idarenin temyiz istemi reddedilmeli ve devletin maddi zararı karşılaması gerektiğine ilişkin hüküm kısmı yukarıda açıklanan gerekçe ile onanmalıdır.

Davacının temyiz istemine gelince:

Zarar miktarının davacı tarafından ispatı gerektiği hususu genel ilke olmakla birlikte durumun özelliğine göre kesin zarar miktarını gösteren belgeler mevcut olmadıkça konunun bir hesap bilirkişisine incelettirilmesi gereklidir. Bunun yapılmamış olmasını bir usul noksanlığı olarak görmekteyiz. Mahkemece, bilirkişi incelemesi yaptırılmamasının gerekçesi olarak kitapların forma, ebat ve sayfa sayıları hakkında bilgi verilmeyişi hususu belirtilmiştir. İmha edilen kitaplardan birer adedinin veya yeterli bilgilerin ilgili resmi makamlardan, Milli Kütüphane'den, hatta bizzat davacıdan temin edilememesi halinde öne sürülen gerekçe hukuken kabul edilebilirdi. Oysa yerel mahkemece bu konuda bir girişimde bulunulmadığı karardan anlaşılmaktadır. O bakımdan

maddi tazminat miktarı hakkındaki hüküm fıkrasında isabet görülmemiştir.

Olayda ölüm, bedensel zarar ve kişilik haklarına bir saldırı söz konusu olmadığından manevi tazminat isteminin reddi yerindedir.

Davacı taraf tacir sayılsa bile, diğer taraf bu sıfatı taşımadığından ve taraflar arasındaki ilişki kamu hukukundan doğmuş bulunduğundan ticari faiz isteğinin reddinde de hukuka aykırılık yoktur.

Sonuç olarak; idarenin temyiz isteminin reddine; davacının temyiz isteminin ise maddi tazminat miktarının saptanmasıyla sınırlı olarak kabulüne ve bu konuda yaptırılacak bilirkişi incelemesi sonucunda yeniden bir karar verilmek üzere hükmün usul yönünden bozulmasına karar verilmesi gerektiği düşünülmüştür."

. . .

Son savunmalar yapılmış, Danıştay Savcısı "düşüncesi"ni açıklamış, böylece iki saate yakın bir zaman alan duruşma son bulmuştu. Artık söz yargıçlarındı.

Başkan Şerafettin Kaya, üyeler Galip Tanrıöver, Salim Özkan, Erol Dündar ve Aysel Pekiner'den oluşan Danıştay Onuncu Dairesi kurulu, duruşmadan sonra aynı gün kararını verdi. Oybirliğiyle alınan karar *"olayda devletin sorumluluğunu gerektirecek ağırlıkta bir hizmet kusuru bulunduğu tartışmasızdır"* yargısını içeriyordu.

Danıştay Onuncu Dairesi'nin 17 Nisan 1990 tarihini taşıyan 1989/2904 esas ve 1990/897 sayılı bu kararı şöyledir:[1]

"... Gereği düşünüldü:

Dava, işlem ve temyiz dosyalarının incelenmesinden, davacının sahibi bulunduğu Bilim ve Sosyalizm

[1]Danıştay kararındaki italiklerin altını ben çizdim (S.E.).

Yayınları'na ait 30 çeşit kitabın 6.8.1982 ve 27.8.1982 tarihlerinde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca basım, yayım, dağıtım ve satışının yasaklandığı, 3.6.1985 tarihinde de, 1402 sayılı sıkıyönetim kanununun 2766 sayılı kanunla değişik 3/c maddesi uyarınca sahibine iadesi sakıncalı görüldüğünden 133.607 adet kitabın imha edildiği, 10.6.1985 tarihinde Ankara Emniyeti'nden kitapların imha edildiği bilgisinin alınması üzerine 8.8. 1985 tarihinde haksız idari eylem nedeniyle uğranılan zararın tazmini istemiyle Başbakanlığa başvurulduğu, istemin cevap verilmemek suretiyle reddi üzerine de 115.000.000.-TL. maddi, 25.000.000.-TL. manevi zararın tazmini istemiyle bu davanın açıldığı anlaşılmıştır.

Ankara Beşince İdare Mahkemesince, objektif sorumluluk ve sosyal risk kavramlarına göre, davacının 133.607 kitabının imha edilmesi nedeniyle uğradığı maddi zararın tazmini gerekeceğinden bahisle, teslim tutanağında kitapların forma, sayfa sayıları ve ebatları hakkında bir bilginin bulunmaması nedeniyle bilirkişi incelemesi yaptırılarak kitapların Kasım 1985 tarihindeki maliyetlerinin tespitine fiilen olanak bulunmadığından 9.9.1982 tarihli teslim tutanağında belirtilen adet ve fiyatlara göre yapılan hesapla toplam 35.481.450.-TL. maddi zararın idareye başvuru tarihinden itibaren işlemeye başlayan yasal faizi ile birlikte ödenmesine; maddi tazminatın 79.518.500.-TL. kısmı ile; davacının fiziksel kıymet ve yeteneklerinde bir eksilme ve manevi bir elem ve ıstırap söz konusu olmadığından manevi tazminat ile davanın tarafları arasında ticari bir ilişkiden söz edilemeyeceğinden ticari faiz uygulanması isteminin reddine karar verilmiştir.

Davacı, gerçek zararın imha tarihi olan 3.6.1985 tarihinde doğduğunu, bu nedenle 1985 yılı kitap fiyatlarının esas alınması gerektiğini, faaliyet alanının ticari iş niteliğinde olduğunu ve uğranılan zararın da ticari ni-

Yakılan 133 bin 607 kitap davası

Kitap imhasında devlet sorumlu

ANKARA (Cumhuriyet Büroşu) — Danıştay'ın 133 bin kitabın imha edilmesinde devleti sorumlu tutarak tazminata mahkûm ederi kararını değerlendiren hukukçular, "Bu kararla, devleti korumak bahanesiyle sorumsuz, denetimsiz, insana saygı duymayan bir yönetimi gerçekleştirea 12 Eylül iktidarının niteliği belirtenmiş oldu" dediler. Kararı, önemli bir gelişme olarak da niteleyen hu

Yakılan kitaba manevi tazminat

ANKARA, AA

DANIŞTAY 10. Dairesi, 1985 yılında Bilim ve Sosyalizm yayınevine ait 133 bin 607 kitabın imhası konusunda, İdare Mahkemesi'nce verilen tazminat kararını, "Maddi tazminat miktarının yeniden belirlenmesi ve manevi tazminata hükmedilmesi" için bozdu.

Bilim ve Sosyalizm Yayınevi sahibi Süleyman Ege'nin İdare Mahkemesi'nin kitap imhası nedeniyle verdiği tazminat miktarlarının yetersizliği, Başbakanlık'ın da, kararın bozulması gerekçeliyle açıkları davalar, Danıştay 10. Dairesi'nce sonuçlandırıldı. Danıştay 10. Dairesi, başbakanlığın temyiz istemini reddederken, davacının kitaplarını 1985 yılında imha edilmesi nedeniyle, toplatıldığı 1982 yılının değil, 1985 yılı birim fiyatları üzerinden maddi tazminatın belirlenmesi yolundaki talebini uygun gördü. Danıştay, ayrıca manevi tazminata da hükmedilmesinin Anayasayı ihlal ettiği kesin bir cümle anlaşılıyor" dedi.

Olağanüstü hal yönetimlerin hukukun kişi, hak ve özgürlükrinin tümden yok edilmesi ve yasal iktidarın "keyfi yönetim hakkına kavuşması anlamına gelmeyeceğini belirten Özek, anayasanın olağanüstü hal yönetiminde keyfi yetki tanımadığı, yargı denetiminin ve idarenin yükümlülünün öngörüldüğünü belirterek, şöyle dedi:

"Sadece 'kitap yakmak' türden işlemler değil, lykence, yazı yönetimlere aykırı her türden şisel eylemleri dahil yar mindeo kaçırmağa. o hal bulunmayan yerlerd ilen, olağanüstü hal rej lamaya, idareye keyfi hakkını tanımağa anlaşılmaz 425 sayılı kanun hükmü nameletrio, anayasaya aykırı bu kararnameleri çıkı 'anayasayı ihlal' ettikle tay kararının doğrulukl dığı 'kenel kurallar' ışığ sını kararlaştırdı.

Danıştay 10. Dairesi, davacının tazminata ticari faiz uygulaması yönündeki istemini ise kabul etmedi.

Danıştay 10. Dairesi'nin kararında, özetle şöyle denildi:

"Sıkıyönetim rejimi T.C. Anayasası'nın yürütme bölümüne dahil bir olağanüstü yönetim biçimidir ve bütün işlem ve eylemleri hukukla sınırlıdır. Yürütülüğü kamu hizmeti dolayısıyla ortaya çıkan zararların diğer yürütme ve idare faaliyetlerinde olduğu gibi bi devlete karşılanması gerekir.

Anayasaya göre, idare bir bütündür ve kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür. Do sında mevcut bilgi ve belgelere göre de, olayda devletin sorumluluğunu gerektirecek ağırlıkta bir hizmet kusuru bulunmamaktadır."

Bilim ve Sosyalizm yayınlarına ait 133 bin 607 kitap

şisel eylemleri dahil yar mindeo kaçırmağa. o hal bulunmayan yerlerd ilen, olağanüstü hal rej lamaya, idareye keyfi hakkını tanımağa anlaşılmaz 425 sayılı kanun hükmü nameletrio, anayasaya aykırı bu kararnameleri çıkı 'anayasayı ihlal' ettikle tay kararının doğrulukl dığı 'kenel kurallar' ışığ

Sıkıyönetim hukukla sınırlı

Danıştay 10. Dairesi, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 133 bin 607 kitabının Sıkıyöneti Komutanlığı'nca yakılarak imha edilmesini "devletin sorumluluğunu gerektirecek ağır bir hizmet kusuru" olarak niteledi.

ERBİL TUŞALP

ANKARA — Danıştay 10. Dairesi, Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın 133 bin 607 kitabının st

1982 yılında sıkıyönetunce toplatılmış, 1985 yılında da imha edilmişti. Bunun üzerine yayınevi sahibi Süleyma Ege, Başbakanlık aleyhine 115 milyon liralık maddi ve 25 milyon liralık de manevi tazminat davası açmıştı.

Ankara 5. İdare Mahkemesi'nin manevi tazminatı kabul etmeyip, 35 milyon 461 bin 450 liralık maddi tazminata hükmetmesi üzerine Süleyman Ege, Danıştay'a başvurmuştu.

• TARİHSEL KARAR

Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege, yaptığı yazılı açıklamada 1985 yılında yayınevine ait 133 bin kitabın yakılmasıyla ilgili davada Danıştay'ın, sorumlular hakkında yakılan kitapların bedelini ve manevi tazminatı ödeme kararını "Türkiye'de demokrasinin gelişmesine katkı niteliği taşıyan tarihsel bir karar" olarak nitelendirdi.

sahibine geri verilmesinde de bi sakıncalar olduğu, hiç olmasa yargı önünde idarece açıklı malıydı. Davanın şu evresine dar imha kararının ve uygulan sının hukuksal nedenleri dan gösterilebilmiş değildir. Böyl dıştan bakılınca hukuka uyg gibi gözüken işlemin, aslında l kuksal sebeplerden ve dayanı lardan yoksun olduğu ve olu nüslü koşulların dahi bakiı ti meyacağı bu işlemle sıkıyöneti devleyce tazmini gereken ağır. ta bir hizmet kusuru işlediği s nucu na varılmaktadır. Yasalar izin verdiği ve içeriğinde berbar bir suç unsuru taşımadığı, ma keme kararları ile sabit olan l faaliyetle bulunmanın kusur dayanılış sayılması mümkün d ğildir."

Kararda ayrıca sıkıyönetim şiminin T.C. Anayası'nın yürü mü bölümünde dahil bir olağ nüstü yönetim biçimi olduğu v gulanarak şöyle denildi:

"Sıkıyönetimin bütün işlem eylemleri hukukla sınırlıdır. Y rütülüşü kamu hizmeti dolayıs la ortaya çıkan zararların da ğer yürütme ve idare faaliyet rinde olduğu gibi devletçe kar tılmaktadır. Anayasa re bir bütündür ve işlemlerinden d ödemekle yükümlü

Danıştay, kitap yakmanın cezasını çok az buldu

ANKARA, (ANKA)-Danıştay 10'uncu Dairesi, sıkıyönetim döneminde 133 bin 607 kitabı yakılan yayıncı Süleyman Ege'nin Başbakanlık aleyhine açtığı maddi ve manevi tazminat davasında, Ankara 5'inci Bölge İdare Mahkemesi'nce verilen kararı bozdu.

Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege'nin 7 kamyon dolusu 133 bin 607 kitabı 1982 yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle götürülmüştü. Bu kitaplar 1985 Ağustos'unda da Mamak'ta Yakılmıştı. Bunun üzerine Süleyman Ege sıkıyönetimin eylemlerinden sorumlu olan Başbakanlık aleyhine ticari faiziyle birlikte 115 milyon lirareddederken, oy birliğiyle Süleyman Ege'ye verilmesi öngörülen maddi tazminat miktarının yeniden hesaplanmasını ve manevi tazminat ödenmesi kararı verilmesini hükme bağladı. Ticari faiz istemini reddeden Danıştay 10'uncu Dairesi, maddi tazminat miktarı hesaplanırken kitapların 1982 yılındaki değil yakma eyleminin gerçekleştiği 1985 yılındaki fiyatlarının baz alınması gerektiğini bildirdi.

Ağır hizmet kusuru

Bolge İdare Mahkemesi'nin karar verirken "hizmet kusuru" boyutunun ele alınmadığı belirtilen Danış

10. Dairesi Başka Kayn. üyeler Gal Salim Özkan, Ez Aysel Pekiner'in ç inan kararı göre l valizim Yayınları'n ar 1985 yılı kitap ünaiak ticari faizi ecek. Ayrıca yayı radığı manevi zar dilecek.

Cumhuriyet, Milliyet ve *Güneş* gazeteleri: 31 Mayıs 1990
Cumhuriyet: 3 Haziran 1990

telikte olduğunu, bu nedenle yasal faizden ticari faizin anlaşılması gerektiğini, ayrıca büyük maddi kaybın insanda derin manevi acı ve kayıplar doğuracağını ileri sürerek; davalı idare ise; Sıkıyönetim Komutanlığı'nın kitapların sahibine iadesinin kamu düzenini bozacağı kanaatinde olduğu için yasal yetkiye dayanarak ve önleyici zabıta görevini yerine getirmek amacıyla kitapların imhasını kararlaştırdığını, olayda maddi ve manevi tazminata hükmedilemeyeceğini iddia ederek kararın temyizen incelenip bozulmasını istemektedir.

İdare Mahkemesince objektif sorumluluk ve sosyal risk kuramlarına göre tazminata hükmedilmiş ve olayda hizmet kusuru irdelenmemiştir.

Bilindiği üzere, sıkıyönetim rejimi T.C. Anayasası'nın yürütme bölümüne dahil bir olağanüstü yönetim biçimidir. Ve bütün işlem ve eylemleri hukukla sınırlıdır. Yürüttüğü kamu hizmeti dolayısıyla ortaya çıkan zararların da diğer yürütme ve idare faaliyetlerinde olduğu gibi devletçe karşılanması gerekir. Anayasa'ya göre idare bir bütündür ve kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür. Dosyada mevcut bilgi ve belgelere göre de, olayda devletin sorumluluğunu gerektirecek ağırlıkta bir hizmet kusuru bulunduğu tartışmasızdır.

Bu durumda İdare Mahkemesince, hizmet kusuru irdelenmek suretiyle davacıya verilecek maddi tazminat miktarının, gerçek zararın 1985 yılında doğduğu hususu göz önünde bulundurularak, yaptırılacak bilirkişi incelemesi sonucu saptanması gerekirken, 1982 yılında düzenlenen teslim tutanağındaki fiyatlar esas alınarak maddi tazminata hükmedilmesinde, ayrıca imha olayı nedeniyle davacının uğradığı zarar nedeniyle takdiren manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken, manevi tazminat isteminin reddedilmesinde hukuka uyarlık görülmemiştir. Ticari faiz isteminin reddinde ise hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, davalı idarenin 2577 sayılı yasanın 49. maddesine uygun bulunmayan temyiz isteminin reddine, davacının temyiz isteminin maddi tazminat miktarının saptanması ve manevi tazminatla sınırlı olmak üzere kabulüne ve Ankara Beşinci İdare Mahkemesi'nce verilen 27.6.1989 günlü ve E: 1988/1044, K: 1989/696 sayılı kararın yukarıda belirtilen gerekçelerle bozulmasına, dosyanın yeniden karar verilmek üzere İdare Mahkemesi'ne gönderilmesine 17.4.1990 tarihinde oybirliğiyle karar verildi."

...

Böylece, dava amacına ulaşmış, Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nın 133 bin 607 kitabı yaktırması olayında *"devletin sorumluluğunu gerektirecek ağırlıkta bir hizmet kusuru bulunduğu tartışmasızdır"* yargısına varan Danıştay Onuncu Dairesi'nin kararıyla, Başbakanlık *maddi* ve *manevi* tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir.[1]

Kitap yakanların eylemleri, kitabın ateşle dansında kör bir kıvılcım gibi sönüp gitmiştir.

Yine kitaptır kalan...

[1] İdare mahkemesi "bozma"ya uymuş ve karar Danıştay onamasıyla kesinleşerek uygulanmıştır (Mart 1994).

Bu kitabın basım işleri Ağustos 1997'de Ankara'da yapıldı (dizgi: *Enlem 80 Ltd. Şti.*, film ve montaj: *Pelin Ofset*, baskı ve cilt: *Adalet Basımevi*).

bilim ve sosyalizm yayınları

"İmha emri ve yakma tutanağı mahkemeye *'gizlidir'* damgasıyla geldi.

Davacı olarak biz göremiyelim, bilmeyelim...

'Devlet' adına yapılan bu kutsal işlem ve eylemi kimse bilmesin...

Bu kutsal ateş dansında kimler kutsal görevlerini yerine getirmişler, kimse bilmesin...

Kitaplarım yakılalı üç yıla yaklaşmış, imha belgelerini gizlemişler, bu konuda ilgisiz 'açıklama'lar yapmışlar... Şimdi de yakma belgelerini mahkemeye sunmak zorunda kalınca buna bir şekil bulmuşlar: *'Gizlidir.'*

Bu *'gizlidir'* damgalı zarfın içinde kimbilir neyi gizliyorlardı. Sıkıyönetim Komutanı'nın imha emri acaba nasıl bir şeydi? Komutanlık kalemindeki yazıcı erin uzaktan gösterdiği yakma tutanağı acaba daha yakından bakıldığında ne söylüyordu? Kitapları kim yakmıştı? Nerede yakmışlardı?..

... Olay, mahkemenin kararına yansıyan kendi belgeleriyle işte kabak gibi ortadaydı. Olayı örtme, çarpıtma planı tutmamıştı.

Doğrunun şimdi, sıcağı sıcağına ulaşan 'yanık kokusu' haberinde ve Komutanlık kalemindeki yazıcı erin tutanak üzerinden verdiği bilgide olduğu apaçık ortaya çıkmıştı.

Ankara Sıkıyönetim Komutanı, Ankara'da sıkıyönetimin sona ereceği tarihi belirleyen Milli Güvenlik Kurulu kararının yayınlanmasından hemen iki gün sonra, 28 Mayıs 1985'te, *Bilim ve Sosyalizm Yayınları*'nın üç yıla yakın bir süre Mamak'ta tutulan kitaplarının imha edilmesini emretmiş, 7 kamyonla götürdükleri 133 bin 607 kitap, 3 Haziran 1985'te sonuçlanan bir eylemle, *'Sıkıyönetim bünyesinde, Sıkıyönetim Komutanlığı'nda görevli üç askeri, bir sivil personelin gözetiminde'* yakılarak imha edilmişti.

Sonradan, Mamak'tan tahliye olan bir genç arkadaş anlatmıştı: O zaman orada günlerce alevler yükselmiş durmuş. Ne olduğunu anlayamamışlar.

Kimbilir bu ateş dansı kaç uzun gün sürdü, alevler kaç gecenin karanlığını yaladı..."

3 000 T